וַאֲבִיטָה

שבת נִצבים-ראש-השנה תשע"ט

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב **יצחק גינזבורג** שליט"א

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ

03 **ברכה לשנה החדשה**
מכתב מאת הרב

04 **ראש דברך אמת**
מהי אמת?

27 **שני המאורות ושני המזלות**
התוועדות ח"י אלול בהאדיטש

35 **דבר יום ביומו**
מסרים קצרים לפרשת השבוע

38 **ביאורים בפרקי אבות**
פרק ה' משנה כ"ב

40 **קצרים: סליחות, ר"ה**
קטעים קצרים על סליחות, ר"ה ותשובה

43 **טעם מצוה: נצבים, ר"ה**
"ובחרת בחיים", מצות שופר

50 **כוונות התקיעות**
שעור לר"ה

55 **סיפורים חסידיים**
רבי מיכֶל מזלוטשוב, רבי ישראל מרוז'ין

58 **מענות ותשובות**
תשובות הרב לשואלים

60 **ברכות בחשבון**
חידושי רמזים בפרשה

7 תשובה - להיות אמתי **כלפי עצמי**

21 בית המקדש - המקום שהופך את האמונה ל**אמת מוחשית**

פדיון כפרות להפצת 'ואביטה'. תרמו עכשיו להפצת הגליון והיו שותפים בזיכוי אלפי הקוראים.

לתרומות: itil@pnimi@org.il | אחיה 054-7827702

הקדמת המערכת

לכל קוראינו היקרים — שבת שלום וכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה!

מוגש לכם גליון **'ואביטה' מורחב במיוחד** לכבוד שבת פרשת **נצבים** ול**ראש השנה**, ובו דברים טובים מענייני דיומא:

ידוע שבראש השנה יש **'לייקר את הזמן'**, למלא את הזמן הפנוי בדברים שבקדושה, תפלה ותורה. הגליון הנוכחי ודאי יסייע לכם בכך, לפתוח את השנה במתיקות של דברי תורה ועבודת ה'.

מה בגליון?

פותחים בברכה, **ברכת הרב לראש השנה** ובה ביאור קצר על תוכן הסימנים העיקריים לשנה הבאה עלינו לטובה - **ע**ין **ט**ובה ו**ע**צה **ט**ובה (הרחבת הביאור תגיע בע"ה באחד הגליונות הבאים).

ממשיכים בשיעור **מהי אמת** (על שני חלקיו) - שיעור מקיף ויסודי (מתורגם מאנגלית) בו פורש הרב את השיטות שונות של **הגדרת המושג אמת** ומוצא להם שורשים ומקבילות בתורה ובפנימיות התורה, תוך הקבלה למערכת הספירות.

נמשיך עם התוועדות **ח"י אלול,** יום הולדת של "שני המאורות הגדולים" — הבעש"ט ואדה"ז, שהתקיימה ב**האדיטש**, ליד ציון אדה"ז — שעסקה בהשוואה בין הבעש"ט לאדה"ז בכמה רבדים.

כמו כל שבוע יש לנו את הווארטים היומיים שלנו על פרשת השבוע במדור **דבר יום ביומו**, והפעם על אחדות, תשובה, מילת הלב, המצוה להִגאל ועוד. במדור **ביאורים בפרקי אבות** (ממנו אנחנו נפרדים השבוע) נלמד על **"בן שמונה עשרה לחופה"**.

במדור **טעם מצוה** לפרשת נצבים נעסוק במצוות **"ובחרת בחיים"**. ובמדור לר"ה נעסוק במצוות שופר בהסבר הבחינות השונות של שמיעה ותקיעה, קרן ושופר. ושוב אנחנו עם מדור **קצרים**, שם נקרא כמה קטעים על **סליחות, תשובה ור"ה**.

במאמר **כוונות לראש השנה** יש ביאור יפה לחיבור בין התקיעות לתפילה, כוונה פשוטה למלכויות זכרונות ושופרות, ועוד. וכמו תמיד יש לנו כמה **תשובות ומענות** בשבילכם, עם דגש על שאלות של תלמידים (שהתחילו לאחרונה את שנת הלימודים).

ב**סיפור החסידי**, פעמיים כי טוב, עם שני סיפורים על **רבי מיכל'ע מזלוטשוב** ועל **רבי ישראל מרוז'ין**. וכמו תמיד אחרון חביב, מדור **ברכות בחשבון**, שאף הוא עוסק במצות "ובחרת בחיים".

נאחל שוב שבת שלום ומבורך ושנה טובה ומתוקה

לכל קוראי 'ואביטה' הרבים בתוך כל בית ישראל, המערכת

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | **מערכת:** הרב יוסי פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי

ברכה לשנה החדשה

מאת הרב יצחק גינזבורג

לכל בני ובנות ישראל היקרים

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה, שלוחה לכולם ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה!

לפי המנהג המקובל בישראל, ניתן סימנים טובים בשם השנה החדשה, תשע"ט, הן כאיחולי ברכה והן כסימני דרך ללכת בהם:

תשע"ט – תהא **ש**נת **ע**ין **ט**ובה. עלינו להסתכל בעין טובה כל אחד על חברו, מתוך אהבת ישראל ללא גבול, אהבה גם כלפי מי שאינו בחוג הקרוב שלנו ושונה מאתנו בתכלית. במבט של עין טובה אנו מגלים שיש בכל אחד נקודת אור מיוחדת שהוא מוסיף לתמונה השלמה של עם ישראל.

תשע"ט – תהא **ש**נת **ע**צה **ט**ובה. העצה הטובה ביותר שאנו יכולים לתת, לעצמנו ולזולת, היא להתקרב אל ה' בדרך התורה והמצוות, כמו שכתוב בספר הזוהר שכל המצוות הן "עצות טובות".

"הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" – מתחילים באהבת ישראל מתוך עין טובה וממשיכים בעצה טובה להתקרב לתורה.

בנבואת הגאולה נאמר "וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה" – במקום "שופטים ושוטרים" יהיו "שופטים ויועצים", כיון שקיום התורה לא יבוא מתוך כפייה חיצונית אלא מתוך רצון ושכנוע פנימי שזו העצה הטובה ביותר.

תשע"ט – תהא **ש**נת **עט**, כמו שכתוב בספר תהלים "לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר". בדור שלנו הכל נעשה בצורה מהירה, כמו התקשורת שהיא "עט סופר מהיר". למהירות יש חסרון של שטחיות ורדידות, אבל עלינו להשתמש בה לטובה, להביא במהירות את אור התורה והאמונה לכולם, הן לבני ישראל בכל מקום שהם והן לבני אומות העולם. כך נזכה לקיום התפילה על ביאת המשיח "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח".

יהי רצון שנזכה לעשות תשובה ולקרב את הגאולה, כדברי הרמב"ם "כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותם ומיד הם נגאלים".

בברכה

"ראש דברך אמת"
מהי אמת? (1)

קיצור מהלך השיעורים

מהי אמת? בשאלה זו מתחבטים גדולי הפילוסופים ומציעים תשובות שונות — חמש תיאוריות עיקריות המוכרות כיום. המענה האמתי טמון בתורתנו, "תורת אמת", האמת המוחלטת היחידה. אכן, דווקא כשמאירים את אורה של תורת אמת על ההצעות שעולות בעולם האקדמי-הכללי ניתן לזהות את ניצוץ האמת שבכל אחת מהן (בבחינת "חכמה בגוים תאמין"), למצוא את שרשו בתורה ולהקביל נכון את השיטות השונות ל'פרצוף' הספירות.

שני השיעורים שלפנינו — שערוכים כשני שיעורים נפרדים, אך מופיעים ברצף אחד — משלימים התבוננות אחת בנושא 'מהי אמת?' (באופן שמזכיר את סדרת השיעורים הקודמת באנגלית, 'מהו טוב?'), וככל הנראה גם בשנה הבאה יהיה המשך לנושא. נושא האמת שייך באופן מובהק לראש השנה, ויש בכך הכנה רבתי לימים הקדושים העומדים בפנינו ולעבודת התשובה ובנין המלכות הנדרשות מאתנו בהם (כפי שהארכנו גם בגב החוברת).

בשיעור הראשון, **פרק א** קושר בין המושגים **אמת**, **טוב** ו**אור** ומסביר מדוע יש באמת משהו בלתי-מוגדר. **פרק ב** מזכיר התבוננות יסוד בחסידות בנושא האמת, שיש בה שלש מדרגות — **שפת אמת**, **אמת** ו**אמת לאמתו**.

שני הפרקים הבאים מתחילים את ההתבוננות בתיאוריות האמת המוכרות במדע: **פרק ג** מציג את **תיאורית ההתאמה** של האמת, לפיה אמת היא היגד שיוצר התאמה נכונה בין התפיסה הסובייקטיבית של האדם והמציאות האובייקטיבית. הפרק פותח בשלש גישות לקיום המציאות, המקבילות לעולמות בי"ע, ועיקרו הקבלת שלשת הרכיבים שצריכים להתאים (העובדה המציאותית, האמונה של האדם וההיגד האמתי) לספירות חסד-גבורה-תפארת.

פרק ד מציג את **תיאורית הקוהרנטיות** של האמת, לפיה אמת תלויה בשלמות פנימית של מכלול הטיעונים שבה. במובן הנפשי, באמת כזו תלויה השפיות והיא המאפשרת לאדם להגשים את עצמו. תיאוריה זו מקבילה לספירת היסוד, שנקראת "כל", ויש הרחבה על הקשר בין שמירת הברית לאמת הזו.

בשיעור השני, שנמסר באלול וכבר 'סמוך ונראה' לראש השנה, **פרק א** מציג את **התיאוריה הפרגמטית** של האמת, לפיה ערכה של האמת הוא יכולתה לפעול במציאות. שיטה זו, המכוונת לספירת הנצח, כוללת בחובה תהליך של התקדמות והשתפרות תמידיות, מעין עבודת תשובה תמידית. **פרק ב** מציג את **תיאורית הקונצנזוס**, לפיה מה שמקובל על רוב הציבור — הוא אמת. פלא ההסכמה בין בעלי דעות שונות — הטמון בכח ההודאה על האמת של ספירת ההוד — הוא מצע מתאים עליו יכולה לשכון האמת. אמת שנובעת מהסכמה יוצרת עולם, ותכלית עבודתנו בימות המשיח היא להביא את העולם כולו להסכמה אחת של עבודת ה'.

פרק ד משלים את ההתבוננות בחמש השיטות בהצגת **התיאוריה הקונסטרוקטיבית**, לפיה אמת היא בנין חברתי ההולך ונשלם מדור לדור. לכאן שייכת כל העבודה של "בנין המלכות" בראש השנה, הקשורה גם לכיסופינו לבנין בית המקדש. תכלית עם ישראל היא לקחת את האמונה שלו ולבנות אותה כאמת אחת של נוכחות ה' ומלכות ה' בעולם — זו תכלית בנין המלכות של ראש השנה והבנין הממשי של בית המקדש. הפרק חותם בעוד שני נושאים חשובים — תפיסת האמת כ'מודל' דרכו מתבוננים במציאות, דבר התואם את כל דרך ההתבוננות של הרב, והתבוננות במהפכה הקופרניקאית לאור דברי הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין, כמתגלה כקונסטרוקטיביסט-מלכותי באמרו שהאמת לגבי תנועת גרמי השמים משתנה לפי רצון צדיקי האמת.

פרק ה מקנח את כל המהלך בעיון עמוק בתורה נא בלקוטי מוהר"ן, בא מדבר רבי נחמן על המושגים אחד, אמת, טוב וקדש כפי שהם לפני הצמצום.

א. אמת וטוב

אמת השופר

אחר הצהריים טובים, בקר טוב סביב לעולם. דברו קודם על המספר 9 ועל היחס שלו לשופר. המספר 9 הוא המספר של האמת. **אמת** במספר קטן עולה 9, ובמערכת העשרונית כל כפולה של 9 מצטמצמת ל-9 במספר קטן. זו דוגמה לכך שאמת היא בלתי משתנה, כמו שנאמר על ה' אמת "אני הוי' לא שניתי"[א].

אם כן, גם השופר – שתוקע בכפולות של 9 – רומז לאמת, וכן הכח הפנימי של תשרי הוא אמת[ב], כמו שגם אומרים לפני תקיעת שופר – "ראש דברך אמת"[ג]. גם משיח, שאנחנו מחכים לו – מברכים שבמהרה יתגלה בתוכנו ("מהרה יגלה" בלשון הרמב"ם[ד]), יגאל אותנו ואת כל העולם – הוא אמת. זהו הנושא של השיעור שלנו היום, אז בהשגחה פרטית היתה לנו הקדמה שקשורה לאמת.

האמת הבלתי מוגדרת

בשיעורים האחרונים[ה] דברנו על טוב, 'מהו טוב?', מהיבטים פילוסופיים שונים, אותם הקבלנו למבנים הבסיסיים של התורה. הפעם נפתח סדרה חדשה בה נדבר על הטבע של האמת. זו שאלה פילוסופית בסיסית, 'מהי אמת?'. מהן התכונות של אמת? האם אפשר להגדיר אמת?

הרבה פילוסופים מאמינים שהאמת בלתי ניתנת להגדרה. כי ההגדרה של משהו כאמת לא מוסיפה על המשמעות הפשוטה שלו. כך טוענת הפילוסופיה הממעיטה (deflationary theory of truth), לפיה הקביעה 'אמת ש-Y' היא לא יותר מהאמירה 'X = Y'. המלה 'אמת' מיותרת, מובנת מאליה ולא מוסיפה למשפט. יש הרבה תיאוריות על טבעה של האמת, עליהן נדבר, אבל אכן אי אפשר להגדיר את האמת בשלמות, היא נשארת 'קבוצה פתוחה' (an open set).

אמת ואור

יש חושבים שאמת היא בלתי-מוגדרת משום שהיא אין סופית, וכל דבר אין סופי

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה. שעור חודשי באנגלית - כ"ד מנחם-אב תשע"ח - ירושלים

א מלאכי ג, ו.

ב ראה מבחר שיעורי התבוננות חלק י.

ג תהלים קיט, קס.

ד הלכות פרה אדומה פ"ג ה"ד; הקדמה לפרק חלק; אגרת תימן.

ה כ"א אייר, כ' סיון וכ"ה תמוז ש"ז (נדפסו ב"ואביטה" קרח ודברים).

אינו ניתן להגדרה. בכך אמת דומה ל-**אור**, שבגימטריא **אין סוף** (וגם **רז**). יש יחס בין המושגים אור ואמת (בפסוק מצאנו "שלח אורך ואמתך המה ינחוני"[ו]), שאף מתחלפים אחד עם השני.

התורה נקראת אמת, "אין אמת אלא תורה"[ז]. משה רבינו, נותן התורה, גם נקרא אמת – "משה אמת ותורתו אמת"[ח]. כשדברנו על טוב גם ציינו שמשה נקרא טוב[ט] – כאשר הוא נולד, הדבר הראשון שהתורה מציינת לגביו הוא, "ותרא אֹתו כי טוב הוא"[י], אמא שלו, יוכבד[יא], ראתה שהוא טוב. חז"ל[יב] אומרים שהטוב היה שכל הבית התמלא אור.

טוב ואמת — אהבה ויראה

אם כן, יש גם יחס בין טוב, הנושא הקודם שלנו, לאמת. ביחס בין אמת וטוב – שני תארים של משה – רואים תופעה מתמטית יפה: **אמת** עולה 441 ו-**טוב** 17 וביחד 458, והערך הממוצע הוא 229, שהוא היחוד של שני רגשות הלב העיקריים, **אהבה-יראה**.

בכל אחד מהם, גם באמת וגם בטוב, יש היבט של אהבה ויראה, אבל ביחס ביניהם טוב הוא אהבה – להיות טוב היינו ביטוי של אהבה – ומכך נראה שיחסית אמת מעוררת יראה. בכל אחת מהם כלולה גם האחרת, יראה כלולה גם באהבה ואהבה כלולה ביראה. אהבה היא משיכה ויראה ככלל גורמת לשמור מרחק (ואף לברוח), יראה היא חויה של "חותם שוקע" ואהבה של "חותם בולט"[יג]. אם כן, אמת וטוב הם שני הפכים, אבל הם מתכללים אחד עם השני. בפני האמת, תחושת האמת האין סופית, הבלתי מוגדרת, אני עומד ביראה (awe) – יראה מהאמת עצמה. כל אדם, כל נשמה – כולל נשמת כל הנשמות, הקב"ה עצמו – נמשכת אל הטוב כאל מגנט, זו אהבה. אם כן, ראינו כעת יחס בין אמת לטוב, שכל אחד מהם כולל אהבה ויראה, אבל ביחס ביניהם טוב הוא אהבה ואמת היא יראה.

התכללות השמאל בימין ועלית השמאל לעתיד לבוא

אמת בדרך כלל מזוהה עם חוק – חוק התורה, חוק ומשפט. חוק בא מצד שמאל, צד היראה. הטוב וההענקה – תכונות של אדם טוב – הם ביטויים של אהבה, צד הימין. שניהם צריכים ללכת יחד. בעולם שלנו העיקר הוא הימין, הוא צריך לגבור על השמאל, השמאל צריך להכלל בימין[יד]. אבל כאשר משיח יבוא, במהרה בימינו, השמאל יעלה מעל הימין והימין יוכלל בשמאל[טו]. היום אי אפשר לנקוט ביותר מדי אמת – ביותר מדי אמת העולם לא יכול לעמוד. מדה יתרה של אמת היא מדת הדין. כשה' ברא את העולם הוא בקש לברוא אותו במדת הדין, יראה והגבלה – 'מה שנכון נכון, מה שמוטעה מוטעה, מה שמגיע לך אתה מקבל' – אך הוא ראה שאין העולם מתקיים בדרך זו, לפחות בינתים, ושתף עמה ואף הקדים לה את מדת הרחמים[טז].

כשמתחילים את השנה צריכים לעשות תשובה, בחדש אלול ובחדש תשרי. לכן אנחנו פותחים את הנושא הזה עכשיו. תשובה –

ו תהלים מג, ג.

ז ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח; הקדמת איכה רבה פסקה ב; פסיקתא דרב כהנא פסקא טו אות ה.

ח תנחומא קרח יא.

ט סוטה יב, א.

י שמות ב, ב.

יא **יוכבד** = **אמא** = **מב** = "**אהיה** אשר **אהיה**" (שמות ג, יד) כאשר **אהיה** פעמים **אהיה** = **אמת**.

יב סוטה יב, א.

יג ראה לקו"ת שה"ש ד"ה "שימני כחותם" (מה, א).

יד ראה זהר ח"ג קעח, א.

טו ראה לקו"ת קרח נד, ג (וש"נ).

טז ראה בראשית רבה יב, טו (הובא בפירש"י בראשית א, א).

חזרה לה' – היא גם להיות אנשים טובים יותר, אבל גם להיות אמתיים יותר, אמתיים עם רצון אמתי לעשות את רצון ה', אמתיים כלפי עצמנו. זו הקדמה רק כדי להיכנס לאוירה של הנושא שלנו – אמת.

ב. שלש מדרגות אמת

שפת אמת, אמת, אמת לאמתו

בתורה יש שלש דרגות של אמת[יז]:

הדרגה הנמוכה נקראת "שפת אמת", עליה נאמר "שפת אמת תכון לעד"[יח] – אפילו השפה של האמת קיימת לעד[יט]. הטבע הבסיסי של האמת שהיא בלתי-משתנה, היא נצחית, ואפילו "שפת אמת" – כשעומדים רק על 'היקף' הקבוצה הפתוחה – "תכון לעד".

יש מדרגה שניה, יותר עמוקה במציאות האמת. מתחילים מהשפה, אף שלקבוצה פתוחה, בהגדרה, אין שפה ממש ברורה ומוגדרת – אך כבר בהיקף שלה משתקפת האין-סופיות של האמת. המדרגה היותר עמוקה במציאות האמת נקראת פשוט "אמת", האמת לכשעצמה, שמתקרבת כבר לעצם האמת.

אחר כך יש מדרגה שלישית, עוד יותר גבוהה של אמת – האמת המוחלטת – "אמת לאמתו". נשמע ביטוי מתמיה... האמת הפשוטה היא עוד לא ממש אמת, אם יש עוד מושג של "אמת לאמתו".

הבנת שלשת המושגים האלה היא הלימוד הכי יסודי על אמת בקבלה וחסידות – מהי שפת אמת, מהי אמת ומהי אמת לאמתו.

מאי-שקר עד לפרדוקס האמת

שפה היא גם לשון. לכן, המובן הפשוט של "שפת אמת" הוא לדבר אמת – לעולם לא לשקר. התורה מזהירה אותנו "מדבר שקר תרחק"[כ]. מהי התרחקות ממשהו? הליכה עד לצד השני. זו מנטליות של "סור מרע", שהיא בעצם ההיקף-השפה של הטוב. באותו אופן, במדרגה הזו האמת היא לעולם לא לשקר. לא לשקר היינו התיקון הבסיסי של הדיבור.

האמת עצמה היא לא רק המודעות והזהירות לא לשקר, אלא חויה בפני עצמה.

אם כן, מהי "אמת לאמתו" – מה יכול להיות יותר מ"אמת"? אחד ההסברים הוא ש"אמת לאמתו" לעתים 'יוצאת מן הכלל' של האמת. אמת פשוטה היא כמאמר חז"ל "אלו ואלו דברי אלהים חיים"[כא] – אפילו אם הדברים סותרים אחד את השני, כולם אמת – אבל צריכה להיות הכרעה, "הלכה כמאן", כמו מי את פוסקים בעולם המעשי, זו אמת. "אין כלל שאין בו יוצא מן הכלל" – כמו נקודה עיוורת, נקודה של 'אין' בתוך אזור האמת, בתוך ההיקף, יש נקודת אין בתוך האמת, שמאפשרת להגיע לאמת יותר עמוקה – האמת המוחלטת, אמת לאמתו.

בפילוסופיה המודרנית מושג האמת קשור להתפתחות הלוגיקה של השפה, בה עסקו ראסל ועוד פילוסופים. יש בדבור הרבה פרדוקסים, כמו הפרדוקס של השקרן. עד היום הפילוסופים לא יכולים להבין את העומקים של היוצאים מן הכלל, את הסתירות והפרדוקסים שעולים מהם. האמת לאמתו היא פרדוקס קיומי – כל דבר שאפשר לומר על הקב"ה, וכך גם על עם ישראל ועל התורה, הוא פרדוקס, והפרדוקס הזה הוא אמת לאמתה.

יז ראה ד"ה "אחרי הוי' אלהיכם" תרכ"ט, ובכ"ד.
יח משלי יב, יט.
יט ראה תניא פרק יג.

כ שמות כג, ז.
כא עירובין יג, ב.

ג. חג"ת: תיאורית ההתאמה של האמת

בפילוסופיה המודרנית יש חמש תיאוריות שונות של אמת. ננסה אי"ה להתבונן בהן בהקבלה למבנים הבסיסיים של הקבלה. דרך ההתבוננות שלנו היא תמיד לנסות למצוא את נקודת האמת במערכות השונות, והדבר אפשרי דרך התבוננות בהקבלה לספירות, שכולן אמת:

תיאורית ההתאמה של האמת

התיאוריה הראשונה נקראת 'תיאורית ההתאמה של האמת' (correspondence theory of truth). אמת היא היגד שמייצג את המציאות החיצונית באופן אמתי – מה שאתה אומר או מה שאתה חושב צריך להיות מותאם למה שבאמת קיים במציאות.

קיום בראש, רעיון אבסטרקטי, מציאות ממשית — בריאה, יצירה, עשיה

בפשטות, כדי להיות בעמדה הזו של אמת עליך להיות ריאליסט, בניגוד לאידיאליסט. ריאליסט בפילוסופיה הוא מי שמאמין שיש באמת עולם בחוץ, ולא רק אידיאלים מופשטים או דימויים שנמצאים בראש שלי. יש שלש תפיסות מהי מציאות:

99% מהאנשים מאמינים שהשלחן הזה קיים במציאות החיצונית, לא רק בראש שלי.

עמדה שניה היא שהשלחן קיים כשיקוף של רעיון מופשט – לא רק בראש שלי, אלא כרעיון. זו התפיסה האפלטונית.

התפיסה השלישית, הקונספטואלית, היא שכל דבר שאני חווה קיים בתוך הראש שלי, קונספט שלי, או במודעות האוניברסלית. ממש לא משנה בראש של מי קיימת המציאות, העיקר שהכל נמצא רק בתוך הראש.

למה מקבילות שלש רמות הקיום שהפילוסופים מדברים עליהן – קיום השלחן במציאות, קיומו כאידיאל או רעיון אבסטרקטי (שבאמת קיים במציאות, לא רק במח שלי), וקיומו רק בראש? אפשר לעשות הקבלה פשוטה של שלש הרמות כנגד שלשת העולמות התחתונים בקבלה:

הקיום במח בלבד – הכל בראש – שייך לעולם הבריאה, כי עולם הבריאה שייך למושכל שבנפש. כל עולם הבריאה הוא שכל, ושם הקיום הוא בראש-במודעות.

עולם היצירה, השני בעולמות התחתונים, הוא עולם של צורות מופשטות – אין שם אריות גשמיים, אבל יש צורה של אריה[כב], יש אידיאלים מטפיזיים.

עולם של מציאות ממשית הוא עולם העשיה, בו אנו חיים – "אף עשיתיו". דברים קיימים בו לא רק בראש או כרעיונות – יש להם קיום פיזי, חומרי.

התאמה וריאליזם

הרחבנו בענין כדי להתחיל להסביר את תיאורית ההתאמה של האמת, בה אמת מזוהה עם ההיגד ולא עם החפץ/הדבר עצמו. תיאורית ההתאמה לא שייכת רק לריאליזם הפשוט, אך באופן נורמלי רוב הפילוסופים שמאמינים בתיאורית ההתאמה של האמת – שהאמת צריכה לשקף את המציאות החיצונית – הם ריאליסטים. 45% מהפרופסורים והסטודנטים לפילוסופיה דוגלים בשכל ישר. היית חושב שהפילוסופים לא מאמינים בשכל ישר (קומונסנס), אבל מסתבר שמעל 45% אחוזים – אחוזים הרבה יותר גבוהים ממה שיש לגישות האחרות – חושבים שהשלחן שמולי באמת קיים, מאמינים שמה שאני רואה קיים וההתאמה בין האמונה שלי

כב ראה אל עולם הקבלה פרק ח.

למציאות כפי שהיא, נקראת אמת.

עם זאת, אם יש התאמה בין מה שאני מאמין (והאופן בו אני מבטא את האמונה הזו) למציאות רעיונית מופשטת – גם זו אמת לפי תיאורית ההתאמה. גם אם ההתאמה היא בין האמונה שלי והביטוי שלה לבין קיומו של השלחן בראש שלי או באיזו מודעות אוניברסלית עליונה – זו אמת לפי תיאורית ההתאמה.

שלשת מרכיבי ההתאמה

התאמה כוללת שלשה דברים – הסובייקט, האובייקט והיחס בין האובייקט לסובייקט. אני מאמין שהשלחן הזה קיים במציאות – אז יש את השלחן עצמו, את האמונה שלי ואת ההיגד שלי אודות השלחן.

מהי האמת? בשלשת המרכיבים האלה, איפה האמת מופיעה? בדרך כלל, אמת קשורה להיגד, אך אני יכול לומר שהאמת היא תכונה של האמונה. בלשון הקדש, השפה בה נברא העולם, יש תופעה מיוחדת – המלים אמת ואמונה באות מאותו שרש, **אמן**. בשפות אחרות אלה שתי מלים שונות. לכן מסתבר לומר שאמת קשורה לאמונה – האם האמונה אמתית או לא. או, שאני יכול לומר, שהאמת היא העובדה, האובייקט – השולחן הוא אמת (אם הוא אמת – הוא אמת; אם הוא לא אמת – הוא לא אמת). יתכן גם שאמת היא ההיגד שלי, שמחבר בין הסובייקט לאובייקט, בדומה לבוזון בפיזיקה, חלקיק-נושא-כח המחבר בין חלקיקי חומר.

במושגי הגמרא – שמוסברים בקבלה וחסידות – האמונה של האדם שייכת ל"גברא", העובדה היא ב"חפצא", והמשפט-ההיגד עושה יחוד וקשר ביניהם (ובמושגים בהם נוקט הגאון הרוגאטשובר שלשת המרכיבים הם פועל-פעולה-נפעל).

חש-מל-מל — קישור הדבור בין האובייקט לסובייקט

זו גם סבה שהאדם נקרא "מדבר" ולא 'חושב'. המחשבה הראשונה שלי שאדם, כיצור אינטליגנטי, צריך להקרא 'חושב', אבל כתוב בתורה "ויהי האדם לנפש חיה"[כג] ואונקלוס מתרגם "לרוח ממללא", "מדבר". מה החשיבות של הדבור? ההיגד, המשפט, נקרא בפילוסופיה 'נושא האמת'. האמת נישאת במלים – זו תובנה מאד עמוקה. האמת לא נישאת באובייקט ולא בסובייקט אלא בתקשורת בין האמונות והעובדות.

הדבר דומה גם לסוד החשמל – המלה הכי מסתורית בכל תנ"ך, חלק ממעשה המרכבה שראה יחזקאל. חז"ל[כד] מחלקים את המלה לשתי מלים, חש-מל, דממה ודבור. לעתים "חש", לשון דממה, רומז גם לחושים הנסתרים שלי – חווית המציאות שלי, זוית הראיה שלי על המציאות. לעומת זאת, "מל", לשון דבור, הוא גם לשון מול – מה שנמצא מולי, ישירות מולי, מחוצה לי. אם כן, מה הכוונה חש-מל? האופן בו הסובייקט (חש) מתייחס לאובייקט (מל). יש בפיזיקה חלקיקים שמחברים ביניהם – "מל" נוסף, אותו מוסיף הבעל שם טוב[כה] לפי החסידות והקבלה, כח מקשר בין האובייקט והסובייקט, והוא 'נושא האמת', שם נמצאת האמת.

אובייקט-סובייקט-דבור — חסד-גבורה-תפארת

בקבלה, מי הוא ה"גברא" (הסובייקט) ומי הוא ה"חפצא" (האובייקט)? לפי מושגי הספירות, המושג "גברא" – הסובייקט – בא

כג בראשית ב, ז.

כד חגיגה יג, א-ב: "מאי חשמל? אמר רב יהודה חיות אש ממללות. במתניתא תנא: עתים חשות עתים ממללות".

כה ראה כתר שם טוב (קה"ת) אות כח.

מלשון גבורה, שכחה הפנימי הוא יראה. מה ביחס ל"חפצא", האובייקט? שרש המושג "חפצא" הוא חפץ – משיכה ואהבה. בתורה חפץ מופיע בביטוי "חפץ חסד"[כו]. אם כן, במדות הלב חסד וגבורה, אהבה ויראה – שני קצוות הפוכים ברגש – תואמים למושגים חפצא וגברא. אני, המאמין, חווה יראה, אך המציאות שאני מאמין בה – ומתבטא ביחס אליה – היא, באופן עמוק, אהבה.

מה מקשר בין השנים? ספירת התפארת, הקו האמצעי. אחד המושגים שמקבילים לתפארת הוא משפט – "משפט רחמי"[כז]. משפט בעברית יכול להתפרש כדין, שיפוט, או היגד, בדיוק כמו בביטוי בפילוסופיה ש'נושא האמת הוא המשפט'.

הפילוסופים הבחינו בין משפט (statement) לטיעון (proposition) – משפט הוא אמירה בלשון מסוימת, שפה (כמו שהסברנו קודם "שפת אמת תכון לעד"), וטיעון הוא יותר מופשט, הוא משותף לכל השפות. בשפות שונות דברים יכולים להאמר בצורות שונות, נושא שמוסבר בחסידות שחכמים גדולים אמרו באופן אחר את אותו רעיון, כל אחד בסגנונו, "אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד"[כח]. אם כן, טיעון נמצא במדרגה אחת מעל שפה – אותו טיעון מתבטאת בשפות שונות. כמובן, השאלה היא האם האמונה (אותה מביע הטיעון) היא אמת או לא.

האמת בדבור — כח הבריאה

איך אפשר להבין מה שאמרנו עכשיו? האמת או השקר צריכים להבחן ביחס לאמונה שמעל הטיעון שהופך אחר כך להיגד. לכן אדם נקרא "מדבר", על שם הזרימה הזו, ההתפתחות הזו. זו השתקפות יפה של העולם. האמונה היא בראש שלי, הטיעון הוא ממוצע בין מה שנמצא בראש שלי לבין הדבור הממשי שיוצא מהפה שלי.

מה שיוצא מהפה יכול להוות מציאות – ה' ברא את העולם בדבור, בעשרה מאמרות. למה הוא ברא את העולם במאמרות? כי מאמרות הם 'נושאי האמת'. כל בריאת העולם היא סוד האמת. סופי התבות של שלש המלים הראשונות, "בראשי**ת** ברא אלהי**ם**"[כט] הן **אמת**, וכך גם של שלש המלים האחרונות במעשה בראשית, "ברא אלהי**ם** לעשו**ת**"[ל]. בכל פסוקי מעשה בראשית, המלה **אמת** רמוזה בסופי תבות שש פעמים, כנגד ששת צרופי המלה **אמת**, החל משלש המלים הראשונות של הבריאה וכלה בשלש המלים האחרונות של הבריאה.

גם ה' הוא 'מדבר' – הוא ברא את העולם בדיבור. בספר התניא[לא] אדמו"ר הזקן מצד אחד מפשיט את הדיבור האלקי – מסביר את ההבדל בינו לבין הדיבור שלנו – ומצד שני מסביר למה התורה נוקטת בלשון מאמר ודיבור ביחס לכח האלקי בו ה' ברא את העולם. הדיבור הוא 'בוזון', חלקיק-נושא-כח, שמחבר אובייקט וסובייקט. כל היחודים – כל הקבלה עוסקת ביחודים, בנישואין, בשידוכים – הם יחסי אובייקט-סובייקט. יש משהו שמדביק ומחבר ביניהם, ובו שוכנת האמת.

יפי האמת

אם כן, אמרנו כעת שרק בתיאוריה הראשונה של האמת – תיאורית ההתאמה של

כו מיכה ז, יח.

כז ע"פ הקדמת תקוני זהר יז, ב ("פתח אליהו").

כח סנהדרין פט, א.

כט בראשית א, א.

ל שם ב, ג.

לא לקוטי אמרים פרק כא; שער היחוד והאמונה פרק ב; אגרת הקדש כה.

האמת – יש שלשה גורמים, שלשה ממדים, המקבילים לשלש הספירות הראשונות של הלב: סובייקט (גברא) הוא גבורה, אובייקט הוא חסד (חפצא, "חפץ חסד") והאמירה המחברת ביניהם (עם מבנה המשפט שלה) היא כנגד התפארת, ובנוגע אליה שייכת השאלה אם היא אמת.

השאלה אם משהו הוא אמת או אינו אמת היא השאלה של עולם האצילות, בו הכל אלקות. אם משהו אמתי – הוא חייב לשקף אלקות. ה' הוא האמת המוחלטת[לב] ועולם האצילות הוא מציאות שכולה אלקית (בניגוד לעולמות התחתונים, בהם יש מודעות נפרדת מהאלקות).

שוב, רק שלש הרמות האלה בתיאורית ההתאמה של האמת שייכות למדות חסד-גבורה-תפארת. האמת כאן מתבטאת במשפט, בהיגד, שהוא כנגד התפארת. בקבלה אמת מקבילה לתפארת – "תתן אמת ליעקב"[לג], ומדת יעקב היא תפארת. למלה אמתית יש יפי, תפארת, כמו האמירה המפורסמת של המשורר – 'אמת היא יפי, יפי הוא אמת'. האמת שוכנת ביפי המלים, ביפי הדבור של ה"מדבר" המתדמה לבוראו שברא את העולם בדיבור.

ד. יסוד: תיאורית העקביות של האמת

קוהרנטיות — אמת אידיאליסטית

מה התיאוריה הבאה של האמת? מבין חמש התיאוריות, שתי החשובות הן הראשונות עליהן אנחנו מדברים היום. תיאורית ההתאמה היא השיטה של רוב הקדמונים. השיטה השניה שנדבר עליה נקראת 'תיאורית העקביות של האמת' (coherence theory of truth), לעומת 'תיאורית ההתאמה של האמת'. קוהרנטיות אומרת שהאמת שלך צריכה להיות עקבית. מה זאת אומרת? משפט צריך להתאים בשלמות גם לכל המשפטים האחרים של מערכת האמונות שלך.

תיאורית העקביות של האמת אינה ריאליסטית – היא אידיאליסטית. היא לא זקוקה לאישור מהמציאות החיצונית – האמת מתקיימת בתוך המערכת העקבית שלה. המבחן הוא האם החלק מתאים למכלול במאה אחוז. אם המשפט הוא עקבי – הוא אמת, דבר שתלוי בכל המערכת האמונית שלך, שכל המשפטים יהיו אמת.

אמת עקבית אחת

יש גרסאות מודרניות לתיאורית העקביות של האמת, לפיהן לא הכל חייב להיות אמת, אבל קשה להבין אותן – התיאוריה העקבית הפשוטה היא שצריכה להיות מערכת בה הכל הגיוני, תואם ואמתי, וכל משפט שתואם לכך בעקביות הוא אמת.

יש פילוסופיות מודרניות שאומרות שיכולות להיות הרבה מערכות עקביות, אבל אנחנו – עם השוביניזם היהודי שלנו... – אומרים שאין עוד מערכת אמת עקבית חוץ מהתורה. אם ננתח כל מערכת אמונית אחרת נמצא שהיא נופלת באיזה נקודה של אי-קוהרנטיות, אי-עקביות, וממילא היא שקר. זהו משפט מאד שוביניסטי, שיש רק מערכת עקבית אחת – התורה (כך מסביר רבי נחמן מברסלב[לד], שיש רק אמת אחת, שהיא 'קדש' והיא 'אחד' והיא קיימת לפני הצמצום הראשון של אור אין סוף ב"ה).

לב רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"א ה"ד (עפ"י ירמיה י, י).

לג מיכה ז, כ.

לד לקו"מ נא — ראה באורך יותר בשיעור 'מהי אמת?' 2 (לקמן בחוברת זו).

קוהרנטיות והגשמה עצמית — ספירת היסוד

לאיזו מדה ממדות הלב שייכת הקוהרנטיות, התפיסה שהחלק תלוי בהכל והכל תלוי בכל חלק, הכל צריך להתאים בדיוק? יש פילוסופים שאומרים – דבר שמתאים לנו להגדרת אחת הספירות – שקוהרנטיות היא הגשמה עצמית. מה הקשר? לאיזו ספירה שייכת הגשמה עצמית? ספירת היסוד. גם ספירת היסוד היא אמת[לה]. שתי התיאוריות החשובות על טבעה של האמת שייכות לשתי הספירות שנקראות אמת – תפארת ויסוד, יעקב ויוסף. האמת של יעקב היא יותר 'משפטים נושאי אמת', כללים אמתיים – כללי האמת של התורה, התורה היא אמת. אבל האמת של היסוד היא אמת של עקביות, אמת של הגשמה עצמית. זו התבוננות מאד עמוקה.

מה הקשר? אנחנו יודעים שבספירת היסוד צריכה להיות נאמנות – מושג שדברנו עליו בשיעור בחודש שעבר[לו] – מושג ששייך ליסוד. נאמנות היא צורה של אמת השייכת ליסוד. הרבה פילוסופים אומרים שאמת היא אוטנטיות. לאיפה שייכת האוטנטיות? אם נסביר זאת, נבין יותר למה אמת שייכת להגשמה עצמית. להיות אוטנטי פירושו להיות אמתי ונאמן לעצמך, דהיינו להיות עקבי ביחס לעצמך. יסוד הוא ברית, יש בו כח של הולדה, והוא נקרא בקבלה "כל"[לז] – 'כוליות' היא הוליזם, בדיוק כמו שתיאורית הקוהרנטיות של האמת אומרת. הפרט צריך לשקף בשלמות את הכל, הכל והחלק זהים, "כי כל בשמים ובארץ"[לח].

לה סוד הוי' ליראיו שער א. הנפש פרק יג.

לו שיעור כ"ה תמוז הנ"ל הערה ו.

לז ראה זהר ח"ב קטז, א.

לח דברי הימים-א כט, יא.

מה קורה כשאדם פוגם ביסוד (חוטא בעברות מיניות)? בחסידות[לט] מוסבר בעומק שהשלמות העצמית שלו נעלמת, מתכנסת לתוך ממד עמוק בלא-מודע שלו. תיקון הברית – תיקון היסוד – הוא לגלות מחדש את השלמות העצמית. מה פירוש לגלות את השלמות העצמית? להגיע לקוהרנטיות מוחלטת בקיום. זו דרך עמוקה להבין מהו תיקון היסוד, תיקון פגם הברית. כשאדם פוגם בברית, חס ושלום, הוא מאבד את הקוהרנטיות שלו. אולי ההגדרה הזו תעזור למישהו לשמור על קדושת הברית – כי אנשים לא רוצים להיות אי-קוהרנטיים. הבעל שם טוב אמר שפגם הברית פוגע בשפיות – כל מחלות הנפש נובעות מפגם הברית. מסתבר שכך, כי מחלות נפש הן אי-קוהרנטיות, וקוהרנטיות היא תכונת היסוד.

אם כן, שתי אלה הן התיאוריות החשובות ביחס לאמת – ההתאמה והעקביות. תיאורית ההתאמה היא בדרך כלל תיאוריה ריאליסטית ותיאורית העקביות היא בדרך כלל אידיאליסטית.

'עקביות' ו'קוהרנטיות' — תערובת ותרכובת — מעשה בראשית ומעשה מרכבה

השתמשנו בעקביות וקוהרנטיות כמלים נרדפות, אבל כמה פילוסופים מבחינים בין עקביות (consistent) לקוהרנטיות (coherent). קוהרנטיות היא יותר מעקביות. עקביות כוונתה שאינך סותר את עצמך – הכל עקבי – אבל קוהרנטיות היא חוויה של שלמות – לא רק שהדברים לא סותרים זה את זה, אלא הם חלק בלתי-נפרד ממערכת ערכים שלמה.

לט תורת שלום אור לכ"א כסלו תער"ג.

איך נסביר זאת בעוד דימוי? בכימיה יש הבדל בין תרכובת לתערובת. יש דברים שיכולים להמצא יחד, להתערב, אבל הם לא מתייחדים. באויר יש חמצן ויש חנקן – אנחנו זקוקים לחמצן בנשימה, אבל האויר הוא תערובת של שני היסודות האלה (ועוד כמה יסודות במינון קטן). איננו מבחינים בשום צורה בין החמצן לחנקן באויר, כך שאפשר לומר שהם שוכנים יחד בשלום ללא חיכוך ביניהם, אבל הם לא יוצרים תרכובת כימית חדשה. היחס בין תערובת לתרכובת הוא כמו בין עקביות לקוהרנטיות. בקוהרנטיות החלקים השונים של המערכת האמונית שלך מתאחדים לגמרי. מה ההבדל בין תערובת לתרכובת? תערובת היא "מעשה בראשית". ה' ברא הרבה דברים שונים ונפרדים זה מזה, ובסוף "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"[מ] – הכל שוכן יחד בשלום ופועל יחד (כמערכת אקולוגית מושלמת). קוהרנטיות היא יותר מזה, היא "מעשה מרכבה" (תרכובת), הכל הופך להיות מציאות אחת ממש, מציאות חדשה שאינה רק סך כל חלקיה.

גם נישואין יכולים להיות תערובת או תרכובת: הם יכולים להיות "מעשה בראשית", כאשר הכל מסתדר יחד, גרים יחד, יש שלום. גם המושג "שלום" שייך לספירת היסוד[מא]. אבל הם יכולים גם להיות "מעשה מרכבה", כאשר בני הזוג זוכים ל"שכינה ביניהם"[מב], כח אלקי המאחד אותם באמת, "והיו לבשר אחד"[מג] ממש.

זהו אחד ההסברים שלנו לשני הסודות של התורה, שנקראים "מעשה בראשית" ו"מעשה מרכבה", תערובת ותרכובת, שני סוגים של שלום המשתייכים לספירת היסוד, "שלום שלום"[מד], עקביות לעומת קוהרנטיות.

שלש התיאוריות נוספות — הקדמה לשיעור הבא

אם כן, התחלנו היום נושא חדש, של "מהי אמת?", ונגענו בשתי תיאוריות עיקריות בנושא – נותרו עוד שלש תיאוריות. אי"ה נמשיך בנושא בפעם הבאה, כהקדמה לשנה הבאה. שלש התיאוריות הן:

התיאוריה הקונסטרוקטיבית של האמת (constructivist theory), לפיה אמת היא מבנה חברתי שמתפתח בחברה.

יש משהו דומה, אך לא זהה, תיאורית הקונצנזוס (consensus theory of truth), לפיה אמת היא מה שרוב האנשים מסכימים עליו, דעת קהל. פוליטיקאים סוברים שהאמת היא מה שנמצא בקונצנזוס – הפוליטיקאי באמת מאמין שזו האמת. זו לא ממש אמירה זהה לכך שהאמת היא מבנה חברתי.

התיאוריה האחרונה היא התיאוריה הפרגמטית של האמת (pragmatic theory of truth), של פילוסופים אמריקניים. לפי התיאוריה הזו אמת היא מה שעובד: 'אם זה עובד – זו אמת. אם זה לא עובד – זה לא אמת'. בעברית יש קשר חשוב בין 'עובד' ל'עובדה'. אמרנו שעובדה היא חפצא, חסד. בשיעור הבא נסביר שמה שעובד שייך לספירת הנצח, שהיא ענף החסד. יש ניסוח מקל לתיאוריה הפרגמטית – משהו שעבד הוא אמת. אם אומרים שמה שעובד הוא אמת, צריך כל פעם לבדוק אם הוא עדיין עובד – אם הוא נשבר הוא היה אמת לטווח קצר... לאנשים יש טבע לבחור בנשיא מכהן מכח האינרציה, לכן רוב

מ בראשית א, לא.
מא ראה זהר ח"ג קטו, א.
מב סוטה יז, א: "איש ואשה זכו שכינה ביניהן".
מג בראשית ב, כד.
מד ישעיה נז, יט (ובכ"ד).

הנשיאים נבחרים פעמיים – אם משהו עובד, פחות או יותר, הוא אמת, ומכיוון שיש קשר בין אמת לטוב (כפי שדברנו) אם הוא עובד הוא כנראה הבחירה הכי טובה, לכן בדרך כלל בוחרים מחדש אותו נשיא. רק במקרים יוצאים מן הכלל, שלא רואים את האמת והטוב שלו, אנשים ירצו שינוי. זו נקראת התיאוריה הפרגמטית.

בפעם הבאה אי"ה נדבר יותר על שלש התיאוריות האחרונות.

מהי אמת? (2)

תשרי וניסן — אמת ואמונה

אחר צהריים טובים, בקר טוב באמריקה. נמשיך לדבר בנושא האמת, בו פתחנו בפעם הקודמת[א]. הנושא שייך במיוחד לראש השנה, לשנה החדשה. לפני תקיעת שופר אומרים "ראש דברך אמת"[ב]. מוסבר בחסידות שההבדל בין ניסן לתשרי הוא שניסן הוא אמונה ותשרי הוא אמת[ג]. בעברית שתי המלים אמונה ואמת באות מאותו שרש (**אמן**), כמבואר בספר השרשים לרד"ק.

התחלנו לדבר על תיאוריות פילוסופיות שונות בנושא האמת. אמרנו שבכללות מדברים היום על 5 תיאוריות עיקריות ביחס לאמת. פעם קודמת דברנו על תיאורית ההתאמה של האמת ותיאורית הקוהרנטיות של האמת. הפעם נדבר על שלש התיאוריות הנוספות – בכך נתחיל את השיעור היום.

א. נצח: התיאוריה הפרגמטית

אמת — ערך מועיל במציאות

בסוף השיעור הקודם התחלנו לדבר על פרגמטיות, התיאוריה הפרגמטית של האמת (pragmatic theory of truth). הנקודה היא, בקיצור, שאם משהו הוא אמת – הוא חייב לעבוד, צריך שיהיה לו יישום, הוא צריך להיות אפקטיבי במציאות.

לפי התיאוריה הפרגמטית אמת היא ערך. דברנו על המושג ערך בשיעורים בנושא 'מהו טוב?'[ד]. אמרנו שיש 'טוב לכשעצמו' ו'טוב ל...'. אם אני טוב – לְמה אני טוב? הערך של אמת הוא כמה היא טובה – למה היא טובה, כמה היא אפקטיבית במציאות. הרבה מדענים הם פרגמטיסטים.

תיקון עצמי מתמיד

היה מדען יהודי גדול, פיינמן, שהיה פרגמטיסט. הוא אמר שאפשר להוכיח רק שדבר מוטעה, אך אף פעם אי אפשר להוכיח שמשהו נכון. אם כן, מהי משמעות האמירה שמשהו הוא אמת לפי התפיסה הפרגמטית? אמת היא משהו שבאופן מתמיד מתקן את עצמו.

בפעם הקודמת דברנו על קוהרנטיות ועל מימוש עצמי – עקרון של התייחסות ל'עצמי', שמונע על ידי דחף לממש את עצמו, כאשר תכלית המימוש היא הגעה להשלמה עצמית, לקוהרנטיות. יש עוד כיוון מנטאלי שמניע אדם – אדם שכל הזמן מודע לעובדה שהוא יכול לטעות, לכך שיכולה להיות טעות בהבנת המציאות שלו וביחסו למציאות, כל הזמן מתקן את עצמו. דומה לעקרון של תשובה. אני אף פעם לא יכול לדעת בבירור שאני צודק – אני רק יכול תמיד לשאוף ולדאוג שלא אטעה.

זו מנטליות של הרבה לומדי תורה, שתמיד "צריך עיון" – כל פעם להעמיק יותר ויותר, כמו מוזיקאי שכל הזמן מכוון את כלי הנגינה שלו, שיהיה יותר ויותר מדויק. זהו סוג המנטליות של התיאוריה הפרגמטית של האמת – תמיד

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה. שעור חודשי באנגלית - כ"ד מנחם-אב תשע"ח - ירושלים

א שיעור כ"ד מנחם-אב ש"ז (נדפס לעיל).

ב תהלים קיט, קס.

ג ראה מבחר שיעורי התבוננות חלק י.

ד ראה בעיקר בשיעורי כ"א אייר וכ' סיון (נדפסו ב"ואביטה" קרח ודברים).

להיות בתיקון עצמי. הבנה זו תעזור לנו להקביל את התיאוריה הזו לאחת מהספירות.

הקבלת שתי התיאוריות הראשונות לחג"ת וליסוד (חזרה)

אמרנו שאת חמש התיאוריות ניתן להקביל למדות הלב. יש שבע מדות בלב, אז איך מקבילים להן חמש תיאוריות של אמת? הסברנו שהתיאוריה הראשונה – הכי קדומה, שעדיין היא גם הכי נפוצה ופופולארית – תיאורית ההתאמה של האמת, מקבילה לשלש מדות הלב הראשיות, חג"ת, כי היא מורכבת משלשה גורמים. יש בה יחסים בין האובייקט, הסובייקט ו'נושא האמת' – ההיגד-המשפט שמקשר ביניהם. אמרנו שהסובייקט (הגברא) – האדם המאמין באמת – הוא ספירת הגבורה בקבלה. האובייקט (החפצא) אליו מתייחסים הוא החסד (בסוד "חפץ חסד"). המשפט של התיאור/הקביעה, 'נושא האמת', שהוא היחס של הסובייקט לאובייקט, שייך לתפארת, בסוד "תתן אמת ליעקב"[ה] – האמת נתנה ליעקב, שהוא מדת התפארת, המדה השלישית, הקו האמצעי, הסינתזה בין החסד והגבורה.

את התיאוריה של הקוהרנטיות הקבלנו לספירת היסוד, כח הברית. הפילוסופים מסבירים שקוהרנטיות קשורה למימוש עצמי, ומימוש עצמי בקבלה הוא המאפיין של ספירת היסוד. היסוד נקרא "כל"[ו], הוא רוצה שכל החלקים יתאימו בשלמות. דברנו על ההבדל בין תערובת לתרכובת, ועל כך שהאידיאל הוא שכל מערכת האמונות והדעות תהיה תרכובת אחת אורגנית, כמו חיים אורגניים – שיכולים להוליד – בהם הכל אחד, הכל חי והכל קוהרנטי.

נצח — פרגמטיות מתנצחת

מה עם פרגמטיזם? מאד קל – אם משהו עובד הוא חייב להיות שייך לספירות, כחות הנשמה, שקשורים לפעולה, ל"המעשה הוא העיקר"[ז]. הכח הראשון והראשי של כחות המעשה, כחות המוטבע בנפש, הוא הנצח. אם כן, התיאוריה הפרגמטית של האמת שייכת לספירת הנצח ומשתקפת בה. אנחנו יושבים במקום שנקרא "נצח ישראל"[ח] – צריכה להיות כאן אמת פרגמטית...

נצח הוא גם לשון נצחון. במערכת זו האמת כל הזמן נמצאת בתהליך של תיקון עצמי, בחיפוש של הטעות בלימוד – אפשלאג באידיש. אפשר לבנות מבנה שלם – אבל אם יש בו נקודה אחת מוטעית, במלה אחת, כל המבנה קורס, כל האמת שלך נופלת. מה הכוונה? 'חאפ' מאד עמוק, שהאמת נמצאת בתודעה של הישרדות, במאבק על החיים, כל הזמן תנועה של התנצחות, מאבק לנצח את המות, את קריסת התאוריה שלי (כמו קריסת הגל בפיזיקה). כי, כמו שפיינמן אמר, תמיד אפשר להוכיח שאני טועה – ולעולם אי אפשר להוכיח שאני צודק. אבל אני מאמין בדברים מסוימים ותמיד מנסה להתעדכן.

השורה התחתונה היא שהדבר צריך להיות טוב למשהו, לפעול במציאות, שיהיה לו יישום. כל הטכנולוגיה היום היא 'ווטס אפ' או 'ווטס אן' – זו הסתכלות פרגמטית על המציאות ועל מה היא אמת.

ב. הוד: תיאורית הקונצנזוס

אם תיאורית האמת הפרגמטית היא בנצח – יש לה בת זוג בספירת ההוד. גם שם צריך להיות ערך פרגמטי לאמת. התיאוריה הבאה,

ה מיכה ז, כ.

ו לפי דברי הימים-א כט, יא "**כי כל** [=**יסוד**] בשמים ובארץ". ראה זהר ח"ב קטז, א ונצוצי זהר שם.

ז לפי אבות פ"א מי"ז.

ח ישיבת "נצח ישראל" (רומיילס) ברחביה.

שנדבר עליה, היא לא רק פרגמטיות – היא לא נקראת תיאוריה פרגמטית של האמת, יש לה שם בפני עצמה, שמאד קל להבין – אלא תיאורית הקונצנזוס של האמת (consensus theory of truth).

לפי תיאוריה זו, אם משהו נמצא בקונצנזוס הציבורי, רוב הציבור מסכים לו, הוא אמת. הערך הפרגמטי מאד ברור – אם הציבור בחר במישהו, רוב הציבור, כמו כשהולכים לבחירות והרוב בחר במנצח להיות הנשיא הבא, אנחנו מקוים שזו בחירה טובה של הציבור ושיהיה לה ערך פרגמטי גדול.

התגלות האמת בהסכמה

התיאוריה הזו נשמעת שרירותית – האמת נקבעת רק לפי מה שחושב הרוב?! בכל זאת, יש בה משהו מאד עמוק, הדומה למה שהסברנו לגבי התיאוריה הראשונה – שהמשפט-ההיגד שמבטאים הוא 'נושא האמת'. האמת היא לא במה שיש אצלך בראש וגם לא במה שיש במציאות, אלא במשפט שמתאר את המציאות – ההיגד הוא 'נושא האמת', הרכיב האמצעי בשלשת הרכיבים של תיאורית ההתאמה. בדומה לכך, בתיאוריה של הקונצנזוס האמת היא מה שרוב הציבור מסכים עליו – 'נושאת האמת' היא ההסכמה עצמה.

יש פה סברא עמוקה – איפה האמת נמצאת? שוב, נשמע לכאורה שרירותי, אבל צריך להיות משהו – אפילו מיסטי – בדעת רוב הקהל, שיוצר מרחב עליו שוכנת האמת. לפי תיאורית ההתאמה, האמת שוכנת בהיגד לגבי המציאות. לפי התיאוריה הזו, האמת היא פועל יוצא של הסכמה – אף אחד פרטי לא מחזיק את האמת. קודם אמרנו שהאמת היא לא באמונה שלי וגם לא במציאות האובייקטיבית אלא בהצהרה, באמירה (ב"מאמר", על דרך "בעשרה מאמרות נברא העולם"[ט] – "ראש דברך אמת". המאמר הראשון הוא "[ויאמר אלהים] יהי אור"[י] – "שלח אורך ואמתך המה ינחוני"[יא] – השרש **אמר** מורכב מ**אור** ו**אמת**). כאן האמת תלויה בהסכמה הציבורית. זהו פלא שאנשים מסכימים, שהרבה אנשים מסכימים על דבר אחד, במיוחד אם יהודים מצליחים להסכים על משהו... זו כבר אמת. אמת היא כמו שכינה – התגלות אלקית – שמתבטאת בהסכמה.

במושג הסכמה יש משהו מענין מאד בעברית: שתי האותיות הראשונות, **הס**, הן בגימטריא 65, השם בו אנו מכנים את שם המפורש, שם הוי' ב"ה – **א-דני**, ה"פ 13 – ושלש האותיות בסוף, הס**כמה**, הן עוד 65. אם כן, חמש האותיות של **הסכמה** עולות חמש פעמים (ממוצע כל אות) 26, שם **הוי'** – יש משהו בהסכמה שמגלה את שם הוי' ב"ה, השם המיוחד (הסכמה במילוי – **הא סמך מם כף הא** – עולה 312, 12 פעמים **הוי'**, **יב** צירופי שם **הוי'** שכנגד **יב** חדשי השנה וכו'. אותיות השרש עולות **עין** ואותיות המילוי עולות **יעקב**, והסימן: "בטח בדד **עין יעקב**"[יב] – הסכמת הציבור משקפת את מה שנראה ל"עין יעקב"). יש משהו מאד קדוש בהסכמה שלנו על משהו.

שלב 'הסכמת הדעת' בקבלת החלטות

יש לנו שיעורים על עשרה שלבים שצריך לעבור עד שמקבלים החלטה[יג], כנגד הספירות של פרצוף הדעת:

ט אבות ה, א.

י בראשית א, ג.

יא תהלים מג, ג.

יב דברים לג, כח.

יג מאמר "פרצוף הדעת — תהליך קבלת החלטות בנפש וסוד החשמל" בספר שערי אהבה ורצון (ראה גם בספר הנפש עמ' שנח). באנגלית המאמר פותח — על פי שיעורים — לספר שלם: Consciousness & Choice.

כתר שבדעת
העמקת הדעת

חכמה שבדעת — **בינה שבדעת**
הרחבת הדעת — ישוב הדעת

דעת שבדעת
התקשרות הדעת

חסד שבדעת — **גבורה שבדעת**
קרוב הדעת — נקיות הדעת

תפארת שבדעת
שקול הדעת

נצח שבדעת — **הוד שבדעת**
הכרעת הדעת — הסכמת הדעת

יסוד שבדעת
החלטת הדעת

מלכות שבדעת
חוות דעת

לא נעבור כעת על כל השלבים, אבל נשים לב שאחד מהם נקרא 'הסכמת הדעת' – זהו השלב בו האדם מסכים בתוך עצמו. לפני שאתה מקבל החלטה, אתה צריך שהכחות המנוגדים בתוך עצמך יסכימו – 'כן, להתחתן עם הבחורה הזו' או 'לא להתחתן עם הבחורה הזאת' – זה אומר בכה וזה אומר בכה, בתוך עצמך, ועליך להגיע להסכמה. יש עשרה שלבים בקבלת ההחלטה, והשלב של 'הסכמת הדעת' – בו אדם מגיע להסכמה בתוך עצמו, בין שני הקולות המנוגדים בתוכו, שצריכים להסכים – חותם את התהליך לקראת ההחלטה בפועל (כאשר השלב הבא הוא 'החלטת הדעת', כלומר ש'הסכמת הדעת' היא "עד ולא עד בכלל" ביחס ל'החלטת הדעת' בפועל שלאחריה באה ההחלטה לידי ביטוי בדיבור, מלכות, 'חוות דעת'). שלב ההסכמה הוא השלב השמיני, שמקביל לספירה השמינית – ספירת ההוד – בתהליך קבלת ההחלטה.

למה הסכמה שייכת להוד? זו משמעות המלה – להודות למישהו פירושו להסכים לדעתו. כמו שאמרנו קודם – פלא שאנשים מסכימים על דברים. אנשים מגיעים להסכמה לא מתוך כך שהם רואים את הדבר באופן זהה, אלא כי יש כח בנשמה 'לדון לכף זכות' – לשמוע ולקבל, ברמה מסוימת, מה שאחרים חושבים. בנצח – שמשמעותו נצחון – יש מאמץ והתמודדות כדי לשרוד, אבל בהוד יש רצון להסכים, רצון ליצור קונצנזוס קהילתי, כשמה של התיאוריה הזו. התיאוריה הזו, בהוד, היא שותפה של התיאוריה הקודמת, בנצח, התיאוריה הפרגמטית.

'העולם אומר' — הסכמה יוצרת עולם

עוד דבר חשוב ביחס לתיאוריה של הקונצנזוס של הציבור, של הקהילה, הוא ההגדרה שהקונצנזוס יוצר תמונת עולם שלמה. אם אינך מסכים עם הקונצנזוס אתה נמצא בעולם אחר, אתה לא בעולם שלנו – זהו המינוח המדויק בו משתמשים. קונצנזוס יוצר עולם, לא רק כמשל אלא במציאות. כמו שאמרנו קודם, האמת שורה בהסכמה – העובדה שכל כך הרבה אנשים מסכימים על משהו אומרת שההסכמה זו יוצרת 'עולם'.

באידיש יש ביטוי – 'דער עולם זאגט'. משתמשים בו גם בעברית – 'העולם אומר'. מה פירוש? 'מאמר העולם' הוא שכולם אומרים, מה שאנשים מסכימים עליו, דעה שבקונצנזוס. בדיוק כפי שמסבירים בתיאוריה זו – הקונצנזוס יוצר עולם, ואם אינך סובר כך אתה נמצא בעולם אחר. בגמרא אין בדיוק את הביטוי 'העולם אומר', אבל יש מושג של "עמא דבר" – אנשים אומרים. יש הרבה התחשבות בגמרא בכך במה ש"עמא דבר" – אם הביטוי מופיע בגמרא, זאת אומרת שיש בו אמת. לכן כתוב לפעמים "פוק חזי מאי עמא דבר"[יד] –

יד ברכות מה, א ועוד.

צא החוצה ותראה מה אנשים מדברים, זו תיאורית הקונצנזוס. 'עמא' ו'העולם' מאד קרובים – ב"**עולם**" יש שתי אותיות **עם**, המסגרת החיצונית של המלה, ובפנים **לו**, '**עם לו**'. עם ועולם הולכים יחד בעברית.

להגיע לעולם אחד

הדוגמה שמביאים לכך ששני אנשים גרים בשני עולמות – אף שהם יכולים להיות שכנים, או אפילו לגור באותו בית – היא אדם דתי ואדם חילוני. אדם דתי מאמין – כך הם אומרים – שהמציאות המטאפיזית פועלת בעולם שלנו. המציאות המטאפיזית היא חלק מהעולם שלו, היא שם. במקום לומר מציאות מטאפיזית נאמר ה', כמובן, אבל הם אומרים כך. האם המציאות המטאפיזית קיימת? האם היא קשורה אלינו ופועלת במציאות שלנו? בתמונת העולם של אדם דתי – ה' כאן וכל מה שקורה במציאות הוא בידיו. האדם החילוני בכלל לא מאמין בקיום המציאות המטאפיזית וממילא לא מאמין שהיא משפיעה על העולם הפיזי הממשי. אז מאד קל לראות שהוא נמצא בעולם אחרי לגמרי.

המשימה של דורנו, כדי להביא את המשיח, היא לאחד את העולמות – להביא למציאות שיש בה עולם אחד, קונצנזוס עולמי אחד, "כי אז אהפֹּך אל עמים שפה ברורה לקרוא כֻּלם בשם הוי' לעבדו שכם אחד"[טו]. הפילוסופים לא מכריעים מה מהעולמות עדיף – הם פלורליסטים, לא אכפת להם. הם רק רוצים להגדיר דברים שמתאימים לתמונת העולם שלהם, והם אומרים שקונצנזוס יוצר עולם.

לא ליפול מהעולם

גם התכונה של יצירת עולם שייכת לספירת ההוד. להודות פירושו להסכים – כשאתה מודה למשהו אתה הופך להיות חלק ממנו, פרט בתמונת העולם הכללית, ואם אתה עוזב את תמונת העולם הקהילתית אתה 'נופל' מהעולם הזה. לפעמים זה יכול להיות מאד מסוכן – "הודי נהפך עלי למשחית"[יז] בלשון הפסוק. "הודי" הוא גם לשון הוד מלכות[יז], ההוד וההדר שלי, וכאשר הוא מתפרק – נפלתי מהעולם שהייתי בו, ואולי עוד אין לי עולם אחר – זהו מצב מסוכן. גם יזו תכונה ששייכת לספירת ההוד. ההקבלה כאן מאד פשוטה בקבלה, קונצנזוס פירושו הוד, והרחבנו קצת בהסבר.

ג. מלכות: התיאוריה הקונסטרוקטיבית

תיאורית הַהַבְנָיָה החברתית

אם כן, עד כה הסברנו ששלש המדות הראשונות – חסד-גבורה-תפארת, אהבה-יראה-רחמים – מקבילות לשלשת המושגים בתיאורית ההתאמה. הספירות הבאות – כחות הפעולה, נצח והוד – מקבילות לתיאורית האמת הפרגמטית (נצח) ולתיאורית הקונצנזוס של האמת. התיאוריה הקוהרנטית שייכת ליסוד, כך שנשארה לנו רק התיאוריה שמקבילה למלכות.

איך קוראים לה? תיאורית הַהַבְנָיָה (או ההבניה החברתית) – התיאוריה הקונסטרוקטיבית של האמת (constructivist theory), לפיה אמת היא מבנה חברתי. אפשר לחשוב שמבנה חברתי וקונצנזוס הם מושגים זהים, אבל הם שני דברים שונים. גם המושג 'מבנה' וגם 'חברה' שייכים למלכות. לפי התיאוריה הזו, אמת היא בנין. מי בונה אמתות? החברה. לא רק

טו צפניה ג, ט.

יז דניאל י, ח.
שם יא, כא.

החברה, אלא ההיסטוריה והחברה יחד בונות את מה שנקרא אמת. יש לבנין האמת הרבה קומות והרבה חדרים – האמת היא במצב של בניה, לכן אפשר תמיד להוסיף עוד קומה, וגם לשים מעלית, שיהיה קל לעלות ולרדת בין הקומות... האמת היא בנין שהחברה בונה כל הזמן. התיאוריה הזו באה לידי שימוש בפילוסופיה של המדע, בסוציולוגיה, חינוך ופסיכולוגיה. כמעט בכל תחום יש ענף של קונסטרוקטיביות.

בנין המלכות

המושג בנין שייך בקבלה לספירת המלכות – את המלכות צריך לבנות. מתי בונים את מלכות שמים, מלכות ה'? זו בדיוק העבודה שלנו בעוד שבוע, בראש השנה ובעשרת הימים בין ר"ה ליום כיפור – בימים האלה בונים את המלכות, עוסקים ב"בנין המלכות". **בנין המלכות** בגימטריא 613, כללות **תריג** מצוות התורה. זהו התפקיד שלנו, המשימה שלנו, לבנות את המלכות. כי במקור, לפני שאנחנו בונים אותה, המלכות היא נקודה אחת חסרת ממדים – נקודה קטנה אחת תחת ספירת היסוד[יח] (שאותו זיהינו כעת עם הקוהרנטיות) אנחנו צריכים לבנות אותה – מנקודה לקו ולשטח.

אנחנו בונים את המלכות מראש השנה עד יום כיפור. מה זאת אומרת? שהמודעות למלכות ה' תהיה אוניברסלית. אנחנו מכתירים את ה' בראש השנה, וההכתרה היא התחלה של בנין המלכות. זו האמת של ראש השנה. על כך אומרים בראש השנה "ראש דברך אמת" – "דברך" הוא המלכות ו"ראש דברך אמת", "דברך" הוא אמת, והאמת עצמה היא בנין מלכות ה' בעולם.

ראש השנה ובית המקדש וסוד האמת (היחס המספרי)

נתבונן בביטוי "**ראש השנה**" – הראש של השנה, החג הקרוב. **ראש** בגימטריא 501 ו-**השנה** 360 וביחד עולה 861. לפי תיאורית המספרים – שמוצאת מבנים גיאומטריים וסימטריים של מספרים צורניים – 861 הוא משולש של 41 (סכום כל המספרים מ-1 עד 41). האם יש עוד ביטוי חשוב ששווה בדיוק אותו מספר? כן – **בית המקדש**.

למה המספר הזה – **בית המקדש** שהוא **ראש השנה** – שוה משולש 41? האם יש קשר לנושא שלנו, למושג **אמת**? **אמת** היא 441, 21 ברבוע (גם מספר צורני, המספר הצורני הכי חשוב), סוד שם "**אהיה** אשר **אהיה**"[יט], גם שם שאומר שהאמת באה ומתפתחת (כפי שטוענת התיאוריה הקונסטרוקטיבית). 21 הוא הנקודה האמצעית של 41. שתי האותיות הראשונות במלה **אמת**, **אמ**, הן שתי אותיות השרש. ה-**ת** היא אות נוספת, כמו שמסביר הרד"ק (וכנ"ל בשיעור הקודם). האות האחרונה כאן, **ת**, היא 400, 20 ברבוע, והתוספת של 41 מעלה ל-21 ברבוע. למה? מה העיקרון המתמטי מאחורי זה? כמו שמשולש הוא סך המספרים מ-1 עד מספר מסוים, הרבוע הוא המספרים האי-זוגיים מ-1 עד מספר מסוים אי-זוגי. **בית המקדש** הוא כל המספרים מ-1 עד 41. מה יקרה אם נחבר את המספרים הלא-זוגיים מ-1 עד 41? נקבל 441, **אמת**, 21 ברבוע. **אמת**, לפי המבנה המתמטי, היא מה שאנו קוראים 'השדרה הפנימית' של **ראש השנה** ו-**בית המקדש**. אם אקח את כל המספרים הלא-זוגיים מ-1 עד 39 אקבל 20 ברבוע (מפני ש-20 הנו הנקודה האמצעית של 39), 400, ה-**ת** של אמ**ת**, וכשאצרף את 41, **אמ**, הלא-זוגי הבא,

---

יח עץ חיים של"ו פ"ב.

יט שמות ג, יד.

אקבל 21 ברבוע. אם אצרף את כל המספרים מ-1 עד 41 אקבל **ראש השנה**, **בית המקדש**.

זו הצגה מתמטית יפה של היחס בין **אמת** ל-**ראש השנה** ו-**בית המקדש**. ואכן, כפי שנסביר מיד, בית המקדש הוא הבנין האולטימטיבי של העם היהודי, הגילוי האולטימטיבי של האמת בעולם.

ראש השנה ובית המקדש — הפיכת האמונה לאמת מציאותית וחובקת עולם

בכל יום ובכל חג מקריבים קרבנות בבית המקדש. הכי הרבה קרבנות יש בחג הסוכות. למה דווקא **ראש השנה** שוה **בית המקדש**? מהי הבניה החברתית הגדולה והכוללת של עם ישראל? אמרנו קודם שהחברה בונה בנין – היא בונה אמת. יש דעות שבית המקדש השלישי ירד בשלמות מן השמים[כג] ויש דעה שיבנו אותו למטה[כא], "אמת מארץ תצמח"[כב]. צריך למצוא דרך לחבר את שתי הדעות[כג] – אם אנחנו נבנה את המקדש או שהוא ירד מן השמים. לפי הרמב"ם ברור שהמשיח – בראש כל עם ישראל – יבנה את המקדש.

בנין המקדש מסמל גילוי של אמת בעולם. כעת, כשאין לנו בית מקדש, יש לנו אמונה. בגלות עם ישראל מחזיק באמונתו, אנחנו קשורים לתורה, אבל איננו יכולים לקיים את כל מה שכתוב בתורה – אנחנו לא אמתיים, לא 'אמתיים' לה', לא 'אמתיים' לתורה, לא 'אמתיים' לעצמנו. זו הבנה מאד עמוקה, שבשבילנו אמת תלויה בבנין גשמי – בבית המקדש. הזמן בשנה בו בונים את האמת, את בית המקדש, הוא ראש השנה – בונים את המלכות – לכן הם שוים אותו דבר.

שוב, בלי בית המקדש יש לנו אמונה, אבל כדי לתרגם את האמונה לאמת – אמת נראית לעין – צריך את בית המקדש. מהי אמת מוחשית ונראית? כמו שדברנו קודם על אמת שבקונצנזוס – בעלי אמתות שונות חיים בעולמות שונים. אם אתה פלורליסט עולמות שונים יכולים להתקיים במקביל, לא מפריע לך. בשבילנו יש אמת מוחלטת אחת, לא הרבה אמתות. אולי האמירה הזו נשמעת כ'ראש מצומצם', אבל בראש המצומצם שלנו (שתיכף נראה שהוא היפך הצמצום, "לפני הצמצום") אנחנו תופסים שיש רק אמת מוחלטת אחת.

בעולם חילוני, כמו שאמרנו קודם, לא מאמינים שבעולם הזה המציאות המטאפיזית לוקחת חלק. מה יכול לשנות את נקודת המבט הזו? מה יכול 'לגייר' את הקונצנזוס החילוני כדי לחבר אותו לקונצנזוס הדתי? רק דבר אחד – אם תתגלה כאן האמת של המציאות המטאפיזית. צריכה להיות הופעה מוחלטת שלה בחלל הפיזיקלי, עד כדי כך שכל אדם שפוי יאמין במציאות שכעת נקראת על-טבעית. הגילוי הזה הוא בית המקדש (שבו היו עשרה נסים תמידיים, כמו שכתוב בפרקי אבות[כד]). אנחנו מתפללים על כך במיוחד בראש השנה, כאשר מכתירים את ה' למלך ואומרים "ראש דברך אמת" – המלכות שלך ("דברך") היא אמת.

האמת כמודל — המודל הקבלי ואספקלריא מאירה

נוסיף עוד דבר חשוב לגביקונסטרוקטיביזם: התיאוריה הקונסטרוקטיבית גורסת שלעולם

כ רש"י ותוס' סוכה מא, א; ר"ה ל, א.

כא כדעת הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה (הובא בתוי"ט בפתיחת מסכת מדות), הלכות מלכים יא, א. ועוד.

כב תהלים פה, יב.

כג לכל הנושא ראה מלכות ישראל ח"ג במאמר "מי יבנה את הבית השלישי".

כד אבות פ"ה מ"ה.

איננו יכולים לראות את המציאות כפי שהיא, אלא רק דרך עדשות המודלים שהחברה בונה כדי לתאר את השקפת העולם שלה. הקביעה הזו מאד עמוקה ומאד קשורה אלינו, כי המשמעות היא שאמת היא פשוט מודל, מבנה. אנחנו יכולים רק לבנות מודל של המציאות, אבל לעולם איננו יכולים להתייחס למציאות עצמה. אנחנו בונים מודל, והמודל משקף את הנסיון שצברנו ואת תחושת המציאות שלנו. האמירה הזו נלקחה ישירות מהפילוסופיה המודרנית.

האמירה שאמת היא מודל – מודל של המציאות, לא המציאות עצמה – זהה לכל התפיסה שלנו, לכל דרך החשיבה והלימוד שלנו, שחכמת הקבלה (שמקורה במלכות דאצילות, כמבואר באריז"ל[כה]) נותנת מודל שמתאים לכל דבר. בדיוק כמו שעושים כעת – משתמשים במודל מתוך חכמת הקבלה שניתנה לנו, מודל שמתאים לנסיונות ולתחושות שלנו. המודל של הקבלה הוא עדשה שמתאימה לכל דבר – דרכו אנחנו יכולים לראות הכל בצורה נכונה, הכל תואם לתחושות ולנסיונות שלנו, והוא המודל הכי טוב שקיים. אנחנו מאמינים במודל, והאמת מופיעה דרכו – כמו שאמרנו קודם שבתיאורית ההתאמה המשפט-ההיגד הוא 'נושא האמת', הקישור בין המודעות למציאות, ובתיאורית הקונצנזוס ההסכמה היא 'נושאת האמת', בתיאוריה הזו 'נושא האמת' הוא המודל.

איך חז"ל אומרים זאת? בתיאור ההבדל בין האופן בו משה רבינו רואה את המציאות לאופן בו רואים אותה שאר הנביאים. משה רבינו רואה את המציאות באספקלריא המאירה[כו] – יש אספקלריא, אבל היא לא משנה את המציאות, לא מטשטשת את המציאות במאומה, הוא רואה דרכה את המציאות כפי שהיא. כל שאר הנביאים אינם בדרגה זו, הם התנבאו באספקלריא שאינה מאירה, שמשנה את תמונת המציאות. מהי האספקלריא? המודל. בקבלה מוסבר[כז] שהאספקלריא שאינה מאירה – "כה" – היא מלכות. רק משה רבינו התנבא במדרגת התפארת, שהיא "זה"[כח] – השתקפות 'שקופה' (transparent) ולא השתקפות 'שקופה למחצה' (translucent). התיאוריה שהקבלנו כעת למלכות מתאימה בדיוק להסבר בקבלה שמלכות היא "אספקלריא דלא נהרא" – המלכות היא מודל דרכו ניתן לראות את המציאות, עדשה דרכה רואים תמונת עולם. זו עוד נקודה חשובה ביחס לתיאוריה הזו.

המהפכה הקופרניקאית והרה"ק מרוז'ין

ועוד נקודה חשובה לנו: הפילוסופים המודרניים שדוגלים בקונסטרוקטיביזם אומרים שדוגמה עיקרית לבניה חברתית של אמת היא המהפכה הקופרניקאית, הפיכת מערכת שמש מגיאוצנטרית (מערכת שכדור הארץ במרכזה) להליוצנטרית (מערכת שהשמש במרכזה). אפשר לחשוב ששינוי בתיאוריות הראשוניות על מערכת השמש נבע מהטעויות שהתגלו בתיאוריה הקודמות, במתמטיקה שלה. אך לא – באותו זמן המתמטיקה של ההשקפה התלמאית, שסברה שמערכת השמש היא גיאוצנטרית, היתה מורכבת אבל היא עבדה. לא שהתיאוריה הקודמת הופרכה מתמטית או באמצעות ניסוי. קופרניקוס אמר 'אני רואה שמערכת

כה פע"ח שער הנהגת הלימוד פ"א. טעמי המצוות ואתחנן.
כו יבמות מט, ב.
כז פע"ח שער הנהגת הלימוד פ"א (ובריבוי מקומות).
כח ראה ע"ח שט"ז פ"ו (ובכ"ד).

השמש סובבת סביב השמש, לא סביב כדור הארץ'. זו הדוגמה הקלאסית, לפי הפילוסופים האלה, של בנין חברתי של האמת. זה נשמע קצת מוזר.

לקופרניקוס היה לא פשוט להצהיר על התיאוריה החדשה שלו, הוא נרדף על ידי הכנסיה על דעותיו, היתה לו מסירות נפש לעמוד אז על דעתו. למה אנשים התחילו להסכים איתו? לא כי השיטה הקודמת לא פעלה, אלא כי היה חוש שזו התחלה של בנין חדש, מודל חדש של המציאות, שעתיד לגדול – כמו אורגאניזם – ועליו יבנו קומות חדשות של בנין האמת, כמו בנית קומות חדשות בבנין גשמי. היה חוש של המודעות האנושית שהתיאוריה החדשה היא הרבה יותר טובה, הרבה יותר מועילה למדע, מהתיאוריה הקודמת. זו הדוגמה הקלאסית של בנין האמת.

האם יש משהו מקביל ששמענו עליו בתורה? יש דבר מדהים – תובנה של הרה"ק של רבי ישראל מרוז'ין, הנין של המגיד ממעזריטש, הרבי היחיד שהצמח צדק קרא לו 'הקדוש': פעם[כט] בא אליו חסיד ואמר לו – 'רבי, ראינו בעיתון שהשמש עומדת במרכז מערכת השמש ולא הארץ, מה הרבי אומר על זה?'. הרבי ענה – בשלוה, בנחת ובקור רוח – שהכל לפי רצון הצדיקים של הדור. מה שהצדיקים אומרים – זהו האופן בו העולם הולך.

המלים האלה של הרבי הקדוש מרוז'ין, בדיוק מתאימות לפילוסופיה הזו. אצל הפילוסופים הצדיקים הם המדענים – כל מה שהם חושבים הוא האמת... הם חושבים דברים שונים מזמן לזמן, ומה שהם חושבים הוא האמת. בדיוק כדבריו. מוכרחים לומר שהרבי מרוז'ין הוא קונסטרוקטיביסט (הוא היה 'משיחיסט' גדול, חתר בעצמו להיות מלך המשיח, מי שיבנה את בית המקדש). יתכן שלכל צדיק יש תיאורית אמת אחרת, ולפי הרבי מרוז'ין האמת היא פשוט מה שהצדיקים 'בונים' – מה שהם אומרים זו האמת. יש להם ראית הנולד – הם חכמים, בהם נאמר "איזהו חכם? הרואה את הנולד"[ל]. הפילוסופים אומרים שהיתה לקהילת המדענים בעולם איזו ראית הנולד שראית מערכת השמש עם השמש באמצע היא מודל הרבה יותר טוב – הכל מודלים – מהמודל הקודם של מערכת כוכבי הלכת.

סיכום

ראינו אם כן את כל התיאוריות המודרניות של האמת, מהי אמת. קודם כל, צריך למצוא את האמת בכל אחת מהן – כי אם הקבלנו אותן לספירות, בכל אחת יש אמת. יש כאן קרבה לתיאוריות 'מהו טוב?' שדברנו עליהן בסדרת השיעורים הקודמת – יש קשר קרוב בין טוב לאמת.

ולסיכום:

חג"ת

היגד (תפארת)

המתאים בין אובייקט (חסד),

סובייקט (גבורה)

נצח	**הוד**
פרגמטיזם	קונצנזוס

יסוד

קוהרנטיות (עקביות)

מלכות

קונסטרוקטיביות

כט מובא ב'עירין קדישין' עמ' תצו (במהדורה החדשה, ירושלים תשס"ט).

ל תמיד לב, א.

ד. לקו"מ נא: קדש, אמת, טוב, אחד

מושגים מוחלטים — לפני הצמצום

נאמר עוד משהו בענין: אחת התורות החשובות של רבי נחמן מברסלב היא בליקוטי מוהר"ן נא – שכל אחד יסתכל שם. הוא מסביר שיש ארבעה דברים מוחלטים, דהיינו דברים שמכל אחד מהם יש רק אחד בלבד[לא]. כמו שאמרנו קודם, אנחנו מחזיקים שהאמת היא מוחלטת. אם עדיין לא כולם מסכימים שיש אמת מוחלטת – זו בעיה. או שהקב"ה צריך לפתור אותה, או אנחנו, או אולי שנינו ביחד. צריכים ליצור עולם עם הסכמה אוניברסלית ביחס לאמת.

מה רבי נחמן אומר שאמת באופן מוחלט? ארבעה דברים, שכנראה יש יחס ביניהם: קדש, אמת, טוב, אחד. ההסבר שדברים אלה הם אבסולוטיים, בלי דואליות, משייך את כולם למציאות לפני הצמצום הראשון – הכל מתייחס למציאות ה' לפני בריאת העולם, מה שנקרא "לפני הצמצום"[לב]. הוא לא אומר את הגימטריא, אבל יש גימטריא מאד יפה – "**לפני הצמצום**" שוה בדיוק **אמת**, אחד מארבעת המושגים של רבי נחמן ואולי החשוב שבהם.

תשובה — חזרה לאמת שלפני הצמצום

מה המשמעות עבורנו? שכדי להגיע לאמת צריך לחזור ללפני הצמצום. יש הרבה הסברים מהו צמצום[לג]. קודם אמרנו שיתכן שהפולריסטים הם לא מצומצמים, והמוניסטים – אלה שדוגלים בערך אחד (כפי שהוסבר בשיעורי 'מהו טוב?') – הם צרי אופק, מצומצמים. אבל מתברר שבקדושה בדיוק ההיפך הוא הנכון – אם אתה במקום של צמצום, צמצום מוחין, יש לך נטיה לפלורליזם, אבל אם אתה מעל הכל, לפני הצמצום, אצלך הכל אחד – הכל אחד מוחלט, הכל טוב מוחלט, הכל קדש מוחלט והכל אמת מוחלטת. זו המוחלטות שלפני הצמצום.

איך מוסבר הצמצום בחסידות? לוגיקה בינארית. לוגיקה של כן-לא או של אמת-שקר, היא עצמה לוגיקה של הצמצום, צמצום לחשוב ככה. האמת האמתית היא לפני הצמצום, לפני המנטליות של נכון-מוטעה, של טוב-רע או של אמת-שקר – המנטליות הזו היא עצמה הצמצום, ולפני הצמצום יש מדרגה שמעל החלוקה של טוב ורע וכו'.

כעת הזמן לעשות תשובה, לחזור לאן? תשובה היא כמו לחזור הביתה. לאן חוזרים? צריך לחזור למקום בנשמה שהוא לפני

לא וזה לשונו שם:
וְהִתְהַוּוּת הַשֶּׁקֶר, שֶׁהוּא הָרָע, שֶׁהוּא הַשִּׁמְאָה, הוּא מֵחֲמַת הָרְחוּק מֵאֶחָד. כִּי הָרָע הוּא נֶגְדִּיּוּת, לְמָשָׁל, כָּל מַה שֶּׁהוּא נֶגֶד רְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם הוּא רַע. וּבְאֶחָד אֵין שַׁיָּךְ נֶגְדִּיּוּת, אֶלָּא כֻּלּוֹ טוֹב. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פְּסָחִים נ): 'בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְכוּ', שֶׁיִּהְיֶה כֻּלּוֹ הַטּוֹב וְהַמְיֻטָּב', כִּי בְּאֶחָד אֵין שַׁיָּךְ רַע. וְעַל כֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא יִקָּיֵם: "שִׁפַּת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד" (מִשְׁלֵי י"ב), כִּי יִהְיֶה אָז כֻּלּוֹ אֶחָד, כֻּלּוֹ טוֹב:.
כִּי אֱמֶת הוּא אֶחָד, לְמָשָׁל, עַל כְּלִי כֶּסֶף כְּשֶׁאוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא כְּלִי כֶּסֶף, הוּא הָאֱמֶת כְּשֶׁאוֹמְרִין עָלָיו שֶׁהוּא כְּלִי זָהָב, הוּא שֶׁקֶר. נִמְצָא שֶׁהָאֱמֶת הוּא אֶחָד, כִּי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֱמֶת רַק שֶׁהוּא כְּלִי כֶּסֶף לֹא יוֹתֵר. אֲבָל הַשֶּׁקֶר הוּא הַרְבֵּה, כִּי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהוּא כְּלִי זָהָב, וּכְלִי נְחשֶׁת וּשְׁאָר שְׁמוֹת. נִמְצָא שֶׁהַשֶּׁקֶר הוּא בְּבְחִינַת, "בְּקֶשׁוּ חִשְׁבֹּנוֹת רַבִּים" (קֹהֶלֶת ז). וּבְשֶׁביל זֶה לֶעָתִיד לָבוֹא יִתְבַּטֵּל הָרָע, וְיִתְבַּטֵּל הַהִתְנַגְּדוּת... כִּי אָז "יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", שֶׁהוּא כֻּלּוֹ טוֹב, כֻּלּוֹ אֱמֶת כַּנַּ"ל. וְעַל כֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא יִתְבַּטֵּל הַשִּׁמְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה י"ג): "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ". כִּי אָז יִהְיֶה כֻּלּוֹ אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב י"ד): "מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד". [פֵּרוּשׁ שֶׁעִקַּר אֲחִיזַת הַטֻּמְאָה וְהַשִּׁמְאָה, הוּא מִבְּחִינַת הִתְרַחֲקוּת מֵאֶחָד].

לב ובלשון רבי נחמן שם:
כִּי קֹדֶם הַבְּרִיאָה, כְּשֶׁהָיָה הַבְּרִיאָה בְּכֹחַ, כְּבָיָכוֹל, קֹדֶם שֶׁהוֹצִיא אֶל הַפֹּעַל, הָיָה כֻּלּוֹ אֶחָד, וְכֻלּוֹ אֱמֶת, וְכֻלּוֹ טוֹב, וְכֻלּוֹ קֹדֶשׁ.

לג ראה באריכות חסדי דוד הנאמנים חלק י"א.

הצמצום, לפני שנהיינו מצומצמים וצרי אופק, מעל הצמצום האישי שלנו. מגיעים למקום בו יש רק אחדות אחת, טוב אחד, קדש אחד, ה' אחד. האחד הוא ה', וה' הוא גם אמת, וגם טוב וגם קדש. אלה ארבעה 'טעמים' שונים בה' לפני הצמצום.

ארבעת התארים בסוד הוי' ב"ה

אם יש לנו ארבעה תארים לה' לפני הצמצום – שרש הנשמה, אליו צריכים לחזור – צריך למצוא גם את היחס ביניהם. רבי נחמן לא מסביר כך, אבל יתכן שהתכוון שארבעת הדברים האלה מכוונים כנגד ארבע אותיות שם הוי' שלפני הצמצום, עליו נאמר "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו הגדול בלבד"[לד]. נסביר את ההקבלה בקיצור:

הכי קל להתחיל מה'טוב' המוחלט – טוב שייך ללב, למדות. אפילו שמדברים לפני הצמצום, לפני כל מדידה, אבל גם שם יש כביכול לב – הטוב העצמי של ה' (מה שהוא יתברך "עצם הטוב"), ה-**ו** שבשם.

'קדש' – שמשמעותו נבדל בעברית, הנבדל המוחלט והשלם – מכוון בזהר ובקבלה לספירת החכמה, "קדש מלה בגרמיה"[לה]. קדש הוא משהו שלעצמו, עומד לבדו, מובדל מכל דבר אחר. זו האות הראשונה של שם הוי' ב"ה, ה-**י**.

מה עם 'אמת'? כמו שאמרנו קודם, אמת מתחילה באותיות **אם** – אמא, בינה, **ה** עילאה שבשם. על כך כתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תטֹש תורת אמך"[לו] – "תורת אמך" היא אמת. כתוב ש"משה זכה לבינה"[לז] – **ה** עילאה שבשם. משה רבינו, שנתן לנו את התורה, הוא גם אמת, "משה אמת ותורתו אמת"[לח] והוא זכה לבינה – זכה מה' בבינה כדי לתת אותה לנו. אם כן, אמת מקבילה ל-**ה** עילאה שבשמו הגדול שלמעלה מבריאת העולם, שלפני הצמצום, כאשר "הוא ושמו אחד".

נשארה לנו הקבלת ה'אחד' לאות **ה** תתאה שבשם, המלכות (ביחס אליה צריך לקיים את "בנין המלכות", כנ"ל). מהו "אחד"? התכללות של הכל, כך שהכל אחד. למה 'אחד' קשור למלכות? חכמים אומרים[לט] שב"אחד" של קריאת שמע צריך לכוון שה' ("**א**לופו של עולם") הוא **א**חד ב-**ז** רקיעים וארץ (**ח** קומות) וב-**ד** רוחות העולם, זהו כל המרחב. שוב, אחד היינו התאחדות כל המציאות להיות אחת, מבנה אחד.

בראש השנה אומרים עשרה פסוקי מלכויות, פסוקי המלכת ה' בעולם. האחרון שבהם הוא הפסוק הכי מפורסם, ההצהרה של עם ישראל פעמיים בכל יום, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"[מ] – האמת היחידה והמוחלטת. כל שאר פסוקי המלכות כוללים את המלה "מלך" או "מלכות" בפירוש, ורק בפסוק הזה, האחרון – החותם את פסוקי מלכויות – לא מופיעה המלה מלך בפירוש (מכאן נשכיל למה מוסיפים ל"שמע ישראל גו'" את הפסוק, שלא כתוב בתורה – "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – כדי לגלות את שרש המלכות הכלול ב"אחד"). איפה המלכות בפסוק? כתוב בגמרא[מא] – דעת רבי יוסי – ש"אחד" היינו מלכות. כשאומרים שה' הוא "אחד" הכוונה שהוא מולך על כל הבריאה, על כל המציאות. רוצים שה'

לד פרקי דרבי אליעזר פ"ג.
לה ראה זהר ח"ג צד, ב.
לו משלי א, ח.
לז ראה ר"ה כא, ב. זהר ח"ב קטו, א ובניצוצי זהר שם.
לח תנחומא קרח יא.
לט בית יוסף או"ח סי' סא בשם הסמ"ק. שו"ע אדמו"ר הזקן שם סעיף ו.
מ דברים ו, ד.
מא ראש השנה לב, ב.

יהיה "אחד", שהוא ימלוך והמלכות שלו תתפשט על כל הבריאה. "אחד" הוא מלכות ה' המוחלטת. צריך להתבונן בכך, אך בכל אופן כך מפורש בגמרא בקשר לראש השנה הבא עלינו לטובה ולברכה. כשאומרים עשר מלכויות, תכלית המלכות, המלכת ה' בעולם, היא "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" – "אחד" פירושו שהוא מולך יחידי.

אם כן, יש ארבעה מצבים מוחלטים של היה וקיום לפני הצמצום – קדש, אמת, טוב, אחדות – כנגד חכמה-בינה-מדות (רחמים)-מלכות (שהיא אחדות, יש רק מלך אחד, "מלך יחיד חי העולמים"[מב])[מג]:

י	קדש
ה	אמת
ו	טוב
ה	אחד

ברכת סיום

אי"ה נמשיך עוד לדבר על האמת, בשיעור הבא. שלכולם תהיה שנה טובה ומתוקה – כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, לנו ולכל עם ישראל, ולכל העולם. שנגיע לקונצנזוס האמתי, שהוא ההסכמה והבנין של המלכות, בסוד "איהי בהוד"[מד]. תיאורית הבנין במלכות ותיאורית הקונצנזוס בהוד, וכתוב בקבלה שהמלכות עולה להוד, הבנין של האמת הופך להיות הקונצנזוס העולמי. כפי שאמרנו, במלכות אמת משתקפת במודלים, ובהוד המבנים האלה הופכים לקונצנזוס שמאחד את כל הנשמות. ההסכמה עצמה היא אמת מטאפיזית שמאחדת את כל הנשמות, שכולנו נסכים להמליך את ה'. שנה טובה ומתוקה.

מב ברכת ישתבח.

מג אם כן, הסדר שכותב רבי נחמן — אחד-אמת-טוב-קדש — יוצר את הצירוף **ה-ה-ו-י**, הצירוף המאיר בחדש אלול. ורמז: **אלול** ר"ת **א**מת **ל**אמתו **ו**לא **ל**אמתו (**אמת לאמתו ולא לאמתו** עולה **משיח משיח משיח משיח**, ממוצע כל תבה). "אמת לאמתו" היא האמת האחת שלפני הצמצום ואילו "ולא לאמתו" היינו אמת סתם, האמת שלאחר הצמצום. נמצא, לפי רמז זה, שדווקא ה"אני לדודי" — האתערותא דלתתא, "אשה מזרעת תחלה" (ר"ת **אמת**, כנודע), "**א**מת **מ**ארץ **ת**צמח" — היא בסוד "**א**מת **ל**אמתו" ואילו ה"ודודי לי", האתערותא דלעילא, היא "**ו**לא **ל**אמתו" (בסוד "ותשלך אמת ארצה"), ודוק.

הופעת האמת לאחר הצמצום תלויה בגילוי ההשגחה העליון המחבר אותנו ל"אחד האמת" שלפני הצמצום, כמבואר שם בדברי רבי נחמן (והדברים רומזים לסיפור המפורסם אודות רבי נתן, ששאל את רבי נחמן אודות הצעת רבנות בעיר מסוימת, וכאשר רבי נחמן השיב לו בחיוב הוא שאל 'זו אמת?' ושוב נענה בחיוב, אך כאשר שאל אם זו 'אמת לאמתה' רבו אמר לו שלפי האמת לאמתה אל לו לשמש ברבנות).

רבי נחמן מאריך לבאר שם שבין האמת, הקדש והטוב שקודם הבריאה (לפני הצמצום, בלשונו שם, כנ"ל) לבין המציאות המורכבת בעולם שלנו — בה יש גם שקר וטומאה ורע — נמצאת הטהרה (ובכך רומז רבי נחמן לסוד ה"טהירו") ובה עיקר הבחירה (סוד הדעת, התלויה בטהרת ונקיות הדעת), ואכמ"ל.

מד עץ חיים שכ"ט פ"ה.

שני המאורות ושני המזלות

קיצור מהלך השיעור

זכינו השנה להתוועדות ח"י אלול עם הרב בהאדיטש, סמוך לציונו של אחד מבעלי יום ההולדת — אדמו"ר הזקן. ההתוועדות עסקה בהשוואה בין הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן, שני בעלי יום ההולדת.

ב**פרק א** מוסבר כי שני הצדיקים שמזלם גובר היום — ביום הולדתם — מכוונים כנגד שני המזלות העליונים, מזלות "נצר חסד" ו"ונקה" שבדיקנא העליון, מקור ההשפעה לפרצופי אבא ואמא. ההתבוננות מתפתחת לכך שהבעל שם טוב, שרומם את קרנם של היהודים הפשוטים, הוא בסוד "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ואדמו"ר הזקן, מייסד דרך חב"ד, הוא משלים את סבו הרוחני — הבעש"ט — בסוד "יפה שעה של קורת רוח בעולם הבא [השגה אלקית] מכל חיי העולם הזה". את הבטחת "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" — המביאה לימות המשיח — מממש בעיקר אדמו"ר הזקן, והאור החדש של של ה"יפוצו" בשנה זו כולל גם את ה"חוצה" האנושי הרחוק ביותר — הפצת התורה לאומות העולם. הפרק חותם בקיצור שיחה של הרבי, לפיה ענינו של הבעל שם טוב הוא הודאה מתוך אמונה תמימה וענינו של אדמו"ר הזקן הוא הודאה מתוך התבוננות.

פרק ב עוסק בתיקון המלך הראשון ממלכי התהו — השייך, לפי הרש"ש, לסוד ח"י אלול — בלע בן בעור. מורנו הבעל שם טוב מתקן את בלע — תיקון התאוה (הרמוזה בבליעה) על ידי הפיכת כל התאוות לתאוה אלקית. אדמו"ר הזקן מתקן את בעור — תיקון הגאוה, בה יש לקיים "ובערת הרע מקרבך", על ידי העבודה "למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד שמים".

א. הבעש"ט ואדמו"ר הזקן — שני המזלות

חי אלול הוא זמן מסוגל מאד – יום הולדת "שני המאורות הגדולים"[א], הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן. אנחנו עכשיו בהאדיטש, וצריך לחבר את האדיטש (מקום מנוחת אדה"ז) עם מעז'יבוז' (מקום מנוחת הבעש"ט). הבעש"ט עצמו אמר "במקום מחשבתו של אדם שם הוא נמצא ממש"[ב], אז אפשר לכוון להיות שם. הבעל שם טוב עצמו היה, כידוע, בשני מקומות יחד[ג] – אם אנחנו מכוונים אנחנו יכולים להיות פה ושם יחד.

האור החדש של השנה הבאה

כתוב בתלמוד ירושלמי[ד] שביום הולדת המזל גובר. תלמוד ירושלמי הוא מוחין דאבא, חכמה עילאה. למדנו לפני כמה ימים בתניא[ה]

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה. התוועדות חי אלול תשע"ח — האדיטש.

א עפ"י בראשית א, טז.

ב כתר שם טוב (הוצאת קה"ת, הוצאה שלישית) אותיות נו, רח, רל, ערה, רפג.

ג ראה מאמר מרדכי (סלונים) מערכת הבעש"ט כו.

ד ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח. ועיין קרבן העדה שם ד"ה "היה מעמיד".

ה אגרת הקדש יד.

שבכל ראש השנה יורד אור חדש וכתוב שם שהאור-חדש הוא מחכמה עילאה.

כתוב[ו] ש-**יב** הימים האחרונים של השנה הם כנגד **יב** חדשי השנה החולפת, אז היום הוא כנגד תשרי, תשרי תשע"ח (תשרי העבר) המתחבר לתשרי תשע"ט (תשרי העתיד) – כבר יש התעוררות היום של האור החדש שבא לעולם ('בא' הוא לשון עבר, הוה ועתיד יחד), אור חכמה עילאה, שהיא סוד תלמוד ירושלמי, שם כתוב שביום ההולדת המזל גובר – המזל הוא הקשר של היהודי לאין האלוקי, כמו שמפרש הבעל שם טוב[ז] "אֵין מזל לישראל"[ח] – "אַיִן מזל לישראל".

הבעש"ט ואדה"ז — מזל "נֹצר חסד" ומזל "ונקה"

שני המאורות הגדולים הם השמש והירח כמו שהיו לפני מיעוט הלבנה ("שמש ירח עמד זְבֻלָה"[ט]) וכמו שיהיו לעתיד לבוא. יש כאן שני מאורות שוים, שלהם שני מזלות שגוברים היום. איפה יש בקבלה שני מזלות? מזל "נֹצר חסד" ומזל "ונקה" (מתוך **יג** מדות הרחמים[י]). הכל קשור ל"תיקוני דיקנא", הדיקנא הוא הקשר בין חכמה סתימאה, שבכתר, לחכמה עילאה (כפי שנסביר). יש בזקן **יג** תיקונים, אבל ביניהם יש שתי שכבות של שערות ארוכות שהן המזלות. מזל הוא מלשון "יזל מים מדליו"[יא] – מקור שפע שנוזל למטה – והשפע נמשך ונוזל משתי השכבות האלה. המזל העליון הוא "נצר חסד", שער הזקן שיורד מהסנטר, והמזל התחתון הוא "ונקה", שער הזקן שיורד מהגרון.

אם יש כאן שני ימי הולדת, שני מזלות גוברים, הם מסתמא כנגד שני המזלות הנ"ל. הבעל שם טוב הוא שדורש "אַיִן מזל לישראל" – הוא התכוון דווקא ל"נוצר חסד", אור המזל העליון, ממנו יונק אור אבא (שהרי על החכמה, פרצוף אבא, כתוב "והחכמה מאין תמצא"[יב]). אבל אור אמא – שגם בה נאמר "פנימיות אמא פנימיות עתיק"[יג], כמו אור אבא – יונק ממזל "ונקה". ביחד הם נקראים אבא ואמא עילאין, שניהם כלולים באבא.

זהו ממש היחס בין הבעל שם טוב לאדמו"ר הזקן. הרי אדמו"ר הזקן הוא כבר שכל, טוב וטעם ודעת, והשרש שלו הוא אמא – שכל הוא אמא – רק שהוא אמא עילאה הכלולה באבא עילאה. כתוב שבמדה מסוימת אמא עילאה גבוהה מאבא עילאה. עצם האור, גילוי אלקות בעולם, גילוי האלקות בנשמת היהודים הפשוטים – הוא הבעל שם טוב, שאוהב ומקרב מאד יהודים פשוטים.

שוב, יש לומר שהיחס בין שני המאורות הוא היחס בין המזלות "נצר חסד" ו"ונקה". הבעל שם טוב, מחולל תנועת החסידות – לשון חסד – הוא "נֹצר חסד". אבל אדמו"ר הזקן הוא "ונקה" – לשון נקיון, לנקות את הראש, להיות מ"נקיי הדעת שבירושלים"[יד], "אם אין דעת אין בינה"[טו]. חז"ל אומרים[טז] ש"נקי" הוא גם "מי שיוצא נקי מנכסיו", מגלה שאין לו כלום בעולם הזה. כלומר, מזל "ונקה" מנקה את הגאוה, מנקה את האגו. כמו

ו ספר השיחות התש"ג עמוד 177 והלאה.

ז בעש"ט עה"ת לך כו.

ח שבת קנו, א.

ט חבקוק יא, יא.

י שמות לד, ו-ז.

יא במדבר כד, ז.

יב איוב כח, יב.

יג ראה הגהת הרנ"ש לאוצרות חיים שער עתיק סוף פ"ד: "שפנימיות דאו"א הוא חשוב כמו עתיק, הגנוז תוך אריך אנפין".

יד גיטין פז, ב.

טו אבות ג, יז.

טז פסחים כב, ב (ובכ"ד): "...'ובעל השור נקי'. מאי משמע? שמעון בן זומא אומר כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום".

שנסביר בהמשך, עיקר ענין אדמו"ר הזקן הוא לבטל את האגו. זהו מזל "ונקה", שרש ההבנה וההשגה של החסידות.

שער הנו"ן המחבר בין שני המזלות

בשנה הזאת אנחנו קצת לומדים – מסתכלים – בהמשך של אדמו"ר הזקן של תקס"ה (הסברנו בתחלת השנה[יז] למה דווקא בשנה זו ולא נפרט כעת). שם הוא מסביר[יח], בין היתר, את סוד הדבר שלא ידעו את מקום קבורתו של משה רבינו עד היום הזה, וכתוב שמי שהגיע לאותו מקום, הר נבו – "עליונים נדמה להם למטה ותחתונים נדמה להם למעלה"[יט]. מסביר בעל יום ההולדת של היום, אדמו"ר הזקן, שהסיבה היא ששרש משה רבינו – וכך כל צדיק שהוא משה רבינו בדורו, גם הבעל שם טוב, גם אדמו"ר הזקן – הוא הממוצע בין אבא עילאה לאמא עילאה, סוד שער הנו"ן[כ]. קודם אמרנו שיש כאן שני מאורות, שני מזלות, והבעל שם טוב הוא בעיקר מזל עליון, ממנו יונק אבא עילאה, ואדמו"ר הזקן מזל תחתון, שאמא עילאה יונקת ממנו. אבל כאן, בתורה הזו, הוא אומר שמשה רבינו הוא באמצע, ששרש משה רבינו הוא שער הנו"ן של הבינה, שביחס לבינה נדמה למעלה – למעלה מהבינה – אך ביחס לחכמה נדמה למטה.

מוסבר בקבלה[כא] שהמקום ששני המזלות מתחברים, מתייחדים בו, הוא שרש "דעת עליון". כמו שלמטה דעת היא הכח שמחבר בין החכמה והבינה, כך השרש שלה הוא חיבור שני המזלות. אם כן, יש לנו כבר את כל החב"ד.

בספירת העומר יש **מט** ימים, **מט** שערי בינה, ושער הנו"ן הוא משהו אחר לגמרי – למעלה מכל מה שאדם יכול להשיג בכח עצמו[כב]. לכן מחברים אותו דווקא עם מזל "ונקה", שהוא "איני יודע כלום"[כג] – אחרי שאני יודע הכל, "תכלית הידיעה שלא נדע"[כד]. יודע-יודע-יודע **מט** שערים, "כל חדא וחדא לפום שיעורא דיליה"[כה], עד שפתאום איני יודע כלום. לכן לתחתונים נדמה שהוא למעלה, שלא בערך, אבל לעליונים – עצם החכמה, הברקת החכמה – נדמה שמדרגה זו עצמה היא למטה. ככה הוא מסביר. כלומר, הוא בין חכמה עילאה לבינה עילאה, ובעצם זהו כח שמייחד אותם, כמו כח הדעת, כאשר שני המזלות המתחברים.

שני המזלות — סוד "הוי' אלהינו הוי'"

עוד משהו לגבי יחוד שני המזלות: כאשר מחברים פעמיים **מזל – מזל** עולה 77 (אם היו עשרה היה כבר 770...) – מקבלים 154, סוד היחוד של קריאת שמע (כמו במזוזה), השמות "**הוי' אלהינו הוי'**"[כו]. במזוזה כותבים מאחורי המזוזה את חילוף האותיות האלה באותיות שבאות אחריהן (**כוזו במוכסז כוזו**). זהו היחוד של שמע ישראל. הסימן הוא "**דוד** מלך ישראל חי וקים"[כז]: "הוי'" – **ד** אותיות, "אלהינו" – **ו** אותיות, ועוד פעם "הוי'", **ד** אותיות[כח].

בכל אופן, לפי זה הבעל שם טוב יהיה "הוי' אלהינו", המזל העליון, ואדמו"ר הזקן "הוי'" השני, המזל התחתון. הרי יש קושיא, למה צריך

יז ראה התוועדות יב אלול תשע"ז.

יח ד"ה "להבין... ולא ידע איש את קבורתו" (כרך א עמ' קפד בהוצאת קה"ת תשמ"א).

יט ע"פ סוטה יד, א.

כ ראה שכינה ביניהם פ"ח הערה מד.

כא שער מאמרי רשב"י, פירוש האד"ז (עמ' רמט).

כב ראה לקוטי הלכות ספירת העומר הלכה א.

כג ראה מעין גנים ח"ד עמ' קלה. **ונקה** = **איני יודע**.

כד בחינת עולם יג, לג.

כה זהר ח"א קג, ב.

כו דברים ו, ד.

כז ר"ה כה, א.

כח הסימן של "**הוי' אלהינו הוי'**" הוא **דוד** וכל הביטוי גם מתחלק ב-**דוד**. כל **מזל** הוא **ז** פעמים **יא**, אז שני **מזל**ות הם כבר **דוד** פעמים **יא** — שבע פעמים **כב** אותיות התורה.

לומר "הוי' אלהינו הוי' אחד"? מספיק לכאורה לומר 'הוי' אלהינו אחד' – למה צריך להזכיר את שם הוי' השניי? זו שאלה מפורסמת בחסידות[כט]. התירוץ הוא ששם הוי' השני הוא גילוי נוסף, חדש, של שם הוי'. כמו ב-**יג** מדות הרחמים, שיש "הוי' הוי'" עם "פסיק טעמא בגווייהו". כאן ה"אלהינו" הוא כמו ה"פסיק טעמא", ואז "הוי' **אחד**" – סוד **יג** מדות הרחמים.

רש"י אומר שהיום "הוי' אלהינו", אבל כאשר יבוא מלך המשיח – כבר הדור שלנו – יתקיים "כי אז אהפֹּך אל עמים שפה ברורה לקרֹא כֻלם בשם הוי' לעבדו שכם אחד"[ל], היחידה שביחידה של משיח, שיחזיר את כל באי עולם לעבוד את ה' שכם אחד[לא], ואז יתקיים "הוי' אחד", "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד"[לב]. צריך לומר ש"הוי' אלהינו" הוא בעיקר גילוי הבעש"ט – המגלה ש"הוי'" הוא "אלהינו" של כל היהודים, מקטן ועד גדול – ו"הוי' אחד" הוא בעיקר גילוי אדה"ז, ההתבוננות של "מאריכין באחד"[לג] (עד שאור אחדות הוי' יתפשט ויגיע גם לאומות העולם).

הבעש"ט – עולם הזה; אדה"ז – עולם הבא

כתוב[לד] ש"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" ו"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" – יש מעלה בכל אחד. יחסית, עולם הבא הוא בינה (את שרשה במזל "ונקה" שייכנו לאדמו"ר הזקן) ועולם הזה הוא חכמה (את שרשה במזל "נֹצר חסד" שייכנו לבעל שם טוב), "כֻלם בחכמה עשית"[לה]. העניין של "יפה שעה בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה כו'" אמנם מבואר בדרושי חב"ד, בעיקר אצל אדמו"ר הזקן, אך בכל זאת אפשר לומר שיחסית עולם הזה שייך ליהודים הפשוטים, לבעל שם טוב. לעומת זאת, מי שמביא את ימות המשיח – כפי שאמר המשיח לבעש"ט[לו] "לכשיפוצו מעינותיך חוצה", ומי שמיישם זאת בפועל – הוא אדמו"ר הזקן. לכן יש לו זיקה ל"הוי' אחד", לעולם הבא.

אור חדש של "יפוצו מעינותיך חוצה" – עד לאומות העולם

ממילא, עניינו של אדמו"ר שייך גם למהפכה הרביעית (לימוד תורה לאומות העולם)[לז]. כתבנו בענין גם ב"ואביטה" של השבוע, כנראה, שיש "חוצה" של היהודי הכי רחוק, אבל יש יותר "חוצה", יש אנשים שיותר רחוקים מהיהודי הכי רחוק, הגוים.

[אבל איך מחזירים בתשובה את היהודים בבני ברק?] צריך לגרום להם לעשות 'וואו', זה מה שאנחנו מנסים לעשות.

שוב, יש "חוצה" של היהודים, ויש עוד יותר "חוצה", הגוים. כמו שיש כל שנה אור חדש שלא היה מעולם, גם התגלות הצדיק היא כל פעם יותר ממה שהיתה אי פעם. גם אדמו"ר הזקן של עכשיו – מח"י אלול עד שנה הבאה – הוא לא אותו אדמו"ר הזקן, אלא אדמו"ר הזקן במדרגה הרבה יותר גבוהה, וה"יפוצו מעינותיך חוצה" שלו הוא באין ערוך יותר חוצה, ומגיע גם לאומות העולם. דווקא הוא.

הרבי אומר שהרבי הקודם עשה 'דילוג הערך' בתרגום חסידות לכל השפות. הרבי

כט ראה כלל גדול בתורה עמ' סז.

ל צפניה ג, ט.

לא ראה רמב"ם הלכות מלכים יא, ד.

לב זכריה יד, ט.

לג לפי ברכות יג, ב.

לד אבות פ"ד מי"ז.

לה תהלים קד, כד.

לו באגרת הנדפסת בתחלת כתר שם טוב.

לז על אודות "ארבע מהפכות" ראה שיעור כ"ד טבת ע"ה ואילך.

לא אמר שהתרגום הוא לגוים – היה פשוט שהתרגום הוא ליהודים שלא ידעו עברית. אבל ברגע שמתרגמים זה יכול להגיע גם לגוים. התקדים הוא שהתורה נתנה בלשון הקדש ומשה כתב "באר היטב"[לח], תרגם לכל הלשונות[לט] – שיגיע גם לגוים. תכלית תרגום החסידות, וכל התורה, שיהיה "יפוצו מעינותיך חוצה" עד לגוים.

אמרנו ששני המזלות הם "הוי' אלהינו הוי'". "הוי' אלהינו" היינו אבא, שמתגלה דווקא ליהודי הכי פשוט, והשם השני, "הוי' [אחד]", הוא המזל השני, שהולך להתגלות לכל אומות העולם, זו המהפכה הרביעית.

היות שהיום, ח"י אלול, הוא יום של ראש השנה, היום הראשון של **יב** ימים, נבקש מדניאל זמיר לנגן אתנו ניגון של ראש השנה – "תרין תפוחין". לחיים לחיים, שתהיה שנה טובה. [נגנו "תרין תפוחין" ו"קול דודי".]

הבעש"ט ואדה"ז — "מודה אני" (אמונה) והודאה בתפלה (התבוננות)

יש שיחה של הרבי[מ], שיחה של **חי** אלול, בה הוא אומר ביחס לשני המאורות הגדולים שהם שתי בחינות של הודיה לה' (שתי בחינות הודיה ב-**חי** אלול – "**חי חי** הוא יודך כמוני היום"[מא]). יש ליהודי הרבה שלבים של הודאה בכל בקר:

קמים בבקר ואומרים "מודה אני" – ההבעה הראשונה של יהודי היא "מודה אני", בלי שכל, בלי להתבונן, ספונטאני. אחר כך, אחרי כמה הכנות – שלש הכנות: מקוה, חסידות, צדקה[מב] – מתחילים את התפלה ב"הודו". בהמשך מגיעים לשיא תפלת שמונה עשרה, "מודים", ו"כורעים במודים". יש כמה כריעות בשמונה עשרה, אבל חז"ל[מג] מציינים במיוחד את "מודים" – שמי שלא כורע במודים שדרתו הופכת לנחש. זו הודיה שהיא תכלית הבטול. לסיום, לפי המנהג – שכתוב בסידור – סוף כל התפלה הוא "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך"[מד] (והוא בא בסמיכות ל"מודים" שב"עלינו לשבח" – "ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים..."). כלומר, ראש-תוך-סוף התפלה הוא "הודיה" – מתחיל "הודו להוי' קראו בשמו", מגיע לשיא של "מודים אנחנו לך" והסוף הוא "אך צדיקים יודו לשמך"[מה] (יש לנו ניגון של "אך צדיקים").

אומר הרבי שהבעל שם טוב הוא ה"מודה אני לפניך", שלמעלה מטעם ודעת, וכמו שכתוב ב"היום יום"[מו] – שום דבר בעולם, שום טומאה בעולם, לא פוגמת את ה"מודה אני" של יהודי. הוא מבטא את האמונה הפשוטה של היהודי הפשוט, וכמו שהבעש"ט אמר "יהודי פשוט קשור לפשיטות העצמות"[מז]. אחר כך, בתפלה, יש כבר התבוננות, שכל, אדמו"ר הזקן. יש נקודה אחת של הבעל שם טוב ואחר כך שלש-שהן-ארבע נקודות, ראש-תוך-סוף, של אדמו"ר הזקן[מח].

אם כן, כל החסידות היא הוד, הודיה. יש הודיה עם שכל והודיה בלי שכל. מה יותר

לח דברים כז, ח.

לט רש"י שם: "בשבעים לשון".

מ לקוטי שחות חל"ד עמ' 152 ואילך.

מא ישעיה לח, יט.

מב לקוטי תורה כי תבוא מג, ב.

מג ב"ק טז, א.

מד תהלים קמ, יד.

מה והרמז: **הודו מודים יודו** = 147, "**טוב עין**" שנות יעקב אבינו ע"ה, ג"פ 49, 7 ברבוע. **מודים** = 100, שלמות של יפ"י. **הודו יודו** היינו סוד יחוד **אהיה הוי'**, יחוד או"א, התכללות אבא באמא המתפשטת עד הוד. ואם נוסיף **ומודים** של עלינו לשבח נקבל 253, 22 במשולש, "כי על כל **מוצא פי הוי'** יחיה האדם".

מו י"א שבט.

מז ע"פ כתר שם טוב (הוצאת קה"ת, הוצאה שלישית) אות קנה.

מח **מודה** = 55 = משולש 10, "עשר ספירות בלימה", "חיוהי" מצד אבא. **הודו-מודים-ומודים-יודו** = 253 = משולש 22, "עשרים ושתים אותיות יסוד", "גרמוהי" מצד אמא.

גבוה? ה"מודה אני לפניך" הוא הוד שבהוד, ויש מה ש"בינה עד הוד אתפשטת"[מט] – שלש-ארבע בחינות הודאה עם שכל. אמרנו קודם שאדמו"ר הזקן ביחס לבעש"ט הוא הבינה ביחס לחכמה, והבינה מתפשטת עד להוד דרך שלש בחינות – בינה-גבורה-הוד (כאשר בבינה גופא יש שתי בחינות, בינה ותבונה). כל ההשתלשלות הזו של התפשטות הבינה עד ההוד היא בסוד שלש-ארבע דרגות של הודאה בתפלה, הודאה עם שכל. בכל אופן, ההודאה בתפלה היא לא הוד שבהוד – **לג** בעומר הוא הוד שבהוד. הוד שבהוד מגיע למעלה-מעלה מטעם ודעת (ושרשו בבטול שבפנימיות אבא, בחינת מורנו הבעל שם טוב). הוד שבהוד הוא כאשר יהודי קם מהמטה ואומר "מודה אני לפניך", עוד בלי ליטול ידים.

ב. תיקון בלע בן בעור — תיקון התאוה והגאוה

הבעש"ט ואדה"ז — תיקון בלע ותיקון בעור

נאמר עוד משהו לגבי היום: אנחנו אומרים כל שנה משהו לפי כוונות הרש"ש. היום הזה, **חי** אלול, הוא בדיוק שבוע אחד לפני בריאת העולם. בע"ה יתברך, אם היום נולד בן בעם ישראל – הברית שלו תהיה בכ"ה אלול, יום בריאת העולם. **חי** אלול הוא בדיוק שבוע לפני בריאת העולם. האריז"ל אומר[נא], וכך מסביר הרש"ש[נא], שבריאת העולם היא בריאת עולם התיקון. שבוע קודם יש את הבריאה של עולם התהו, **ז** ספירות של עולם הנקודים. אם כן, לפי הרש"ש **חי** אלול הוא תחלת עולם התהו – המלך בלע בן בעור, שהוא הדעת (לפעמים[נב] כתוב שבלע בן בעור הוא החסד, מתאים לסדר ימי השבוע, אבל השמועה הרגילה בכתבי האריז"ל[נג] היא שבלע בן בעור הוא הדעת). שני המאורות הגדולים ירדו לעולם הזה לתקן אותו – זה היום שלו.

אולי הסברנו בעבר, שהשם שלו – בלע בן בעור – כולל שני שמות עם קשר במשמעות, בלע ובעור. בלע הוא לשון בליעה, שבמובן החיובי היא סוד "בלע המות לנצח"[נד], ענין ששייך לבעל שם טוב. בעור הוא לשון ביעור, שבאופן חיובי היינו "ובערת הרע מקרבך"[נה]. יש כמה דרושים בספר המאמרים תקס"ה בהם אדמו"ר הזקן מדבר על "ובערת הרע מקרבך". הביעור הכי חיובי בתורה הוא ביעור חמץ, החמץ הוא הגאוה והישות, התיקון של אדה"ז.

אם כן, אפשר לומר ששני התיקונים של שני המאורות הגדולים של היום, הבעש"ט ואדה"ז, הם תיקון בלע ותיקון בעור. איך אני יודע שהבעל שם טוב בא לתקן את בלע? כי **בעל** אותיות **בלע**. **בלע-בעל** שוה **אמונה** – הענין של הבעל שם טוב, האמונה הפשוטה שבלב כל יהודי. התיקון של "בלע" הוא הבעל שם טוב, אבל התיקון של "בעור" הוא אדמו"ר הזקן, כפי שאמרנו, עיקר ענין אדמו"ר הוא לבער את הישות, בטול, "ובערת הרע מקרבך". מהו "הרע" שיש לבער "מקרבך"? "ורם לבבך ושכחת"[נו], הגאוה שבלב שמשכיחה מהיהודי את המציאות והנוכחות של הקב"ה, "אין עוד מלבדו"[נז]. אדמו"ר הזקן הוא בעור.

מט ע"פ הקדמת תקוני זהר ז, א.

נ שער מאמרי רשב"י ד"ה "עוד שם בדף קל"ה ע"א" (עמ' ריב). נתבאר בשיעור כ"ח שבט ע"א.

נא נהר שלום לז ע"ב.

נב מגיד מישרים אחרי מות; עמק המלך שער ה פנ"א; קול ברמה אות קלא.

נג עץ חיים שער הנקודים פ"ד. ראה קהלת יעקב ערך 'בלע בן בעור'.

נד ישעיה כה, ח.

נה דברים יג, ו; יז, ז; יט, יט; כא, כא; כב, כא ו-כד; כד, ז.

נו שם ח, יד.

נז שם ד, לה.

בעור — רמז לרב המגיד

צריך למצוא גם רמז לרב המגיד ממעזריטש, שמחבר ביניהם – כמו שאנחנו מפרשים "פה אל פה"[נח], ש-**פה** שוה **חי אלול**, ה-**פה** הראשון הוא **חי אלול** של הבעש"ט, וה-**פה** השני הוא **חי אלול** של אדמו"ר הזקן, וב"אל" יש לנו רמז שרומז למגיד[נט]. בתיקון "בלע בן בעור" **בעור** שוה **דב-בער**, השם של הרב המגיד.

המקום העיקרי בספר התניא שאדמו"ר הזקן מביא ומסביר באריכות מה ששמע ממורו (בספר תולדות יעקב יוסף "שמעתי ממורי" היינו הבעל שם טוב, ואצל אדמו"ר הזקן הכוונה למגיד) – הוא בחת"ת של היום[ס], משל לעץ שנשרף ('בעור') בסוד "ואנכי עפר ואפר"[סא]. כל זה מה ששמע מהמגיד, השמועה העיקרית מהמגיד (שמתפרשת באריכות) בכל חלקי התניא. יש הרבה מאד מה לדייק במשל הזה כפי שהוא מביא, לא נאריך כרגע[סב]. בכל אופן, **בעור** שוה **דב-בער**.

היום השני הגדול של אדמו"ר הזקן – חוץ מהיארצייט – הוא י"ט כסלו, שהוא היארצייט של המגיד. אז המגיד קרא לו ואמר לו 'זלמניו, היינט איז אונזער יום טוב' (היום הוא היום טוב שלנו), קשר עצמי ביותר ביניהם, שקשור לשם בעור. אם כן, אדמו"ר הזקן הוא מי שגומר את בעור החמץ, והבעל שם טוב הוא זה שמקיים – מתקן את הבלע עד שיהפוך להיות – "בלע המות לנצח".

תיקון מלכי התהו בדורנו

מה הקשר שלנו לענין? כל הספור הזה נקרא "מלכין קדמאין דתהו". נסביר בהפשטה: היום הוא היום שמישהו מולך, שיש מלך בעולם. יש הרבה מלכים בתורה, אבל הראשון – לפי הקבלה – הוא בלע בן בעור, ראשית עולם התהו. הוא מולך עם הרבה גאוה, "אנא אמלוך", אבל הוא מולך. אנחנו אוהבים לדבר על מלכות, והיום המלך הראשון, "וימלך בלע". כמה שוה "**וימלך בלע**"? **יצחק**.

רק אותיות המילוי של "וימלך בלע" – **ו יוד מם למד כף בית למד עין** – עולה 694, בגימטריא **שניאור זלמן**. אף על פי שאמרנו קודם שהוא בעיקר בעור, אבל הוא חלק המילוי של **יצחק**, "**וימלך בלע**", רק שצריך שיהיה "וימלך בלע" בתיקון. זו ההוראה של הרבי – לקחת אורות מרובים דתהו ולהמשיך אותם בכלים דתיקון[סג]. זה מה שאנחנו מנסים, מתפללים לקב"ה שיעזור לנו למלא הוראה זו של הרבי. לקחת את "וימלך בלע" ולגלות את המילוי שלו, שניאור זלמן.

הבעש"ט — תיקון התאוה בדרך אתהפכא

נסיים בעוד דבר: בכל התוועדות יש גם פארבייסן, אוכלים משהו. מה ההבדל הכי פשוט בין אדמו"ר הזקן לבעל שם טוב? אדמו"ר הזקן אמר שהוא בא בשביל בטול, לבטל את האגו, עם העמקת הדעת. בשביל מה הבעל שם טוב בא? ידוע שיש חקירה – הכי בסיסית בתיקון הנפש – מה קודם במדות הרעות, תאוה או גאוה? אנחנו סוברים שגאוה היא שרש כל הרע. בלע שייך לתאוה – בליעה. כתוב בחז"ל שיש הנאת גרון – עיקר ההנאה הוא הבליעה[סד]. אם הבעל שם

נח במדבר יב, ח.

נט ראה סיפור חסידי 'ואביטה' גליון ראה ע"ח.

ס אגרת הקדש טו.

סא בראשית יח, כז.

סב הדברים נלמדו בהמשך היום, לאחר ההתוועדות, ויתפרסמו אי"ה בהמשך.

סג שיחת כ"ח ניסן תנש"א. ראה הקדמת הספר בעתה אחישנה.

סד כתובות ל, ב (וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך טעימה).

טוב הוא תיקון בלע – הוא בא לתקן את התאוה.

איך הוא מתקן את התאוה? בכלל, מה הם התיקונים האלה של הבעש"ט ואדמו"ר הזקן? משהו חדש. במלה אחת – גם כתוב במאמרי התקופה הזו – זו אתהפכא. משמע מהתניא שעבודת הבינוני היא אתכפיא, אבל החסידות מחדשת שצריכה להיות "אתכפיא המביאה לידי אתהפכא", כלשון אדמו"ר הקודם בתחלת המשך "באתי לגני". צריך להבין מהי אתהפכא – זו הפיכת המר למתוק, העלאת המדות של הבעל שם טוב, שהופך את המר למתוק. הבעל שם טוב עושה שכל התאוה שלי תהיה תאוה לקב"ה – זהו התיקון האמתי של בלע. אבל תאוה ממש.

כתוב, דווקא בחב"ד, שתאוה לה' מרגישים ממש כמו התאוה הכי גדולה בעולם, אבל כדי להגיע לתאוה הזו צריך להתפטר מכל התאוות האחרות. בולעים את ה', בולעים את התענוג של התורה והמצוות ואהבת ישראל ולחבר יהודי, לנשק יהודי, לנגן בסקסופון נגינה חסידית – יש בכל זה תאוה, תאוה אלקית. זהו כחו של הבעל שם טוב – להחליף-להפוך את התאוה.

אדה"ז — תיקון הגאוה באתהפכא, להרבות בכבוד שמים

מה, על דרך זה, נסביר לגבי גאוה? לכאורה, תיקון הגאוה כולו אתכפיא, שבירת הגאוה. אמנם, שבירה של משהו היא שבירת הכלים – לא רוצים להמשיך את השבירה, דרך הבעל שם טוב היא לא לשבור. מסופר[סה] על אדה"ז (שבא לבער את הגאוה) שאף פעם לא שבר כלי. תאוה אני מבין – צריך להפוך את התאוה לתאוה לה', תיקון בלע. אבל מה עם בעור? איך מתקנים את הגאוה בדרך של אתהפכא?

אנחנו פה בהאדיטש, אבל יש מי שהגיע מאומן – מרחק של שבע שעות בערך – ורבי נחמן אומר ווארט מאד חשוב, שבעל יום ההולדת, אדמו"ר הזקן, ודאי יסכים איתו, שעל האדם "למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד שמים"[סו]. כמו בשירת הים – "אשירה להוי' כי גאה גאה"[סז], "הוי' מלך גאות לבש"[סח], למסור את כל הגאוה לה'. ה' מתגאה על הגאים.

מה פירוש "הוי' מלך גאות לבש"? בים יש שפל וגאות. זהו אחד מהפירושים של "**גל** עיני"[סט] – "**ג**אות **ל**בש". "**הוי' מ**לך" ראשי תבות **ים**, ומתוכו יש **גל** שיוצא – "**ג**אות **ל**בש". רק שיש חול לים, שלא ישטוף את כל העולם[ע]. בכל אופן, זהו הגילוי של "הוי' מלך" – "הוי' מלך, הוי' מלך, הוי' ימלך לעולם ועד"[עא]. זהו גם חלק מגילוי העתיד. אמרנו שאדמו"ר הזקן הוא הגילוי של העתיד, שהוא הגאות של ה'. בלשונו של רבי נחמן, העבודה שלנו היא להרבות בכבוד שמים תוך כדי שאני ממעט בכבוד עצמי. כל הזמן אני ממעט בכבוד עצמי בכוונה להרבות בכבוד שמים. כמו בתאוה – להפטר מכל התאוות הגשמיות כדי שהתאוה תהיה "בלתי להוי' לבדו", להוי' ותורתו ש"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד"[עב] ממש. זהו סוד "חי חי" – שתי הבחינות של ח"י אלול.

סה תורת מנחם חכ"ח שיחת ליל ב דחג הפסח ה'תש"כ.

סו לקוטי מוהר"ן תחלת תורה ו.

סז שמות טו, א.

סח תהלים צג, א.

סט שם קיט, יח.

ע ראה ירמיה ה, כב; ב"ב עג, א.

עא נוסח התפלה (פסוקי "יהי כבוד").

עב לפי זהר ח"ג עג, א.

דבר יום ביומו פרשת נִצבים

ראשון — כולכם

"אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם". המלה נִצָּבִים מופיעה פעמים בודדות בתורה, אחת מהן "וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים" – התייצבות לרעה שסופה נפילה לתוך האדמה שפתחה את פיה...

והנה חז"ל אומרים "כל מקום שנאמר 'נצבים' אינם אלא דתן ואבירם". הפירוש הפשוט הוא שחז"ל התכוונו להוכיח לפסוק בפרשת שמות, "ויפגעו את משה ואהרן נצבים לקראתם" – אנשים נצבים שהאשימו את משה ואהרן בהכבדת השעבוד, ולומדים חז"ל שאלו דתן ואבירם.

אבל בדרך רמז, גם הפסוק שלנו מכוון לדתן ואבירם! כלומר, פרשת נצבים פותחת במעמד של אחדות מופלאה של העם לכריתת ברית עם ה': "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל..." – כולם, אפילו החולקים על משה רבינו כמו דתן ואבירם בשעתם. לכולם יש נשמה אלוקית, כולם קשורים זה בזה, וכולם יכולים לעשות תשובה, והרמז: **דתן ואבירם** בגימטריא **תשובה**!

[לפי 'עמודיה שבעה']

שני — היום!

נקרא מתחילת הפרשה: "אַתֶּם נִצָּבִים **הַיּוֹם** כֻּלְּכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל... לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ **הַיּוֹם**. לְמַעַן הָקִים אֹתְךָ **הַיּוֹם** לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת בְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאָלָה הַזֹּאת: כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד **הַיּוֹם** לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ **הַיּוֹם**" – חמש פעמים 'היום', כמו פזמון חוזר.

היום מציין כמובן את זמן ההווה. אבל בתוך ההווה עצמו ניתן לזהות שלשה זמנים: הפסוק הראשון "אתם נצבים היום" מדגיש את האחדות של כל הנשמות, זו תחושה חזקה של **העבר שבהווה**, כי כאשר מביטים אל השרש המשותף בעבר מכירים בכך שכולנו כאיש אחד.

הפסוקים האמצעיים – "לעברך בברית ה' אלהיך... כורת עמך היום. למען הקים אותך היום לו לעם" – הם **ההווה שבהווה**. לשם מה התכנסו כאן ועכשיו? כדי לכרות ברית.

והפסוקים האחרונים מדברים על **העתיד שבהווה**, "ואת אשר איננו פה עמנו היום" מתייחס לדורות העתידים לבוא.

בחסידות מפרשים שהמלה החוזרת "היום" רומזת לראש השנה (שפרשת נצבים נקראת תמיד לפניו). בראש השנה העבודה היא "היום" – לעשות תשובה ולהמליך את ה' ברגע זה ממש. רמז מובהק לקשר בין "היום" לראש השנה יש בפסוק "**למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך**" שעולה בגימטריא 861 = **ראש השנה**![א]

[לפי הממד הפנימי]

א זהו הפסוק היחיד בתהלים שעולה 861, שמתחלק ל-800 ועוד **היום** = 61. יש רק פסוק אחד בתהלים שעולה 800 "**הוי' בציון גדול ורם הוא על כל העמים**". נמצא שכוונת ראש השנה הוא **היום הוי' בציון גדול ורם הוא על כל העמים**. והיינו "כי הכל עבדיך", שכל אומות העולם, "כל העמים", הם עבדיך, "כי אז אהפך אל עמים וגו'", את זה צריך לכוון בר"ה ("אם כבנים" - ישראל, "אם כעבדים" — אומות העולם [כדברי חז"ל ש"עבדו את הוי' בשמחה" היינו לישראל, "חדות הוי' היא מעוזכם" בראש השנה, ו"עבדו את ה' ביראה" לאומות העולם]).

שלישי — נסתר ונגלה

"הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". לפסוק זה יש משמעות מרכזית גם בפנימיות התורה:

ראשית, המציאות כולה נחלקת לשני רבדים, נסתר ונגלה, "הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו". נדייק יותר: כל אחד משני הרבדים נחלק לשנים, נסתרות ונגלות בלשון רבים (ומיעוט רבים שנים). זו החלוקה היסודית בתוך שם י-ה-ו-ה שבו מתרכזת כל תורת הסוד ("סוד ה' ליראיו") – שתי האותיות הראשונות י-ה הן הנסתרות, ושתי האותיות האחרונות ו-ה הן הנגלות כמו שרמוז במלה "וְהַנִּגְלֹת".

בתרגום לנפש האדם: אותיות י-ה הן הרובד השכלי (המוחין) שבו האדם נמצא עם עצמו, נסתר ואינו נודע לאחרים. לעומת זאת, אותיות ו-ה הן הרובד הרגשי והמעשי בכוחות הנפש, זהו הרובד הפונה כלפי חוץ במערכת יחסים מורכבת (כמו חסד וגבורה, משיכה ודחיה), ולכן זהו הרובד הגלוי.

הנה דוגמה אחת לכלל הזה: אנו עובדים את ה' מתוך אהבה ומתוך יראה. ברובד הגלוי יש יראה פשוטה מאת ה' כמו יראה מפני המלך שמצוה עלי לעשות משהו, יראה זו מקבילה לאות **ה** האחרונה בשם הוי'. יש אהבה הנובעת מתוך התבוננות שכלית בגדולת ה' (כפי שהבריאה מעידה), והיא מקבילה לאות **ו** בשם הוי'. יראה ואהבה אלו שייכות לכל אחד, ועליהם אנו מצווים "והנגלת לנו ולבנינו... לעשות". אולם ברובד של "הנסתרת" יש אהבה ויראה ברמה גבוהה יותר: יש אהבה רבה שאדם זוכה אליה במתנה, ויש יראה עליונה (עילאה) בתחושה של בטול מוחלט כאדם הנצב בפני המלך עצמו.

רביעי — אלול

"וּמָל הוי' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת הוי' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ". זהו פסוק אֱלוּלִי במיוחד: יש בו את אחד מראשי התבות הידועים של **אלול** – "**אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב**". בנוסף, יש בו בדיוק 67 אותיות, כגימטריא של **אלול**. מספר המלים בפסוק הוא 18, רמז מובהק לתאריך **חי** אלול, היום שמעניק חיות לאלול, על ידי הנשמות המיוחדות של המהר"ל מפראג (שהסתלק בתאריך זה), מורנו הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן שנולדו ביום זה.

מילת הלב היא הסרת הערלה המכסה על הלב, **הבדלה** גמורה מהרע. הבעל שם טוב לימד שבכל תהליך מתוקן בנפש יש שלשה שלבים: הכנעה, הבדלה, המתקה. אם כן, לפני שזוכים להבדלה של מילת הלב, אנו מרגישים בעיקר את ההכנעה. ואם ההבדלה של מילת הלב שייכת לחודש אלול, הרי ההכנעה שייכת לחודש אב, חודש אב שבו הרגשנו את התקיימות התוכחה שקראנו עליה בפרשה הקודמת (כי תבוא). אחרי התוכחה מגיעה "פרשת התשובה" שבתוכה כתוב הפסוק שלנו על מילת הלב. והתכלית היא בחודש תשרי, שבו נשלמים ימי הסליחה ומגיעים ימי השמחה, בהמתקה גמורה. אז אפשר להתחיל מ**בראשית** – אותיות **אב תשרי**.

[לפי 'לב לדעת' עמ' קי]

חמישי — התשובה

הפסוקים של 'חמישי' מסיימים את 'פרשת התשובה' (שהתחילה ב'רביעי'). כל היעודים הטובים – קבוץ גלויות, מילת הלב וכו' – באים כאן כתוצאה מהתשובה שלנו, עם ישראל: "וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה'... כִּי תָשׁוּב אֶל ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".

וכך כותב הרמב"ם בהלכות תשובה (על פי הפסוקים כאן) "ואין ישראל נגאלין אלא

בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין". התשובה היא אמנם מצוה אבל היא גם הבטחה, בוודאי נעשה תשובה!

איך אפשר להבטיח שנעשה תשובה? הרי התשובה באה מתוך בחירה חופשית? זהו באמת סוד גדול, סוד הגאולה. אבל נוכל לגלות קצת את הסוד בעקבות חודש אלול שאנו נמצאים בו:

בחודש אלול **אנחנו** מתעוררים לתשובה "אני לדודי [קודם אני פונה לדודי, ואז] ודודי לי", זו "אתערותא דלתתא" מצידנו. אין התגלות אלוקית ברורה שקוראת לנו לעשות תשובה (להבדיל מהימים הנוראים, שהם ימים-טובים עם מצוות והלכות). אבל ברובד עמוק יותר, בתוך הנשמה שלנו, הקב"ה כן מעורר אותנו, נותן בנו כח ותקוה לעשות תשובה. "קול דודי דופק פתחי לי" – הוא דופק במעמקי הנשמה ומעורר לתשובה. זו אתערותא דלעילא נסתרת שגורמת לנו לפתוח באתערותא דלתתא.

זהו סוד התשובה והגאולה. הקב"ה אומר 'אין מצב' שלא תעשו תשובה. אני אדאג לכך שתעשו תשובה, ותעשו אותה ברצון גמור ובבחירה חופשית שלכם. תשובה שתביא גאולה.

[מאמר 'תשובה לגאולה' בספר הזמן הפנימי]

שישי — מצות הגאולה

"כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִוא. לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר לָּנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ".

על איזו מצוה מדובר כאן? יש מפרשים שמדובר על התשובה שהוזכרה לפני כן, "ושבת עד ה' אלהיך", ויש מפרשים שמדובר על התורה כולה.

באחת השיחות של הרבי מליובאוויטש, הוא מסביר את הפסוקים "לא בשמים היא... ולא מעבר לים היא" כמתייחסים אל הגאולה והמשיח. אל תחשבו שהגאולה רחוקה מאתנו ואיננה בידינו. אלא "עשו כל אשר ביכולתכם להביא משיח", כי הדבר תלוי בנו. אם כך, גם הביטוי "המצוה הזאת" מתייחס לגאולה, זו המצוה שלנו.

את המילים "בפיך ובלבבך לעשותו" מתאים להסביר לפי שלשת הפירושים: "בפיך" מתייחס בעיקר ללימוד התורה שמצוה לומר אותה בפה. "ובלבבך" מתייחס בעיקר לעבודת התשובה, שנעשית בכוונת הלב. "לעשותו" זו מצות הגאולה, התכלית.

[לפי התוועדות ז"ך אלול תשע"ב]

שבת — בטח

"רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע", ובהמשך נאמר "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים". בכל דבר בעולם, אפשר להתפס לצד החיצוני הגשמי הנראה לעין בהסתכלות שטחית וראשונית. זהו צד המוות, שהרי ללא חיות אלוקית הכל כלה ונפסד, ולכן נחשב גם רע. אבל הבחירה בידינו לראות את החיים ואת הטוב בכל דבר, כלומר להביט בממד הפנימי האלוקי שמחיה הכל.

במקום אחר נאמר "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה". אם כן, יש שלשה דברים חיוביים שעלינו לראות: **ב**רכה, **ט**וב, **ח**יים – ראשי תבות **בטח**, רמז לפסוק "וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב". **ברכה טוב חיים** בגימטריא **עין יעקב**, זה מה שרואה העין הטובה של יעקב.

[ראה סוד ה' ליראיו שער 'התבודדות']

להצטרפות לרשימת התפוצה היומית בוואטסאפ שלחו הודעה ל-**050-7951105**

ביאורים בפרקי אבות

פרק ה משנה כב

הוּא הָיָה אוֹמֵר: בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדֹּף...

בן שמונה עשרה לחופה. לרבי עובדיה מברטנורא יש פירוש חריג בדרך הרמז על המשפט "בן שמונה עשרה לחופה". הוא מביא שמתחילת התורה עד הפסוק על בריאת האשה – "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם"[א] – כתוב תשע-עשרה פעמים 'אדם'. את הפעם הראשונה, "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"[ב], לא מונים (כיון שהוא נצרך "לגופיה"), ומשם והלאה עד נישואי אדם וחוה מנויים שמונה-עשרה פעמים 'אדם', מכאן רמז ל"בן שמונה עשרה לחופה".

הדרוש יפה מאוד, אך יש בו בעיה קטנה: כאשר נספור כמה פעמים מופיעה המילה אדם מתחילת התורה עד הפסוק "ויבן ה' אלהים את הצלע" – נגיע לשש-עשרה ולא תשע-עשרה! בעל ה'תוספות-יום-טוב' שם לב לבעיה זו, ולכן הוא מביא את פירוש רש"י שי"ח פעמים אדם היינו עד הפסוק הבא אחריו "ויאמר **האדם**... לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת", ומוסיף התוי"ט שצריך למנות גם את המלה 'איש'. כך הגענו לח"י פעמים – שבע עשרה 'אדם' ו'איש' אחד.

אולם מדברי רש"י והברטנורה נראה שהיתה מסורת קדומה של ח"י פעמים אדם דוקא. את המסורת הזו ניתן ליישב אם נמנה עד הפסוק הבא "ויהיו שניהם ערומים **האדם** ואשתו ולא יתבוששו" (פסוק המסיים את הנושא של אדם וחוה ונישואיהם, לפני חטא עץ הדעת), וכך יש שמונה עשרה פעמים 'אדם'. רמז נוסף מקשר בין המלה אדם למספר שמונה עשרה: **אדם** במספר סדורי (ערך האות לפי מקומה בא-ב) = 18.

משמונה עשרה לעשרים

והנה לפי חז"ל כאשר אדם הראשון נשא את חוה לאשה הוא לא היה בן שמונה עשרה אלא בן עשרים (דהיינו שהוא נברא כאדם בוגר בן עשרים)[ג]! איך נתאים זאת עם "בן שמונה עשרה לחופה"?

ראשית, חז"ל מזכירים גם את עשרים כגיל נישואים, "תנא דבי ר' ישמעאל: עד עשרים שנה יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא אומר: 'תיפח עצמותיו!'"[ד]. כך גם פוסק הרמב"ם "ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה [כך הוא מפרש 'בן שמונה עשרה לחופה', תחילת שנת 18], וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה"[ה] (מכל מקום, ידוע שלמעשה נהוג בדורות האחרונים שגיל הנישואין מתאחר פעמים רבות מעבר לגיל עשרים, ולא רק מפני שהחתן עסוק בלימוד תורה, ויש ללמד זכות על המנהג כאשר האדם

א בראשית ב, כב.
ב בראשית א, כו.
ג בראשית רבה יד, ז.
ד קידושין כט, ב.
ה הלכות אישות טו, ב.

צריך להגיע לבגרות הנדרשת במדותיו).

ובנוגע לרמז מאדם הראשון: נחזור למלה 'איש' שמביא התוספות-יום-טוב: מתחילת התורה עד סוף הפרשה של נישואי אדם וחוה כתוב פעמיים 'איש'. אם כן, בפרשה רמוזים שני גילאים לנישואין – לכתחילה גיל שמונה עשרה, ח"י פעמים אדם, אך בשעת הצורך ניתן להוסיף את שני ה'איש' למניין וכך להגיע לגיל נישואיו של אדם הראשון – עשרים.

חי אני

בכתבי החסידות מובא רמז נוסף ל"בן שמונה עשרה לחופה", מהפסוק "וְאוּלָם **חַי** [=18] אָנִי וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ"[ז]. אך מה הקשר של פסוק זה לחופה?

ראשית, פסוק זה נאמר לאחר חטא המרגלים, כאשר משה בקש רחמים על ישראל והזכיר את מדות הרחמים, ואז ה' נענה לו "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", ומיד ממשיך "ואולם חי אני...". "סלחתי כדברך" הוא שיא ביטוי הסליחה, ולא לחנם הוא מוזכר בתפלות יום הכיפורים. אכן, יום הנישואים הוא כמו יום הכיפורים: כל עוונותיהם של החתן והכלה נמחלים ביום הזה, ויש כמה מנהגים המשווים בין הדברים (כמו צום בערב החתונה ולבישת בגדי לבן). גם לצד השני, יום הכיפורים הוא כיום הנישואין בין הקב"ה ועם ישראל, "ביום חתונתו וביום שמחת לבו"[ח].

ומבחינת תוכן הפסוק: מדובר בו על "כבוד ה'" שימלא את הארץ, ויש קשר הדוק בין המושגים כבוד וחופה, כמו בפסוק "כי על כל כבוד חֻפָּה"[ט]. מבואר[י] שבחתונה יש שלש חופות, החופה של החתן, כבוד חתן, החופה של הכלה, כבוד כלה, ועוד חופה שלישית מלמעלה (הרמוזה בפסוק "כי על כל כבוד [על גבי כבוד חתן וכבוד כולה] חפה"). החופה של החתן היא האהבה של החתן לכלה, כאשר מאהבה זו נעשה אור מקיף-חופף על ראש החתן. וכן החופה של הכלה נעשית מאהבת הכלה לחתן. אך שתי האהבות הללו צריכות להתמלא ממקור עליון יותר, זהו "כבוד ה'" שעליו נאמר "חי אני" (ביטוי הרומז לעצמות ה', מעל כל ההשפעות וההארות).

רמזים

עוד רמזים הקושר את הפסוק "חי אני" למשנה שלנו: דברי משה רבינו מתחילים באמירה "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲ-דֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר", הביטוי "**כֹּחַ אֲ-דֹנָי**" = **חפה**. כאשר "כח" רומז לכוח החתן המשפיע ושם א-דני רומז לכלה (השם השייך לספירת המלכות-הכלה). ועוד, [יגדל] **נא כח אדני** = 144, 8 פעמים 18, וכיון שיש 8 אותיות הרי זהו הערך הממוצע של כל אות, "בן שמונה עשרה"[יא].

כעת נחשב את ערכי הגילאים במשנה עד 18: 5 [למקרא] ועוד 10 [למשנה] ועוד 13 [למצוות] ועוד 15 [לגמרא] ועוד 18 [לחופה] = **אני**. שוב רמז לפסוק "**חי אני**".

למעשה, האדם יכול להנשא כבר בגיל שלש עשרה (כמו שהיה נהוג בדורות מסוימים). נחשב את הגילאים עד 13, 5 ועוד 10 ועוד 13 = **כח**, "כח א-דני". אם נחשב את בן 13 למצוות עם בן 15 לגמרא (מה שמכשיר אותו לבגרות שכלית) נקבל שוב **כח**.

ו ראה בספר עץ פרי לכתובות עמ' טל.

ז במדבר יד, כא.

ח כמבואר במשנה סוף מסכת תענית. וראה בספר אני לדודי ודודי לי במאמר 'אבינו מלכנו דודנו'.

ט ישעיה ד, ה.

י לקוטי תורה שיר השירים מז, ב. וראה יין משמח ח"ג שער ראשון בתורה 'כי על כל כבוד חפה'.

יא ואם נחשב **כח** פעמים **אדני** נקבל את המספר החשוב 1820, מספר הופעות שם הוי' בתורה, **סוד** פעמים **הוי'**.

קצרים לסליחות

לבקש סליחה מה' ולסלוח לו

חדש אלול הוא חדש הסליחות. אנחנו מבקשים סליחה מה' – כל אחד עושה חשבון נפש על כל מה שעשה לא בסדר בשנה הזו, השנה החולפת, מבקש שה' יסלח לו ויתן לו כח להתחיל שנה חדשה על רגל ימין. כמו שאנחנו מבקשים שה' יסלח לנו, בלב גם אנחנו צריכים לסלוח לה'.

יש סיפור מפורסם בחסידות שיהודי פשוט מאד בזמן כפרות, לפני יום כיפור, הוציא שני פנקסים. פנקס אחד – כל העבירות שהוא עשה במשך השנה. הוא קורא – ביום כך וכך עשיתי כך וכך. בפנקס השני כתובים כל הדברים הקשים שקרו לו במשך השנה, כל מיני אסונות ובעיות, קשיים, הפסדים. מה הוא אומר בסוף? לוקח את שני הפנקסים האלה ואומר לה' 'בא נעשה תיקו, נעשה הסכמה, אני סולח לך ואתה סולח לי'. הוא לקח את שניהם ועשה אתם כפרות, כמו שעושים עם תרנגול על הראש, ואחר כך זרק אותם החוצה.

זו צריכה להיות הרגשה של "אני לדודי ודודי לי" – ר"ת **אלול** וס"ת **יייי**, כל ארבעים הימים מר"ח אלול עד יום כיפור. כלומר, אלול נמשך עד יום כיפור, עד כפרות ויום הקדוש. "אני לדודי" מתאר גם כלה, אשה, שסולחת לבעל – היא גם מבקשת סליחה וגם סולחת. "ודודי לי" בדיוק אותו דבר – שהבעל סולח, וגם מבקש סליחה על מה שהוא עשה. חלק מהאהבה הכי עמוקה בנפש הוא בקשת הסליחה – שאני מבקש סליחה וגם סולח. זהו חדש הסליחות, לשון רבים, כל אחד מבקש סליחה וגם סולח, סולח בלב ומבקש סליחה בפה, בדברים היוצאים מן הלב – זה מה שצריך לעשות עכשיו בחדש אלול, עד יום כיפור ועד בכלל.

סליחה, מחילה, כפרה — סמיכה בשעת נפילה

חדש אלול הוא חדש הסליחות, "אני לדודי ודודי לי" – אני סולח ומבקש סליחה, ה' גם סולח ומבקש סליחה. ביום כיפור אומרים שלשה לשונות של סליחה – "סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו". מה הרמז בלשונות האלה? ר"ת **ס**לח-**מ**חל-**כ**פר הם **סמך**, האות ה-15 מבין **כב** אותיות לשון הקדש, מ-**א** עד **ת**. יש משהו באות **סמך** שכולל "**ס**לח לנו, **מ**חל לנו, **כ**פר לנו".

מה פירוש סמך? לסמוך. כתוב "סומך הוי' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים". כשאנחנו לא בסדר – וכל אחד יודע בעצמו כמה שהוא לא בסדר – אנחנו נופלים מדי פעם, וה' "סומך נופלים". מה לגבינו? גם אנחנו סומכים את ה'. מה הכוונה? כתוב "אעשה לו עזר כנגדו". כאשר ה' ברא את חוה לאדם, הכלה לחתן, הוא אמר שהאשה הזו תהיה "עזר" כנגד הבעל. איך תרגום אונקלוס מתרגם את המלה "עזר"? "סמיך", סומכת, תומכת. עזרת הכלה-האשה לחתן-האיש היא הסמיכה שלו, התמיכה בו. אנחנו צריכים לסמוך את הקב"ה, וכמובן גם הוא סומך אותנו. עיקר הסמיכה הוא בזמן נפילה. אם אנחנו נופלים, ה' כביכול שם את היד ועוצר את הנפילה. גם כשה' מתעלם מאתנו, כשקורה משהו לא טוב, צריכים לסמוך את ה' – לעודד אותו, לומר לו 'אנחנו איתך, יהיה בסדר, אנחנו מאמינים בך', וצריכים להמשיך לעבוד להביא את הגאולה. אנחנו סומכים בך, ואתה סומך ותומך בנו.

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד. הקלטת סרטונים לערוץ 20 (2). ה אלול ע"ח — ת"א.

קצרים לראש השנה

יחוד אלול-תשרי בשבוע הבריאה

מה מיחד ומאחד את שני החדשים אלול ותשרי, חדשי התשובה במעגל השנה היהודי? בריאת העולם. לפי המסורת, העולם נברא ב-כ"ה באלול. ב-א' תשרי, ראש השנה, היום הששי של מעשה בראשית, נברא אדם הראשון, ובו ביום הוא חטא באכילה האסורה מעץ הדעת טוב ורע. תחלת תשובתו של אדם הראשון היתה כאשר ה' פנה אליו בו ביום ושאל אותו "איכה?!" – איפה אתה נמצא בחיים?! פנית ה' כבר עוררה אצלו הרהור תשובה, אך עיקר תשובתו היתה למחרת, ביום השבת של מעשה בראשית, בו נאמר "ויכֻלו השמים והארץ וכל צבאם". "ויכֻלו" לשון שכלול ותיקון, גם של שמים וארץ וגם של אדם וחוה, פסגת מעשה שמים וארץ. **שבת** אותיות **תשב** – "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם".

נמצא ששבעת ימי מעשה בראשית מתחלקים לחמשה ימים בסוף אלול ושני ימים בתוך תשרי (עליהם נאמר "יחיינו מיומים"), שני ימי ראש השנה (כפי שתקנו חז"ל וכך ישאר תמיד גם בימות המשיח) – חלוקת **ז-הב**.

סוד זה רמוז בתחלת מעשה בראשית – "בראשית ברא אלהים את" – "**את**" ראשי תבות **א**לול **ת**שרי.

הבריאה, החטא והתשובה בראש השנה — תיקון הנחש

ביום ראש השנה אדם הראשון נברא (בכל ראש השנה אנחנו חוגגים לאדם הראשון ולחוה אשתו, הסבים-רבים שלנו, חגיגת יום הולדת) וגם חטא וגם שב בתשובה – הכל בסוד "ירידה צורך עליה", ירידה "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא" (מגג גבוה לבור עמוק) ואח"כ עליה גדולה למקום שבעלי תשובה עומדים שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם.

נתבונן בשלש המלים-שלבים נברא-חטא-שב: קודם כל, נשים לב שראשי התבות של **נ**ברא-**ח**טא-**שב** הם אותיות **נחש**, רמז מובהק לנחש הקדמוני שפיתה את חוה לאכול מעץ הדעת טוב ורע. והנה, פלא, כאשר נעשה את חשבון הגימטריא של שלש התבות **נברא-חטא-שב** נגלה שהן שוות 573 = **נחש הקדמוני**!

כתוב שאם אדם וחוה היו עומדים בנסיון ולא שומעים בקול הנחש הוא היה נרתם לשרת אותם (בהמצאת טכנולוגיות שונות, כמו סמרטפונים...). ועוד כתוב ש**נחש** בגימטריא **משיח**, ללמד אותנו שכאשר נשוב אל ה' בראש השנה (ובכל השנה כולה) נזכה ל"אתהפכא חשוכא לנהורא וטעמין מרירו למיתקא" (להפוך את החשך לאור ואת הטעם המר למתוק) וה**נחש** (שהוא-הוא האדם ש**נ**ברא-**ח**טא-**ש**ב) יהפוך להיות **משיח**!

בנין המלכות בעשרת ימי תשובה

מראש השנה עד יום כיפור יש יחידה של עשרה ימים – יחידת הימים הכי חשובה בשנה – עשרת ימי תשובה. מה העבודה הפנימית של הימים האלה? בספרי הקבלה כתוב

שהימים האלה הם ימים של "בנין המלכות". בראש השנה אנחנו ממליכים-מכתירים את ה' כמלך, ובכלל בונים את המלכות בעשרת ימי תשובה. כמה שוה הביטוי **בנין המלכות**? **תריג**, רמז שעבודה זו כוללת את כל התורה כולה, את כל 613 מצוות התורה.

מהו בנין המלכות? בנין הפן הנקבי שבנו. בחג הסוכות, "זמן שמחתנו", אחרי עשרת ימי תשובה – וכל שכן בשיאו, בשמחת תורה – יש כבר זיווג בין המלכות לה', בין הפן הנקבי והפן הזכרי של ה', אבל בנין המלכות הוא בעשרת ימי תשובה.

איך מתחילים? מהמלכת המלך. הפן הנקבי הוא הרצון לקבל עול מלכות שמים בשמחה, לכתחילה. אנחנו רוצים להיות עבדים, נתינים של ה'. ממליכים את ה', הוא המלך, אבל העבודה שלנו היא לרצות לקבל את האור שלו בשמחה. ברצון הזה ממשיכים, בכל עשרת ימי תשובה, לבנות את הפן הנקבי שלנו, לבנות את המלכות, וכך להיות מוכנים להזדווג אחר כך עם ה' בשמחה, בזמן שמחתנו ובשמחת תורה.

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד. הקלטת סרטונים לערוץ 20. ה' אלול תשע"ח — ת"א.

טעם מצוה פרשת נִצבים - ובחרת בחיים

"רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע... הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ. לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ וגו'"[א].

א. פירושי ובחרת בחיים

רוב מוני המצוות לא מנו "ובחרת בחיים" במניין תרי"ג, בפשטות מפני שזו הוראה כללית לשמירת התורה (מצוה כללית). אמנם יש כמה וכמה פסוקים שלרמב"ם הם מצוה כללית ולדעת אחרים יש בהם ציווי פרטי מיוחד[ב], וכן כאן יש מגוון פירושים ש"ובחרת בחיים" הוא הוראה מיוחדת, וממילא אפשר לומר שזוהי מצוה בתרי"ג (אם כי הדבר לא מוכרח).

בירושלמי[ג]: "מצות שהאב חייב לעשות לבנו... ללמדו אומנות, תני רבי ישמעאל 'ובחרת בחיים' זו אומנות... רבי עקיבה אומר אף לשוט על פני המים דכתיב 'למען תחיה אתה וזרעך'".

בתרגום יונתן: "ותתירעון בארחא דחיי היא אורייתא" – ותחפצו בדרך החיים היא התורה. דהיינו להקדיש את החיים לתורה, לימודה והפצתה.

האבן עזרא כותב "ופירש כי החיים הם לאהבה", כלומר שהתורה עצמה מפרשת מהו "ובחרת בחיים" בפסוק הבא, "לאהבה את ה' אלהיך וגו'". אמנם הציווי הוא לא רק על אהבת ה' אלא על כל המצוות, אך יש לומר שמעשים טובים מגלים את טוב הבורא, ועל ידי זה בא לאהבה, כדברי הבעל שם טוב שמצות אהבת ה' פירושה להתבונן בדברים המעוררים את האהבה[ד].

רבינו יונה כתב[ה] "ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה כמו מעלת הבחירה, שנאמר 'ובחרת בחיים'", ולפי זה כתב בספר חרדים[ו] שבכל עת שמזדמן לפני האדם איסור או ספק איסור והוא פורש מקיים מצות עשה זו, ומקשר זאת לדעה שספק דאורייתא לחומרא הוא דין דאורייתא (כדלקמן).

החתם סופר[ז] מפרש "שתרצה בחיי העולם הזה בתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הבא", על פי המשנה "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"[ח].

ויש מפרשים[ט]: בכל מחשבה טובה לקיים רצונו יתברך מקיימים מצות "ובחרת בחיים", שהרי הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה[י] וממילא אין מחשבה שהולכת לאבוד. וכיוצא בזה מפרש הבעל שם טוב[יא] את הפסוק "שומר מצוה לא ידע דבר רע"[יב] – "שומר מלשון 'ואביו

א דברים ל, טו-כ.

ב כמו שהתבאר ב'ואביטה' פרשת עקב על הפסוק "וערפכם לא תקשו עוד".

ג קידושין פ"א ה"ז. וראה בבלי קידושין ל, ב, שלמדו זאת מהפסוק "ראה חיים".

ד "שמצות 'ואהבת' היא לתקוע מחשבתו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה, ומה שיבוא מזה אין זה מעיקר המצוה", מובא בציונים והערות לספר דרך מצוותיך ד"ה להבין מצות אהבה. וראה 'מבוא להתבוננות יהודית' בספר כלל גדול בתורה.

ה שערי תשובה ג, יז.

ו פרק ט, כ.

ז תורת משה כאן.

ח אבות ד, יז.

ט בית יצחק בשם בית אהרן.

י קידושין מ, א.

יא צוואה מהבעש"ט בתחילת ספר כתר שם טוב.

יב קהלת ח, ה.

שמר את הדבר"[יג], היינו מצפה, כן צריך להיות ממתין ומצפה מבוקר עד ערב אולי יזדמן לו איזה מצוה", זו מחשבה טובה שמצטרפת למעשה והיא היא הבחירה בחיים.

בקונטרס רמ"ח אותיות[יד] מובא: "ותמוה, הרי הכול יודעים שחיים טובים ממות וטוב עדיף מרע, ומהו הציווי בזה? אלא הענין הוא שצריך להכיר בזה בעומק הדעת, שהרי ישנם כמה וכמה דברים הנראים לחיים וטוב ובאמת הם מות ורע. וזהו 'ובחרת בחיים', היינו בבחירה שכלית דוקא, ואילו מה שהבהמה בורחת מדבר המזיק אותה וחוטפת מה שטוב לה אין זה נקרא בחירה".

ואחרון חביב: מסופר שרבי אברהם מרדכי מגור, בנו של חידושי הרי"ם, היה חולה מאד ונוטה למות, ואז גחן אביו ולחש באזנו שיש מצוה לרצות לחיות, שנאמר "ובחרת בחיים", ובזה יזכה גם לבן, כהמשך הפסוק "למען תחיה אתה וזרעך". ואכן, הרא"מ התחזק והתפלל לה', הוא קם מחוליו ונולד לו בנו השפת אמת.

מבנה פנימי לפירושים

מגוון הפירושים מצטרף למבנה פנימי המקיף את מערכת הספירות: את פירוש יונתן מתאים לכוון כנגד החכמה, "אורייתא מחכמה נפקת"[טו]. מדת החכמה היא להקדיש את החיים לחכמת התורה.

את פירוש החת"ס נכוון כנגד הבינה, מפני שהעיקר בו הוא התשובה השייכת לבינה ("ולבבו יבין ושב ורפא לו"[טז]).

את הפירוש החבד"י ברמ"ח אותיות נכוון כנגד הדעת, כיון שלפיו ההוראה היא שאדם יעמיק בדעתו לזהות מה באמת טוב עבורו לעת הזאת. "דעת זה רוח הקודש"[יז], ובאמת כדי לדעת במה לבחור במקומות מסופקים כאלה, צריך חוש פנימי (מעבר לנימוקים שכליים חתוכים) הגובל ברוח הקודש. בספירת הדעת יש ה' חסדים וה' גבורות – וזהו שיקול הדעת הנצרך מה לקרב (בחסד) ומה לרחק (בגבורה), "שמאל [גבורה] דוחה וימין [חסד] מקרבת"[יח]. כל מצוה מוסיפה כח של העמקת הדעת, וכך יש לתווך את הפירוש הזה עם הפשט שמדובר בעשיית כל המצוות.

פירוש הראב"ע כנגד החסד. פנימיות החסד היא האהבה, כדברי הראב"ע "החיים הם לאהבה".

פירוש רבינו יונה כנגד הגבורה, לפרוש מחשש וספק איסור בכח "שמאל דוחה", ובמדת היראה בנפש. פירוש זה מתקשר לפירוש שכנגד הדעת: גם כאן ההכרעה היא בכח הדעת, אלא שהיא מופיעה בגבורה.

הפירוש שמדובר על מחשבה טובה שהקב"ה מצרפה למעשה – כנגד תפארת-יסוד-מלכות. "מחשבה טובה" כנגד התפארת, עיקר מדות הלב, כיון שמחשבה טובה (לעומת סתם מחשבה) היא זו המשפיעה על המדות-מורגש כמבואר בחסידות[יט], וכן מבואר שמדרגה זו היא כנגד דרגת ה'רוח' (במערכת נרנח"י) המקבילה לתפארת[כ]. המלכות היא

יג בראשית לז, יא. ופירש"י "היה ממתין ומצפה מתי יבוא".

יד אות רלט.

טו זהר ח"ב קכא, א.

טז ישעיה ו, י.

יז לפי רש"י שמות לא, ג.

יח סוטה מז, א.

יט קונטרס ההתפעלות לכ"ק אדמו"ר האמצעי: "ויובן זה על דרך דוגמא במילי דעלמא... מחשבה שחושב בענין טוב הנוגע לעצמו, כמו שמרויח במו"מ טוב או בכבוד וגדולה או השגת הון יקר שמשיג לעצמו, שמחשבה כזאת באה אליו בבחינת התפעלות והמשכות הנפש קצת שנקרא הזזה ממקומו כנודע בחוש שכאשר יבוא לאדם איזה בשורה מעסק טוב הנוגע ביותר, שיטריד כל כח מחשבתו ונדבק היטב במחשבה זו בהתפעלות הנקראת דביקות המחשבה, והוא הנקרא שמיעה שבמחשבה, וסימן לזה הוא הטרדה והזזה ממקומו קצת. וכך יובן בהתבוננות אלהות במחשבה כזאת שנדבק היטב בה כענין הנוגע לעצמו הנ"ל".

כ כמבואר בקונטרס ההתפעלות שם (שמבאר חמש

המעשה התכלית, והיסוד הוא הכח המצרף ביניהם עד שנחשב כאילו עשה ממש. ועוד, הצירוף של מחשבה טובה למעשה נצרך במקום שיש אונס המונע לעשות[כא], ומציאות האונס היא מצב השייך למלכות.

דברי חידושי הרי"ם על הרצון לחיות בעולם הזה ולהוליד בן – כנגד הנצח. הנצח הוא עצם הרצון לחיות (עד "חיים נצחיים"), כמבואר בקבלה שבנצח שייך "תמורת חיים מות"[כב]. וכן כח ההמשכיות (הנצחה) והקשר אב-בן ("ברא כרעא דאבוה", והנצח הוא רגל ימין).

דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא בירושלמי – כנגד ההוד. האומנות הכשרה היא להיות "נושא ונותן באמונה"[כג] במדת ההוד (הודאה ותמימות). לימוד שחייה (לשוט בנהר) הוא דוגמה מובהקת להֶרגל שנעשה טבע שני (לא שוכחים איך לשחות), "חנֹך לנער על פי דרכו [להדריך אותו גם בלימודים כאלה] גם כי יזקין לא יסור ממנה"[כד] – וזו תכונת ההוד בנפש, רובד ה'מוטבע' (כפעולה טבעית-אוטומטית) בסוד רגל שמאל, "הולך בתֹם [תמימות, פנימיות ההוד, ברגל שמאל] ילך בטח [בטחון, פנימיות הנצח ברגל ימין]"[כה]. גם לימוד אומנות הוא הרגל מעשי הנעשה טבע. ועוד, הלימוד לשוט הוא כדי להציל בעת סכנה שלא יטבע ויתקיים בו "והודי נהפך עלי למשחית". רבי ישמעאל ורבי עקיבא שייכים לבינה (ישמעאל מלשון שמיעה בבינה, ורבי עקיבא שייך לתשובה, עולם הבינה) ובינה מתפשטת עד הוד.

והנה, רבים מפרשים[כו] ש"ובחרת בחיים" היינו לבחור בחיי העולם הבא. פירוש זה מתחבר עם הפירוש שמדובר בתשובה, כנגד הבינה, כידוע שעולם הבא נקרא בינה. ליתר דיוק: סתם עולם הבא הוא בינה עצמה ואילו התשובה ("יפה שעה אחת בתשובה" וכו') היא הפנימיות של הבינה ("פנימיות אמא פנימיות עתיק" עד 'חביון עז העצמות').

ב. דין ספק דאורייתא

כלל גדול הוא: ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא[כז], אלא שנחלקו הראשונים ביסוד דין זה[כח]: לדעת הרמב"ם[כט] וסיעתו, מהתורה כל הספקות מותרים ומה שמחמירים בספק תורה זהו דין דרבנן. ולדעת הרשב"א[ל] וסיעתו מה שצריך להחמיר בספק דאורייתא זהו דין דאורייתא – אפשר שהמקור לכך הוא מלימוד בפסוקים[לא], יש אומרים שזו סברא[לב], ויש אומרים שזו מסורת ממשה רבינו[לג], מעין

מדרגות בעבודת ה'): "בחינת נפש היא בחינת ההסכם למעשה לבד... ובחינת רוח שיש הוא בחינת התפעלות המחשבה טובה", עיי"ש.

כא כמבואר בקידושין מ, א בהקשר זה "אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה".

כב ספר יצירה פ"ד מ"ג.

כג בבא מציעא נא, ב.

כד משלי כב, ו.

כה משלי י, ט.

כו ראה למשל בפירוש הספורנו.

כז ביצה ג, ב.

כח ראה פרי חדש בתחילת כללי ספק ספקא, שב שמעתתא בתחילת הספר. ובספר עין יצחק ח"ב, לרב יצחק יוסף שליט"א, האריך בדין זה (ונעזרנו גם בספר הנחמד יסודות וחקירות).

כט הלכות איסורי ביאה פי"ח הי"ז. הלכות כלאים פ"י הכ"ז. הלכות אבות הטומאות פט"ז ה"א. הלכות טומאת מת פ"ט הי"ב.

ל תורת הבית שער ד פ"א. חידושיו לקידושין עג, א.

לא כמו שכתב הרשב"א שהרמב"ם מוכיח כשיטתו מהלימוד של הגמרא להתיר ספק ממזר, ואילו הרשב"א מוכיח מזה להיפך (ממה שהוצרך לימוד להתיר). וראה בתחילת ספר עין יצחק שאסף כל המקורות לשני הצדדים.

לב שערי יושר ש"א פ"ח: "דהנה לא פורש בדבריהם מקור מה"ת לאיסור זה ורק הוכיחו מהש"ס כן. וכנראה דלשיטתם איסור זה מסברא הוא, דכמו שמחוייבים אנו לשמור ודאי ל"ת, כן עלינו לשמור את הספיקות, וסברא זו היא מכללי משפטי התורה לשיטתם".

לג כמו שכתב בספר הפלתי בתחילת קונטרס בית הספק (מנכד המחבר) "וכך היה המסורת לידון בכל דבר תורה אשר יתיילד בו ספק לדון ולהחמיר".

הלכה למשה מסיני. ולפי רבינו יונה זה נלמד מ"ובחרת בחיים" כנ"ל.

ביאור דעת הרמב"ם

בדעת הרמב"ם, מה שהתורה עצמה מקילה בספקות ורק רבנן מחמירים, יובן בפנימיות בכך שדיני דרבנן שייכים למלכות, "מלכות פה תורה שבעל פה"[לד], והמלכות נבנית מן הגבורות. לכן דרבנן מחמירים בספקות (כל חומרא היא מצד יראה-גבורה), ואילו התורה לקולא מצד מדת החסד והאהבה, "תורת חסד"[לה].

גם בנוגע לעצם המושגים ודאי וספק, ודאות ואי-ודאות, ברי ושמא: ספק ואי-ודאות שייך לצד שמאל, גבורה ויראה, ואילו מצד ימין (חסד ואהבה) יש ודאות. לכן התורה שבכתב היא בגדר ודאי, ולא דברה על הספק, ואילו תורה שבעל פה (שבניינה מהגבורות) עוסקת בספקות. לפי זה, עצם ההכרעה בין הצדדים השונים, בין הברי לשמא, היא בכח ספירת התפארת (הממצעת בין חסד וגבורה וכוללת אותם), קו האמצעי העולה למעלה-מעלה, "הבריח התיכון", עד לרדל"א ששם ודאות ואי ודאות הם כאחד ממש.

דעת הרשב"א ורבינו יונה

בדעת רבינו יונה צריך להבין, מדוע אין צריך להחמיר בספק דרבנן, והרי גם דברי חכמים הם בגדר חיים, (**חיים = חכם**), "'וחיי עולם נטע בתוכנו', זו תורה שבעל פה"[לו] – וצריך לקיים בהם "ובחרת בחיים"! אדרבה, "חביבין (וחמורים) דברי סופרים יותר מדבר תורה"[לז].

ויש לומר שהכל בכלל גזרת הכתוב (או מסורת), כמו שהתורה אמרה להחמיר בספק דאורייתא כך אמרה תורה להקל בספק דרבנן. ועוד, ידועה הסברא שכל איסורי דרבנן הם כאיסורי גברא לעומת איסורי דאורייתא שהם איסורי חפצא[לח]. לכן מחמירים דוקא בספק דאורייתא כיון שבאיסורי חפצא גם כשאדם אינו יודע יש לחשוש שפגע באיסור, ואילו באיסורי גברא אזי במקום ספק חומרת המעשה מצד האדם-העושה פחותה.

בפנימיות, ההכרעה בספק לחומרא היא מצד הגבורה, אלא שלפי הרמב"ם זו גבורה של דרבנן ולפי הרשב"א זו גבורה של גזרת הכתוב, "ובחרת בחיים"! ובחילוק בין גברא לחפצא יש להוסיף: התפיסה להחמיר בספק שייכת כשדנים על החפצא (דאורייתא) שאז על-ידי החומרא הדבר נעשה כודאי, אולם כשדנים רק מצד הגברא (דרבנן) אזי אין מה להחמיר כי האדם ממילא ישאר בספק והחומרא לא תוציא אותו מידי כך (כיוצא בזה, מבואר בחסידות לגבי הספק הקיומי של האדם האם הוא קיים בכלל, הגברא מסופק אם יש כאן גברא, ואילולא שכתוב בתורה שה' ברא אותנו לא היינו פושטים ספק זה).

לד פתח אליהו.

לה משלי לא, כו.

לו טור או"ח סי' קלט.

לז ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז (חביבין). ילק"ש שיר השירים תתקפא (חמורים).

לח לפי דברי נתיבות המשפט רלד סק"ג שהעובר על דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה, כמו שביאר בשו"ת תורת חסד או"ח לא. וראה אתוון דאורייתא כלל י.

טעם מצוה תקיעת שופר (ב)

"עלה אלהים בתרועה הוי' בקול שופר"[א]

בפרשת אמור "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ"[ב]. ובפרשת פינחס "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם"[ג].

א. תקציר החלק הקודם: שמיעה ותקיעה

[החלק הראשון נדפס בגליון פרשת פינחס, והנה הנקודות העיקריות:]

מחלוקת הראשונים האם המצוה בשמיעה או בתקיעה

לדעת הרמב"ם וסיעתו, בראש השנה המצוה היא בשמיעה, וכן נוסח הברכה "לשמוע קול שופר". ואילו ביובל המצוה היא התקיעה עצמה, וכן כל יחיד חייב לתקוע.

המקור שהמצוה בשמיעה: שופר בא לזכרון וזכרון תלוי בשמיעה. ועוד, ממה שבתורה לא מוזכרת הלשון תקיעה ולא הוזכר השופר, אלא רק "יום תרועה" ו"זכרון תרועה", לעומת היובל שנאמר בו "והעברת [היינו תקיעה] שופר תרועה".

אולם דעת היראים וסיעתו שהמצוה היא התקיעה, ונוסח הברכה "על תקיעת שופר" (וכן יש נוסח "לתקוע בשופר"). ומכל מקום נראה שאין צורך לגדרי שליחות במעשה התקיעה (וכן לא שייך "מצוה בו יותר מבשלוחו"), אלא יש דין מיוחד שאחד תוקע לכולם.

אכן, גם בדעת הרמב"ם נראה שעיקר המצוה היא השמיעה (כלשון כמה פוסקים) אך יש מצוה גם בתקיעה, ובלשון הלמדנית: קיום המצוה הוא בשמיעה ומעשה המצוה הוא התקיעה.

המלכת ה' ותשובה

בדרך הפשט: השיטה שהמצוה בתקיעה מתאימה לטעם של המלכת ה', הכרזה, ואחד תוקע לכולם כי "ברוב עם הדרת מלך". ואילו השיטה שהמצוה בשמיעה מתאימה בעיקר לטעם שהתקיעה קשורה לתשובה, "ולבבו יבין ושב".

בפנימיות, היחס בין תקיעה לשמיעה הוא כמו זכר ונקבה, הזכר הוא הפועֵל אך הפעולה מתקבלת למעשה אצל הנקבה. זהו גם היחס בין חכמה לבינה ובין ראיה ושמיעה: חכמה היא ראיית עצם הדבר, ושמיעה היא הקליטה אצל המקבל (בחינת אשה-נקבה). עניין הראיה בשופר מפורש בתורה "וכל העם ראים את הקולת... ואת קול השופר" (מפסוקי שופרות), וכן מבואר שיש עניין גדול באדמומית פני התוקע (דבר הנראה)[ד]. "תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה"[ה] – רמז שהתקיעה עצמה

א תהלים פא, ד.

ב ויקרא כג, כד. **שבתון זכרון תרועה** = ב"פ **ראש השנה**, רמז לשני ימי ראש השנה.

ג במדבר כט, א.

ד המלים תוֹקֵעַ שׁוֹמֵעַ הן באותו ניקוד וממילא מתחרזות, כאשר הסיום הוא בניקוד 'פתח גנובה', דהיינו תנועת אַ שאינה כתובה בפירוש (כמו המלה תפוח הנקראת תפואח, וכן כאן לפי דקדוק יש לומר תוקאע, שומאע — ראה מנחת שי בראשית א, ו). ה-א הנסתרת רומזת לסוד קול השופר המבואר בשם מורנו הבעל שם טוב — קול פשוט שלפני ההברות, הא-א הנסתרת שלפני כל אותיות האלף-בית. פתח גנובה רומזת גם ל"מים גנובים ימתקו" — המתקת הדינים בתקיעת שופר. השמיעה 'גונבת' את חווית הראיה.

ה שבת קיז, ב.

היא חכמה, ואילו השמיעה היא בבינה. כמו שהבינה היא נוקבא כך גם המלכות (הבינה היא אמא והמלכות היא אשה-בת), ובאמת עיקר עבודת ראש השנה הוא "בנין המלכות" הנוקבא, ולכן המצוה היא בשמיעה.

עוד התבאר החילוק בין תקיעה פשוטה לתרועה (שבורה, שבעצמה נחלקת לשברים ותרועה בלשון חז"ל). המושג תקיעה קשור לפעולת התקיעה (כמו המצוה ביובל) ואילו התרועה היא על שם השמיעה, שהיא עיקר המצוה בראש השנה שנאמר בו לשון "תרועה" (ופשוטה לפניה ולאחריה נלמדת מיובל, והיא מלוה את התרועה).

ב. שופר וקרן

המושגים זכר לנקבה מופיעים בגמרא[ו] ובפוסקים ביחס לשופר שיש את ה'זכרות' שבו, דהיינו העצם הבולטת מראש הבהמה, ויש את ה'נקבות' דהיינו החלק החיצוני, שעל שמה נקרא שופר, לשון שפופרת, ועיקר התקיעה היא דוקא בחלק הנקבות (אלא שגם אם נותר מחלק הזכרות אינו מעכב כיון שמין במינו אינו חוצץ).

סוגיית הגמרא

עניין זה מתקשר לסוגיית המשנה והגמרא על שופר וקרן[ז]. במשנה: "כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר במשך בקרן היובל", והלכה כחכמים. ובגמרא: "שפיר[ח] קאמר רבי יוסי; ורבנן, כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן, דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי דכתיב 'בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו'. ורבי יוסי אמר לך דפרה נמי אקרי שופר דכתיב 'ותטב לה' משור פר'[ט], אם שור למה פר ואם פר למה שור? אלא מאי שור פר משופר. ורבנן, כדרב מתנה דאמר רב מתנה, מאי שור פר שהוא גדול כפר". ובהמשך הגמרא סובר עולא שטעם חכמים לפסול קרן פרה הוא מפני שאין קטגור נעשה סנגור, ואביי סובר שהטעם הוא מפני שעשוי "גלדי גלדי" ונראה כשנים ושלשה שופרות.

אם כן, לפי חכמים כל שופר נקרא גם קרן וגם שופר, ואילו ברבי יוסי נראה שהעיקר הוא שם קרן אלא שבדרך ממילא קרן של פרה היא גם שופר, וזה נלמד משם הבהמה עצמה – שיש בו משהו עצמי – "שור פר" דומה ל"שופר"[י]. וביאר הרמב"ן[יא] שקרן היינו מה שאינו חלול, וזהו פסול ודאי, אלא שנחלקו בקרן של פרה שהיא חלולה ומכל מקום פסולה לפי חכמים מפני שנקראת קרן. וזה לשון אדמו"ר הזקן[יב]: "וכל השופרות הכפופין כשירים חוץ משל פרה ושל שור מפני שאינו נקרא שופר אלא קרן שנאמר 'בכור שורו וגו' וקרני ראם קרניו' והוא הדין קרני רוב החיות שהם עצם אחד ואין שמם שופר, שאין נקרא שופר אלא קרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים ונקלף גידן מן הזכרות כגון של כבשים ואילים ועזים כי שופר הוא מלשון שפופרת, אבל קרני רוב החיות הם עצם אחד ופסולין אפילו בדיעבד כמו של פרה ושל שור".

שופר וקרן בפנימיות

בפנימיות, הקרן מורה על דרגה גבוהה ועצמית, שהרי פירוש קרן הוא עצם הדבר.

ו ראש השנה כז, ב "קדחו בזכרותו".

ז ראש השנה כו, א.

ח הלשון הזו אינה מצויה כ"כ (ולכן רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס מציין למקום נוסף כזה). שפיר רמז לשופר!

ט תהלים סט, לב.

י ראה הגהות הרש"ש שהדרשה היא מפני שהאות ר"ש באה פעמים רבות לתוספת (תפארת הלשון).

יא בחידושיו לגמרא כאן, ובדרשה לראש השנה. הובאו דבריו בעוד ראשונים שם.

יב שו"ע תקפו, א.

ואילו שופר הוא דרגה של תענוג ושעשועים, "שופרא" לשון תענוג. לכן רבי יוסי סובר שהקרן כשרה לשופר, כי בקרן – עצם הדבר – כלול גם השופר, ודי ברמז להראות שיש קשר לשופר, "שור פר". אבל חכמים אומרים שצריך ששם השופר יהיה מפורש.

במושגי החסידות: קרן היינו בחינת 'יחיד' ושופר היינו בחינת 'שעשועים עצמיים', למטה מדרגת יחיד. בכוחות הנפש: קרן היינו בחינת האמונה, הכוח העליון ביותר, ואילו שופר היינו בחינת תענוג.

אך גם לחכמים שקרן השור פסולה לשופר, מכל מקום בפנימיות ה"שור פר" נמצא בתוך השופר. על הפסוק "ותטב לה' משור פר מקרן מפריס" מבואר בחז"ל[יג] שזהו השור שהקריב אדם הראשון, שהיתה לו קרן אחת במצחו – ואדם הראשון הקריב את השור בראש השנה (יום בריאת האדם)!

הדרשה "שור-פר שופר", היא היסוד לדברי האריז"ל ששופר היינו שו-פר – **שו** עולה **דבש** ועולה **אשה**, בחינת דין, וכן פר היינו **פר** דינים, והשופר ממתיק את הדינים (וכן בכוונת תפוח בדבש בראש השנה, **דבש** = **שו** כנ"ל). אלא שבגמרא יש **שור** ובאר"י **שו**, כאשר יש ביניהם יחס חשבוני: **שו** = יהלום **טוב**, **שור** = יהלום **טובה.**

קרן ושופר — זכר ונקבה

כל זה מתקשר לבחינת זכר ונקבה, תקיעה ושמיעה:

כאמור, המושג קרן שייך לעצם שאינה חלולה, ואילו שופר נקרא כך על שם הנקבות שבו, השפופרת (ואמנם בתוך השופר יש זכרות אבל זו הקרן שבתוכו והשופר עצמו היינו הנקבות). כל זה מתאים לבחינת זכר ונקבה, קרן זכר ושופר נקבה.

קרן קרוב ללשון **קריאה** (שניהם מהשער 'קר'), שייך לתקיעה עצמה, בחינת ה**זכר** (אותיות **כרז**, מכריז, קורא). ואילו שופר שייך לצד השמיעה, הנקבה, בית קיבול (כמו האזן השומעת). הקרן הוא "חותם בולט" כלפי חוץ, ואילו השופר הוא "חותם שוקע" המקבל לתוכו את החותם הבולט, כמו שהשומע מקבל את עצם הקול.

זוג המושגים יחד, **קרן שופר**, עולים 936 = **חסד** פעמים **אהבה**, **לו** פעמים **הוי'** (**לו** = **לאה**, 936 = **רחל** במספר קדמי). אם נוסיף את חשבון המילוי נקבל 2701, משולש 73, **חכמה** = **בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ**.

זכרון במקום הזכר

התקיעה היא בחלל השופר, במקום שבו היתה הזכרות והוציאו אותה (או קדחו בתוכה). והנה התקיעה מעוררת את הזכרון "זכרון תרועה" בראש השנה הנקרא "יום הזכרון" – "שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר"[יד]. הזכרון לפני ה' הוא במקום שבו היתה הזכרות!

יש כאן רמז עמוק: כל העולמות הנבראים הם בתוך "חלל הצמצום" שנעשה תחילה בתוך אור-אין-סוף. חלל הצמצום הזה נראה ריקן מנוכחות אלוקית, נדמה שהצמצום כפשוטו ו"עזב ה' את הארץ" ח"ו. באה התקיעה בשופר ומזכירה לפני ה', דוקא במקום החלל, כלומר אומרת שהצמצום אינו כפשוטו, וכמה שנראה שאנו רחוקים הרי אנו נזכרים לפניו לטובה. אך כדי שיהיה זכרון, צריך לפני כן לפנות את הזכרות הראשונית, הגשמית, שתופסת את המקום, ורק אז מגיעים לזכרון פנימי ועצמי, כאשר במקום הבליטה הגשמית נוצר "חותם שוקע" באדם ואז מתעורר הזכרון.

יג שבת כח, ב.

יד ראש השנה טז, א.

כוונות פשוטות לראש השנה

א. "ידעי תרועה"

אחרי התקיעות אנו אומרים את הפסוק "אשרי העם ידעי תרועה הוי' באור פניך יהלכון"[א]. הביטוי העיקרי בפסוק הוא שתי המילים "ידעי תרועה", צריך לדעת את הסוד של התרועה.

רש"י: יודעים לצרף פסוקים לתקיעות

רש"י מסביר שיודעים לרצותך [לרצות את ה' בתרועה] על ידי שאומרים יחד עם התרועה את פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות. כלומר, הדעת שבתרועה היא לא רק התרועה – שהיא חכמה ולא מלאכה[ב] – אלא שיחד אתה אומרים את הפסוקים, וזה מה שמרצה את הקב"ה.

הבעל שם טוב[ג] מבאר את הפסוק באופן של עבודה, וכותב שתכלית האדם להגיע ללב נשבר בפנימיות. קודם למדנו ב"היום יום"[ד] באופן דומה לפירוש הבעש"ט, שכדי להחזיר את הגשמיות לרוחניות האדם צריך להריע, שפירושו לזעזע את הישות שלו, את האגוצנטריות שלו. אשרי העם שיודעים לעשות עבודה זו בפועל. מכל מקום, כאן רש"י אומר ש"ידעי תרועה" היינו הקשר בין התקיעה והפסוקים. אם כי התקיעה מדאורייתא והפסוקים מדרבנן, אבל כנראה שזה גופא סוד הדעת – דעת לשון התקשרות – שיודעים לחבר את המצוה מדאורייתא, "מצות היום בשופר", עם תקנת חז"ל לומר מלכיות-זכרונות-שופרות. וזהו גם סוד התרועה מלשון רעות (בכלל, שני השערים "דע" ו"רע" קרובים אחד לשני) – "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"[ה] ("מוסר אביך", תורה שבכתב, עם "תורת אמך", תורה שבעל פה).

"הבוחר בשירי זמרה"

רבי שמחה בונים מפרשיסחא אומר[ז] ווארט יפה – שאפשר לחבר דווקא לפירוש רש"י כאן – על מה שאנו אומרים כל יום בתפלה בבקר, ב"ישתבח" – "הבוחר בשירי זמרה". בסוף "ישתבח" ישנם חמשה ביטויים שהר"ת שלהם הם **אברהם** ("**א**דון הנפלאות, **ב**ורא כל הנשמות, **ר**בון כל המעשים, **ה**בוחר בשירי זמרה, **מ**לך יחיד חי העולמים") – כך מכוונים בסוף פסוקי דזמרה ("בשירי זמרה" כמו שיתבאר), לפני הקדיש – וה-**ה** (שהפכה את אברם לאברהם, את "השכל הנעלם מכל רעיון" ל"אב המון גוים"[ח], את "אברם אינו מוליד" ל"אברהם מוליד"[ט]) היא "**ה**בוחר בשירי זמרה".

אומר הרבי ר' בונים ש"שירי" לשון שיריים – כמו שרבי מחלק שיריים – והם השיריים של הזמרה, בהם דווקא ה' בוחר. מה הכוונה השיריים של הזמרה? כשאדם מהלל ומשבח

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה. מתוך התוועדות כ"ז אלול תשע"ד.

א תהלים פט, טז.

ב שבת קיז, ב.

ג הוספות לכתר שם טוב (קה"ת) ג.

ד ראה היום יום כ"ז אלול.

ה ראה זהר ח"ג ד, א.

ו משלי א, ח.

ז שם משמואל ר"ה תרע"ב, שיח שרפי קדש פרשת פקודי, קול מבשר פרשת ויקהל ובכ"מ.

ח בראשית יז, ד.

ט לפי רש"י בראשית טו, ה.

לקב"ה בתפלתו, מזמר מקרב איש ולב עמוק ("וכל קרב וכליות יזמרו לשמך"), הסימן של עובד ה' באמת הוא שאחרי שאתה גומר לנגן, לזמר, כמה שאתה מסוגל, עדיין נשארים לך התלהבות וגעגועים עזים שאינך מסוגל למצות אותם אף פעם – אלה השיריים של הזמרה. אתה מזמר ככל יכולתך, מהלל את ה', ועדיין בסוף אחרי שאתה גומר לנגן לא מיצית את עצמך, נשאר לך שיר (הוא לא אומר שגם לשון שיר, שזה הפשט, אלא רק שנשארים שיריים מהזמרה).

ה' בוחר ביהודי בגלל השיריים שלו. מי שאין לו שיריים, שיכול למצות את עצמו בעבודה שלו – לזמר את כל מה שיש לו וגמרנו – זה לא יהודי. יהודי הוא אחד שאחרי שהוא גומר לזמר נשארים לו שיריים – בזה ה' בוחר וזה ה-**ה** של אברהם אבינו.

"שירי זמרה" — התקיעות שאחרי הפסוקים

השם-משמואל מקשר את הווארט הזה לראש השנה, לענין של שופר. הוא אומר שמה שתוקעים בשופר אחרי כל הפסוקים – תוקעים אחרי מלכיות, אחרי זכרונות ואחרי שופרות – הוא בבחינת "שירי זמרה". יש "תקיעות דמיושב" לפני הפסוקים, אבל ה"תקיעות דמעומד" שאחרי הפסוקים הם השיריים של הפסוקים. הוא לא אומר, אבל זה חוזר לפשט – זה ממש שיר, שופר הוא גם שיר.

אנחנו נוהגים לתקוע גם בתפלת לחש, אפילו שזה עלול לבלבל את המתפללים – ולכן יש על פי נגלה שלא עושים זאת – אבל כדאי לנו קצת להתבלבל בתפלה כדי לתקוע בתפלת מוסף שמתפללים בלחש אחרי שאומרים את הפסוקים – כי התקיעות האלה הן השיריים של הפסוקים, וזה דווקא מה שה' בוחר בנו – "הבוחר בשירי זמרה".

זה ווארט מאד יפה, שמתאים גם לפירוש רש"י הנ"ל. ברש"י הפשט ש"ידעי תרועה" היינו שיודעים להוסיף את הפסוקים לתקיעה מדאורייתא, אך כאן יוצא גם בכיוון השני – ש"ידעי תרועה" היינו השירה שהיא השיריים של הפסוקים. צריך מצוה מדאורייתא, צריך את הפסוקים, ויש גם את התקיעות אחרי הפסוקים. התקיעות בתפלה הם גם דרבנן, אבל הבסיס שלהם דאורייתא (ולכן, כדי לצאת ידי חובת כל הדעות בתקיעות, משנים בתשר"ת של התקיעות השניות – לעשות את השברים והתרועה בשתי נשימות[יא]). יש עיקר הדאורייתא – התקיעות הראשונות – ואחר כך התקיעות של מוסף.

בכל אופן, עד כאן ווארט אחד – רש"י והווארט של הרבי ר' בונים והשם משמואל – כוונה טובה לראש השנה. הענין של "הבוחר בשירי זמרה" שייך לכל השנה – אי אפשר אף פעם למצות את התשוקה שלי לעבודת ה'. מה שנשאר אחרי שעשיתי הכל, המקסימום שלי, הוא עיקר נקודת האידישקייט שלי, המבחן האם אני באמת יהודי.

ב. עיקרי האמונה במלכויות-זכרונות-שופרות

שלשה עיקרים: מציאות ה', השגחה פרטית, תורה מן השמים

אם הזכרנו את הרבי ר' בונים, נזכיר עוד ווארט שהוא אמר[יב] לגבי פסוקי מלכיות-

---

יא ראה שו"ע או"ח תקצ, ד.

יב קול מבשר פרשת יתרו.

י מנוסח תפלת "נשמת כל חי".

זכרונות-שופרות[יג]: הוא אמר שאף על פי שברמב"ם יש **יג** עיקרי אמונה, אבל בעצם יש שלשה עיקרים – גם בספר העיקרים הוא מצמצם לשלשה. כאן אומר רבי בונים ששלשת עיקרי האמונה של היהודי הם – מציאות ה', השגחה פרטית, תורה מן השמים[יד]. כל השאר מסתעפים מאלו. יש ה' בעולם, בורא עולם; והוא משגיח על כל פרט ופרט; והוא נתן לנו תורה.

זו כוונה פשוטה ויסודית במלכיות זכרונות ושופרות. עשרת פסוקי המלכיות הם האמונה במציאות ה' – הם באים לקבוע בנפש שיש ה' בעולם. מהי מלכות? המלך הוא נבדל מהעם. יש הרבה אנשים במדינה שכל החיים שלהם לא ראו אף פעם את המלך. למזלנו, בחדש אלול המלך בשדה – יש הזדמנות לכל אחד לראות. אבל סתם מלך – רוב נתיניו לא ראו מעולם (כמו בסיפורים של רבי נחמן, שהיות שאף אחד לא ראה אותו אפשר גם להסתפק אם הוא בכלל קיים). לומר מלכות היינו לומר שהוא קיים, מציאות ה' – זו הנקודה העיקרית של כל פסוקי המלכיות.

מהם זכרונות? שה' זוכר – זוכר הברית, זוכר מעשה בני אדם. זוכר הכוונה שהוא משגיח, שהוא יודע את הכל – "**י**חיד **ה**וא **ו**יודע **ה**כל"[טו]. זו הנקודה של זכרונות, שיש השגחה פרטית.

ושופרות, זה פשט, שכל פסוקי השופרות (בתורה) הם פסוקים של מתן תורה. כל ה"לשמוע קול שופר" היינו תורה מן השמים – זו הנקודה של השופרות.

מלכויות-זכרונות-שופרות כנגד אברהם-יצחק-יעקב

שופרות הם בחינת יעקב, עמוד התורה, "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון"[טז]. קודם היה ספר של אדם הראשון, "זה ספר תולדות אדם"[יז], שם כתובות תולדות האנושות עד משיח ועד בכלל, עד תחית המתים. אחר כך, מהספר הזה של "תולדות אדם" נעשתה תורתנו הקדושה – קבלנו את ספר התורה הזה. זה "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון".

זכרונות, "... ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור. ברוך אתה הוי' זוכר הברית, ברוך אתה הוי' זוכר הברית", היינו בחינת יצחק[יח].

הגילוי שה' הוא המלך הוא גילויו של אברהם אבינו.

אם כן, מלכיות-זכרונות-שופרות הם כנגד

יג בחז"ל כתוב "מלכיות" (חסר כתיב) ולא "מלכויות". **מלכיות זכרונות שופרות** = 2187 = 3 בחזקת 7! הרי כל הקשור לראש השנה הוא משולש ("והחוט המשֻלש לא במהרה ינתק", ובסוד "תלת קשרין מתקשראן דא בדא ישראל ואורייתא וקודשא בריך הוא" שבשרש העליון הם כולא חד),

יד **תורה מן השמים** = 1096 = 8 פעמים 137 (**קבלה** וכו') = "[ומהוי'] **אשה משכלת**" = **אש** במספר קדמי, "מימינו אש דת למו" (כמבואר כל זה במ"א) = **שיר שופר** (כמו שהתבאר על "שירי זמרה").

תורה מן השמים יחד עם **השגחה פרטית** (1020 = 10 פעמים **אמונה**, הערך הממוצע של כל אות) = 2116 = 46 ברבוע (ד"פ **תענוג**, **חיה-חדוה** ברבוע). נמצא שהשגחה פרטית ותורה מן השמים משלימים זה את זה ואילו העיקר הראשון, האמונה במציאות השם, עומד בפני עצמו.

נמצא ששלשת עיקרי האמונה הם בסוד א"ב, סוד ג' אבות אברהם (שכולל הכל) יצחק ויעקב ("כי ביצחק יקרא לך זרע" היינו יעקב שהוא "'ביצחק' ולא כל יצחק"). אברהם אבינו גילה את מציאות השם בעולם — "ויקרא שם בשם הוי' אל עולם". בשידוך של יצחק ורבקה נאמר "מהוי' יצא הדבר" — השגחה פרטית. יעקב הוא עמוד התורה כנודע, תורה מן השמים.

שלשת העקרים, **תורה מן השמים השגחה פרטית מציאות הוי' יתברך** = 3321, 81 (3 בחזקת 4, **אנכי**) במשולש. אם במקום **מציאות הוי'** נחשב **מציאות השם** יעלה הכל = 2 פעמים 1820, מספר שמות הוי' בתורה, **סוד** פעמים **הוי'**.

טו רמז של רבי אברהם אבולעפיא.

טז בבא מציעא פד, א.

יז בראשית ה, א.

יח "**ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור. ברוך אתה הוי' זוכר הברית**" = **ז** פעמים **יצחק רבקה** (**תפלה**, היחוד שמכוונים בסוף פסוקי דזמרה דימים נוראים). 10 התבות מ"יצחק" עד "הברית" = 3025 = 55 ברבוע — **יצחק** במספר סדורי = 55 (המשולש של 10).

אברהם-יצחק-יעקב, בדיוק כמו תקיעה-שברים-תרועה שכנגד אברהם-יצחק-יעקב. בשרש הם חב"ד, לכן כתוב "אשרי העם ידעי תרועה" – התרועה שלנו היא בחינת דעת. על שתי הדעות לגבי התרועה דאורייתא – שברים שלנו או תרועה שלנו – נאמר "אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין דעת". בכל אופן, זו גם כוונה מאד יפה ופשוטה מה לחשוב במלכיות-זכרונות-שופרות. על פי ההלכה אדם יוצא ידי חובה גם אם לא אמר את הפסוקים אלא רק אמר "ככתוב בתורתך"[יט]. בכל זאת, אנחנו נוהגים לומר עשרה פסוקים בכל אחד.

ג. עשרה לשונות בתחלת ישעיהו כנגד עשי"ת

רש"י: עשרה לשונות תשובה כנגד עשי"ת

נקרא עוד משהו מאד יפה ברש"י, בתחלת ספר ישעיהו. בהפטרת חזון – הפרק הראשון של ישעיהו, שקוראים בהפטרת שבת חזון, השבת שלפני תשעה באב – כתוב "רחצו הזכו הסירו רֹע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע. למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה. לכו נא ונוכחה..."[כ].

אומר רש"י "'רחצו הזכו' לשון ציווי" ואחר כך "'רחצו הזכו הסירו חדלו למדו דרשו אשרו שפטו ריבו לכו – י' אזהרות של לשון תשובה יש כאן, כנגד עשרת ימי תשובה וכנגד עשרה מלכיות זכרונות ושופרות".

אם כן, יש לנו עוד משהו מאד יפה לכוון בעשרת הפסוקים של מלכיות ושל זכרונות ושל שופרות – מה שרש"י כותב שהם כנגד עשרה לשונות של תשובה שאומר ישעיהו הנביא ברצף אחד אחרי השני.

"רחצו הזכו הסירו" – שלישיה ראשונה בלי מלה באמצע – "חדלו הרע" (עד כאן פסוק ראשון), "למדו היטב, דרשו משפט, אשרו חמוץ, שפטו יתום, ריבו אלמנה" (עוד חמשה לשונות, עד כאן עוד פסוק, והפסוק השלישי מתחיל) "לכו נא ונוכחה יאמר הוי', אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו". אחר כך הפסוק שאנחנו תמיד דורשים על חדש אב – "אם ת**אב**ו ושמעתם [חוש השמיעה של אב] טוב הארץ תאכלו" – קוראים את זה בתחלת אב, בשבת חזון. אב מתחבר עם תשרי, עם ר"ה, כידוע ש"**בראשית**" אותיות **אב-תשרי**. אין עוד רמז כל כך מובהק ברש"י לעשי"ת ופסוקי מלכיות-זכרונות-שופרות.

"רחצו הזכו" בשני ימי ר"ה

עוד לפני שמכוונים לפסוקים, שני הימים הראשונים – ראש השנה – שכעת צריכים להיות בראש שלנו – הם "רחצו הזכו וגו'". "רחצו" היינו הכתר של המלכות, קודם צריך "רחצו" ואחר כך "הזכו" – ביום השני של ראש השנה כולנו זוכים בדין, בזכות ה"הזכו" שלנו[כא].

בטוח שאנחנו זוכים – "אתם נצבים היום כלכם"[כב], כל עם ישראל עומד נצב וזוכה בדין,

---

יט שו"ע או"ח תקצא, ד.

כ ישעיה א, טז-יח. וראה תנחומא וישלח ב ופסיקתא רבתי מ (להקבלה לעשי"ת) ובירושלמי ר"ה פ"ד ה"ז (בהקבלה ל-י פסוקי זכרונות).

כא יש יחס מספרי יפה בין "רחצו" ל"הזכו" — "**רחצו**" (304) עולה **ח** פעמים "**הזכו**" (38). ויש לומר שביום הראשון של ראש השנה רוחצים **ח** כוחות הנפש מחכמה עד הוד (עד כאן עיקר התפשטות ה' חסדים וה' גבורות כנודע) ואילו ביום השני של ראש השנה מזכים את היסוד (המכונה בזהר זכאי קשוט). נמצא ש"הסירו רע מעלליכם מנגד עיני" הוא תיקון המלכות בפרט. "**רחצו הזכו**" = 342, היהלום של **חי** (**חי** פעמים **חוה**), סוד "חי חי הוא יודך כמוני היום", "יחיינו מיומים" (שני ימי ראש השנה).

כב דברים כט, ט. פסוק שנדרש על ראש השנה (ראה לקו"ת

"דידן נצח". דורשים בחסידות ש"רחצו" היינו לשון בטחון – "ביה אנא רחיץ"[כג] – היום הראשון של ראש השנה הוא לשון "רחצו". צריך לחבר יחד, שמה שאדם מתרחץ – מנקה עצמו, נקיות מביאה לידי טהרה וכו', עד תחית המתים, כמו במאמר רבי פינחס בן יאיר[כד] – הכל בא מתוך מדת הבטחון. מי שבוטח בה' גם שמח – "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו"[כה]. היום הראשון של ראש השנה הוא "רחצו" והיום השני הוא "הזכו".

אחר כך, צום גדליה הוא כבר "הסירו רֹע מעלליכם מנגד עיני" ואחר כך ממשיך הלאה.

עיקר התשובה – תיקון המדינה

מעניין שעיקר התשובה כאן הוא תיקון המשפט – תיקון המדינה בעצם, תיקון כל העול שנעשה במדינה. זו עיקר הכוונה ברש"י של עשרת ימי תשובה, וגם של מלכיות זכרונות ושופרות – בכל אחד עשרה פסוקים, הכל כנגד זה.

אם נחזור למה שרבי בונים אמר, שמלכיות הן מציאות ה', זכרונות השגחה פרטית ושופרות תורה מן השמים – כאן יוצא מרש"י מכנה משותף, שהכל קשור לתיקון המדינה. עשרה פסוקים של תיקון המדינה. עיקר כוונת עשרת ימי תשובה – תשובה ציבורית לגמרי, זה הפשט כאן.

יום כפור – "לכו נא"

יוצא שיום כפור הוא כאן תחלת הפסוק השלישי, שקובע ברכה לעצמו, ועליו כתוב "לכו נא ונוכחה יאמר הוי' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" – פסוק מובהק של יום כפור, שגם אומרים את סופו בתפלת יום כפור. יש משהו ביום כפור שצריך ללכת לאיזה מקום, לשליחות – "לכו נא" – להרצליה או לאיזה מקום כזה[כו]. מקום שלא היית רגיל להיות בו.

כמובן, אם יש כאן עשרה לשונות מתבקש לעשות פרצוף ולכוון אחד לאחד – נשאיר זאת לבחינת "שירי זמרה", לשיריים.

לפרשת נצבים ובהערות וציונים שם).

כג זהר ח"ב רו, א. תפלת "בריך שמיה".

כד עבודה זרה כ, ב (ובמקורות המקבילים יש שינויי נוסחאות כנודע).

כה תהלים לג, כא.

כו באותה שנה היה הרב ביום כיפור בעיר הרצליה.

סיפור חסידי רבי ישראל מרוז'ין

חקוקים על לוח לִבי

פעם אחת רבי ישראל מרוז'ין נסע בדרך ופגש עוד צדיק גדול שהיה בדרכים, רבי משה צבי מסאוואראן, תלמידו המובהק של רבי לוי יצחק מבארדיטשוב. שני הצדיקים היו מאד מיודדים ביניהם, הסאוואראנער והרוז'ינער, ופגישתם היתה ליד איזו קרעטשמע, איזו אכסניה. האכסניה היתה מלאה באותו העת ולשניהם לא היה מקום, אז מה עשו הצדיקים? כל אחד הוציא מהעגלה שלו ארגז, ישבו והתוועדו יחד. כל זה קרה בחדש אלול, זמן של התעוררות תשובה.

הם יושבים ומתוועדים ואז הרוז'ינער שואל את הסאוואראנער — היות והרבה אנשים באים אליך לראש השנה, לימים נוראים, איך אתה נוהג עם כל הצבור הקדוש שמגיע אליך? ענה הסאוואראנער — "כולם נסקרים בסקירה אחת". הרוז'ינער המשיך לשאול, זה נאמר על ה' — אבל מה אתה עושה בשבילם? הסקירה הזו שייכת לקב"ה, שבני ישראל עוברים לפניו כבני מרון וכו'. אז הסאוואראנער שאל את הרוז'ינער בחזרה — מה אתה עושה? הרי גם אליך מגיע צבור גדול מאד, אז מה אתה עושה עם כולם בראש השנה? ידוע שאצל חסידים יש ענין להגיע לצדיק דווקא בראש השנה. הרוז'ינער ענה בווארט כללי וכך אמר, כל אחד שבא אלי לפני ראש השנה — בערב ראש השנה באים הרבה, עשרות–מאות–אלפים–רבבות — ונכנס אליי, אני מסתכל עליו והוא עלי, והוא נחקק על לוח לבי. כשמגיע ראש השנה, זמן התקיעות ובכלל ראש השנה, אני פותח את הלב שלי לקב"ה. ברגע שאני פותח את הלב שלי לקב"ה, כל הפתקים, הצעטליך והקוויטלאך של כולם, נמסרים ישירות לה'.

לאתבא צדיקיא בתיובתא

ידוע שלפני ראש השנה כשחסיד בא לרבי הוא כותב פדיון נפש – פ"נ. אצל הרבי מליובאוויטש למשל, הסדר היה שהרבי הביא שקיות נייר ענקיות מלאות באלפי פתקים לבימה של תקיעת שופר. הוא היה מתכסה בטלית ובוכה בדמעות שליש לפני התקיעות, כדי לעורר רחמים על כל אלה שמסרו את הפ"נים. איך זה עובד אצל הרוז'ינער? הוא אומר שאני לא צריך שאף אחד יכתוב פתקים – אני צריך לראות אותך, ואז אתה (הפתק שלך הוא אתה עצמך) נחקק לי על הלב. כולם נחקקים על הלב, וכשמגיע ראש השנה אני פשוט פותח את הלב לרבונו של עולם, וממילא כל הפתקים של כולם נמסרו ישר לרבונו של עולם. זה ראש השנה של הרוז'ינער.

הסיפור הזה מזכיר ווארט אחר של הרוז'ינער, הוא אומר שכאשר מגיע אליו אדם מלא בחטאים, מה הוא-הרבי עושה? אני עושה תשובה על החטאים שלי וממילא נפתחים שערי תשובה לכולם. הקשר הוא שכתוב בקבלה שיסוד אמא – שהפנימיות שלו היא עבודת התשובה – מגיע עד תפארת ז"א (בעוד יסוד אבא ארוך ומגיע ליסוד ז"א). הלב של הצדיק הוא מידת התפארת שלו – תפארת ישראל (שמו של רבי ישראל מרוז'ין, שנקרא על שם מורנו הבעש"ט) בה כלולות כל נשמות ישראל. צריך לדעת שאצל צדיק אמת, כל מי שזוכה לבוא אליו ולהתראות עם הצדיק – יש ביטוי כזה – נחקק על לוח הלב של הצדיק – על התפארת שלו, והצדיק לא צריך להזכיר אותו בפירוש.

המכנה המשותף כאן שהצדיק לא צריך

לחשוב על כל אחד באופן פרטי, אלא שהכל נחקק בו על הלב ואז הצדיק פותח את הלב לה' והכל נמסר לה', עושה תשובה וכולם מתעוררים לעשות תשובה (גם כי הוא נשמה כללית, כל הנשמות כלולות בו ביחד). אז כולם נענים, נכתבים בספרן של צדיקים גמורים יחד איתו עצמו, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

סיפור חסידי

רבי יחיאל מִיכֶל מזלוטשוב

בטחון, צדקה ואהבת ישראל

כשרבי יחיאל מִיכֶל מזלוטשוב התחתן, החותן שלו נתן לו נדוניא עצומה, אלף דינרי זהב (גילדין), הון עתק באותם ימים. המחשבה הראשונה של רבי מיכל'ע היתה שהוא ישקיע את הכסף, יהיו רווחים, ואז הוא יוכל כל החיים להתפרנס בכבוד – לשבת על התורה ועל העבודה. אבל מיד באה לו מחשבה שניה, שאם ככה, שתהיה לי פרנסה בטוחה על כל החיים, מה יהיה עם מדת הבטחון שלו בקב"ה, דבר יום ביומו? אז במחשבה שניה הוא החליט שחצי הוא יחלק לצדקה. שוב, זה היה המון, כמו לחלק מליון דולר לצדקה. הוא כתב מודעה, פרסם בכל העיר, שכל עני מוזמן להגיע ולקבל מתנה הגונה. באו, וחברך חברא אית ליה, אחד סיפר לשני שיש כזו מציאה. כולם באו, ולכל אחד הוא נתן מתנה הגונה – הכל מהחצי. טוב, נגמר החצי, כולם היו מבסוטים, אף אחד לא התלונן, לא נשאר אף עני שלא קבל, אבל רבי מיכל המשיך לעשות חושבים – מה עם החצי השני? הוא חשב, בשביל מה אני צריך אותו – גם בחצי הסכום יש פרנסה בטוחה לכל החיים, איפה הבטחון שלי? אז הוא החליט שגם את החצי השני יחלק לצדקה. שוב הוא פרסם מודעה לכל העניים, ושוב הגיעו המון עניים, והוא חלק ביד רחבה.

כך רבי מיכל זרק את כל הכסף שקִבל לחתונה ונשאר בלי שום דבר – רק שמר לעצמו פרה אחת. בחצר הבית שלו היתה לו רפת קטנה, ובה הוא שמר את הפרה, שלפחות כל בקר יהיה לו חלב לשתות. וכך, כל בקר אשתו יוצאת לרפת, אל הפרה, חולבת אותה ויש חלב לבקר. פעם אחת התבונן בזה רבי מיכל שוב – איפה הבטחון שלי בקב"ה? אז הוא מיד קרא לשוחט שישחט לו את הפרה, שחט לו, והוא חלק את כל הבשר לעניים. הוא לא ספר את זה לאשתו. למחרת בבקר אשתו באה לחלוב את הפרה – אבל אין פרה. האשה שואלת את בעלה בתמימות – איפה הפרה? אז הוא רבי מיכל ענה לה שהפרה עלתה לשמים. אשתו מיד הבינה את הכוונה ושאלה, אז מה יהיה אתנו? בסדר, ה' יעזור. שמעה וקבלה – אשה צדקת.

שוב עבר זמן מה, והגיעה אליהם כלה עניה שאין לה פרוטה לפורטה להוצאת החתונה, והתחילה לבכות לרבי ר' מיכל'ע שאין לה שמלת כלה לחתונה. אז רבי מיכל הלך לאשתו – היתה לה שמלה אחת, לאו דווקא שמלת

חתונה, אבל שמלה נורמלית, יפה — ובקש שהיא תתן את השמלה לכלה העניה. כמובן שהיא מיד הסכימה. רואים שהכל מהאשה — כל מה שהוא עשה חושבים, כל שינוי מחשבה, באיזה מקום, בא ממנה. למרות שלכאורה האשה יכלה להקפיד על ההתנהלות הזו, אדרבא, להפך, כנראה הכל נבע כאן מהצדקות שלה. גם לכתחילה כל הכסף היה של אשתו, נדוניה מהאבא שלה. אחרי שאשתו נתנה לכלה את השמלה היחידה שהיתה לה, היא ישבה ותפרה לעצמה שמלה מבד של שק, וכך הלכה. כמה זמן היא הלכה עם השמלה של השק לא כתוב, אבל זה מה שהיא עשתה — סיפור מופת. בזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה. זו אשתו של רבי מיכל'ע מזלוטשוב. בכל אופן, רבי מיכל דאג למדת הבטחון של עצמו, אבל בפנימיות דאג עוד יותר לאהבת ישראל (לזרוק כל מה שיש לו לצדקה).

ריבוי הצדקה בימי אלול והחגים

כתוב בתניא, ש"חייך קודמין" מדובר רק כאשר יש קיתון אחד של מים לשני אנשים. חוץ מזה, כשיש עני – אם יש לי משהו, אני צריך לתת הכל. זה עיקר הדין. רק במקרה של קיתון של מים לשנים נאמר "חייך קודמין", וגם לגבי זה אפשר להתווכח. אם לעני אין לחם לפי הטף ולך יש זבח משפחה, חייבים לתת מהזבח משפחה שלך לאותו עני שאין לו לחם לפי הטף – כך מסביר אדמו"ר הזקן שם. באגרת הקדש יז אנחנו למדים על "רחבה מצותך מאד" – מה הפירוש? מדובר על מצות הצדקה שה' עושה תמיד, שמהוה ומחיה ומקיים את כל העולמות בכל עת. כך בצדקה שאנחנו עושים, אנו הולכים בדרכו של אברהם אבינו שעשה צדקה – "צדקה ומשפט" – ועושים כלי רחב אין סוף לגילוי אור אין סוף הסובב כל עלמין. זה ה"קרן קיימת לעתיד לבוא", כך מסביר אדמו"ר הזקן.

בעצם כל אגרת הקדש היא על צדקה, אבל בהשגחה פרטית יש כמה מכתבים – אולי הכי חזקים על צדקה בזמן הזה – שלפי הסדר שסִדר הרבי הריי"ץ של לימוד תניא יומי, שלומדים דווקא לפני ראש השנה. שיא הצדקה, אומר האריז"ל, הוא בערב סוכות, אבל כל הזמן הזה, כל ה"אריה שאג מי לא ייראַ" – אלול-ר"ה-יו"כ-הו"ר – צריך להרבות בצדקה.

מענות ותשובות

שאלה:

אני משתדל ללמוד חסידות ועדיין אני מרגיש שלא הגעתי ל'פתיחת הלב'. במה עליי להתמקד?

מענה:

ראוי שעיקר ההתבוננות שלך יהיה ב"הוי' אחד", כנגד קוצו של יוד וי-ה-ו-ה:

ב**קוצו של יוד**, **כתר** – כוונת מס"נ בפועל, להכלל בהוי' אחד, "אין עוד מלבדו" ממש (ה' הוא הכל, התכללות אחד ביחיד);

ב-**י**, **חכמה** – היינו סוד "נקודה דנעיץ", איך בכל דבר יש נקודת בטול (פנימיות החכמה) לה' אחד;

ב-**ה עילאה**, **בינה** – ההתבוננות המובאת בשו"ע שאלופו של עולם אחד בז' רקיעים וארץ ו-ד רוחות העולם (א-ח-ד) היינו התפשטות של איהו וגרמוהי חד מאמא עילאה דאצילות לעולמות בי"ע (החל מאמא מקננא בכורסיא; נקודת הבטול הנ"ל היינו הארה של איהו וחיוהי חד);

ב-**ו**, **תפארת-רחמים** – איך ששם הוי' ב"ה הוא שם הרחמים, ו"הוי' אחד", היינו שהכל רחמים, כל מה שקורה לאדם ובעולם, הוא רחמים אין סופיים של בורא עולם, והרחמים מאחדים את הכל לשקף את ה' אחד ממש;

ב-**ה תתאה**, **מלכות** – "והיה הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד" (פירש"י לפסוק שמע ישראל), מה "ששמע ישראל גו'" הוא פסוק החותם את עשרת פסוקי מלכיות שאומרים בראש השנה.

ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

שאלה:

ב"ה אני בחור בישיבה ומשתדל מאוד ללמוד ולנצל את הזמן, ובכל זאת בשעות אחר הצהריים קשה לי ללמוד (או להתרכז במשהו אחר) ובדרך כלל יוצא שהזמן עובר בדברים בטלים בפנימיה. חשבתי לקרוא בזמנים שקשה לי ספרים בדיוניים — זה יותר מענין מאשר סתם 'לבלבל את המח' או לבטל את הזמן. האם זה בסדר? מה כדאי לעשות בזמן שאני לא יכול ללמוד?

מענה:

ספרים מהסוג שאתה מציין הֵנם בכלל דברים בטלים ועוד יותר גרוע. בנוסף, אם יש בספרים אלו גם נגיעה לחכמות או"ה, הדבר פוגם במוחין כמבואר בתניא פרק ח. בזמן שקשה להתרכז בלימוד עיוני, כדאי לקרוא סיפורי צדיקים (יש הרבה מאד ספרים מלוקטים מכל החסידויות), הקריאה בהם מחזקת מאד בעבודת השי"ת.

שאלה:

אני בחור בישיבה קטנה חב"דית, ומתלבט בשני ענינים:

1. האם לנסוע לרבי לחגי תשרי? בישיבה שלי ממליצים להמתין עד גיל יותר מאוחר, כדי להפיק את מירב התועלת מהישיבה. אך לאידך, יש לי רצון עז לנסוע לרבי כמה שיותר מוקדם כדי לחזק את ההתקשרות ולהתחזק בעבודת ה'.

2. בעיר בה אני נמצא המקומות בהם יוצאים ל'מבצעים' אינם מספיק שמורים ונקיים, ואני מתלבט האם יש בכך יותר תועלת או נזק עבורי ומה נכון לעשות.

מענה:

שתי השאלות שלך קשורות זו בזו. כפי שהוסבר בטוב טעם במאמר 'התקשרות לאחר ג' תמוז'[א] (כדאי מאד שאתה והחברים שלך תלמדו את המאמר לעומק), לנסוע לרבי היינו ההתקשרות לרוח שלו שנמצאת במקום פעילותו – ב-770, אבל המסירות לשליחות של הרבי במבצעים שלו היינו התקשרות למקיפים של הרבי, לחיה ויחידה שלו (הרצון העצמי והתענוג העצמי שלו).

מבצעי הרבי בקירוב נפשות לתורה ומצות, בדרכי נעם ומתוך שפלות עצמית הם היסוד. לכן צריך למצוא את המקום הכי טוב, מבחינה רוחנית, לפעול במבצעים (אם היית יכול לייסד שיעור חסידות בבית שלך לקרב רחוקים דוקא לא היית זקוק כל כך לצאת לרחוב - הרבי אמר שכל אחד ימצא את המבצע הכי מתאים לו, ואחד המבצעים הוא מבצע תורה, פשוט להפיץ תורה בכל האמצעים העומדים לרשותנו. מכל מקום, גם במבצעים כמו מבצע תפילין עליך לדעת ששלוחי מצוה אינם ניזוקין ושאם תהיה שקוע באמת בשליחות של הרבי לא תפגע משום דבר בלתי רצוי, כלומר שזה לא יעשה עליך שום רושם). לאחר שתהיה מסור למבצעים (כמובן בנוסף לשקידה והתמדה בסדרי הישיבה) תהיה מוכן לנסוע לרבי (וגם שם צריך להמשיך במבצעים).

לגבי שנה זו הבעל"ט, הכי טוב היה שתִסע יחד עם אבא שלך לאחד החגים של חדש תשרי - תלמדו יחד ותעשו מבצעים יחד.

ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

א נדפס בספר 'מלך ביפיו'.

לתשומת לב – מדובר במענות פרטיים לשאלות מסוימות, לשואלים מסוימים בהקשר מסוים. חלק מהתשובות לא נערכו כתשובה לרבים, והן מתפרסמות כ"לחם חם ביום הלקחו" בשל העניין והלימוד שיכול להיות מהם כהשראה לרבים. בדרך כלל השאלה קוצרה או שונתה (ולעתים גם התשובה, בפרטים קטנים) כדי למנוע פגיעה בפרטיות השואלים

בְּרכות בחשבון מתמטיקה בפרשת השבוע

יסוד היסודות: כח הבחירה בנפש

ששת הפסוקים האחרונים של פרשת נצבים הם פרשיה שלמה, ובה כפי שנראה יסוד היסודות של תורתנו הקדושה, בחירה חופשית:

רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע.

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת הוי אֱ־לֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ הוי אֱ־לֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ.

וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם.

הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן לָבֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ.

הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ.

לְאַהֲבָה אֶת הוי אֱ־לֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע הוי לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם.

יסוד הבחירה החופשית מופיע בביטוי הקצר: "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים" כאשר ההמשך "**לְמַעַן תִּחְיֶה**" שווה 613, רמז לכך שלהיות בן חורין לבחור באמת בחופשיות תלוי באופן פרדוקסאלי בקבלת עול **תריג** מצוות התורה (נשים לב שהשרש **בחר** הוא נוטריקון **בן חור**ין ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וקיום מצותיה).

והנה, כח הבחירה החופשית בנפש קשור במיוחד עם המספר 7, בהיות שהבחירה החופשית, המצויה בספירת הדעת, מיועדת לתקן את 7 מדות הלב. ענין זה מבואר יפה בקונטרס של עבודת החסידות הפנימית הידוע בשם "רמ"ח אותיות" (אות רלט), ושם הוא כותב:

> נאמר בכתוב: "ראה נתתי לפניך ... את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע... ובחרת בחיים". ותמוה, הרי הכול יודעים שחיים טובים ממות וטוב עדיף מרע, ומהו הציווי בזה? אלא הענין הוא שצריך להכיר בזה בעומק הדעת, שהרי ישנם כמה וכמה דברים הנראים לחיים וטוב ובאמת הם מות ורע. וזהו "ובחרת בחיים", היינו בבחירה שכלית דוקא, ואילו מה שהבהמה בורחת מדבר המזיק אותה וחוטפת מה שטוב לה אין זה נקרא בחירה.

כפי שעולה, עיקר הבחירה נמצאת בדעת ועניינה הוא לתקן את שבע הספירות התחתונות מחסד עד מלכות (ואת התכללותן זו בזו בסוד 7^2 או 49 כמו בספירת העומר). וכבר כתב בעל התולדות יעקב יוסף בשם הרב סעדיה גאון, שעיקר תכלית בריאת האדם הוא תקון (שבע) המדות, ושמשימה זו קשה יותר אפילו משמירת כל מצוות התורה. נתבונן כעת בפרשיה שלפנינו ונגלה שאכן יש בה ריבוי תופעות הקשורות עם המספר 7.

וּבָחַרְתָּ שווה 7 פעמים 88 (ויש לומר ש־88 הנ"ל הוא סוד **נחל** – "**נחל** נֹבע מקור חכמה" – סוד "ה**נחל** היֹרד מן ההר", ראשי תבות "**נ**צר **ח**סד **ל**אלפים", והם 88 האותיות היתרות שבעשרת הדברות שבמשנה תורה על עשרת הדברות שבפרשת יתרו). ראש וסוף התבה

וּבָחַרְתָּ שווה 406 שהוא 7 פעמים **חן** (וכן, משולש **כח**). אמצע התבה וּבָחַרְתָּ שווה 210 שהוא 7 פעמים 30 וכן 20△.

בַּחַיִּים שווה 7 פעמים 10. ראש וסוף התבה בַּחַיִּים שווה 42 שהוא 7 פעמים 6, וכן יהלום 6 (כלומר, פעמיים 6△). אמצע התבה בַּחַיִּים (**יחי**) שווה 28, 4 פעמים 7 וכן 7△.

והעיקר, **וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים** עולה 686, או 2 פעמים 343 ששווה 7^3 (שהוא הערך הממוצע של שתי התבות). יש בלב שבע מדות כנ"ל כאשר כל מדה כלולה מכל שבע המדות בהתכללות של שבע פעמים שבע, כדמוכח מהגימטריא: **מדה** = 49 = 7^2. נמצא ששבע מדות היינו 7 פעמים **מדה** או 343 ששווה 7^3, שהוא הוא התיקון של "**וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים**"!

סוד יפה נוסף בתבות הללו, "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים", מתגלה כאשר נספור את מיקומן של שתי התבות בפרשיה. מתחילת הפרשיה הן התבות ה־80 וה־81. סכום המיקומים הוא אם כן 161 או 7 פעמים 23 (161 הוא גם מספר הפסוקים בשתי הפרשיות האחרונות של נצבים, שהן ששי ושביעי – "כי המצוה הזאת... לעשתו. ראה נתתי... לתת להם"), רמז לביטוי מובהק שלומדים ממשה רבינו (ששמו **משה** מורכב משני שמות קדושים, **קסא**, **ז** פעמים **חיה**, ו־**קפד**, **ח** פעמים **חיה**) "[לעולם ירגיל אדם עצמו לומר] **איני יודע**" (וכן **ונקה**, חותם **יג** מדות הרחמים). הבעל שם טוב הסביר שכשאדם ניצב בפני שאלה חשובה ואינו יודע איך לבחור־להחליט, עליו לפנות מעצמו כל פניה אישית ולהגיע לבחינה של "איני יודע", ואז יאיר לו הדעת העליון של משה רבינו ויזכה לבחור נכון.

השביעיות בפרשיה

גם בפרשיה כחטיבה שלמה של פסוקים יש ריבוי של שביעיות. התבות הראשונות של הפסוקים,

רְאֵה אֶשֶׁר וְאִם הִגַּדְתִּי הַעִידֹתִי לְאַהֲבָה עולות 1708 ששווה 7 פעמים 244.

התבות האחרונות של הפסוקים,

הָרַע לְרִשְׁתָּהּ וַעֲבַדְתָּם לְרִשְׁתָּהּ וְזָרַעְךָ לָהֶם עולות 3045, או 7 פעמים 435 (= 29△).

התבות בראשי וסופי הפסוקים ביחד עולות 4753 שהוא 7^2 פעמים 97 (סוד **מהיטבאל**, יחוד **מה בן**, מהות ומציאות). לפי הכלל שהמכפלה של מספר אי־זוגי עם הנקודה האמצעית של אותו מספר שווה למשולש של המספר, יוצא ש־4753 הוא 97△ שכן 7^2, או 49 הוא הנקודה האמצעית של 97. כשנוסיף לראשי וסופי הפסוקים את הביטוי **וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים** יעלה הכל 5439, שהוא 7^2 פעמים 111 (**אלף־פלא** כו').

נתבונן כעת בראשי וסופי האותיות של ששת הפסוקים ונמצא שהם,

ר־ע, **א־ה**, **ו־ם**, **ה־ה**, **ה־כ**, **ל־ם** עולים 427 ששווה 7 פעמים 61.

(גם בחלוקה פנימית בין הפסוקים ל־3, 2, ו־1 ערכי הראשי והסופי אותיות של הפסוקים הם 322, 35, ו־70, בהתאמה, כולם כפולות של 7).

בפרשיה כולה 110 תבות, והוא יהלום 10, כלומר פעמיים 10△. נצייר את הפסוקים בצורת היהלום הנ"ל:

רְאֵה

נָתַתִּי לְפָנֶיךָ

הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים

וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת

וְאֶת הָרָע אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ

הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת הוי' אֱ־לֹהֶיךָ לָלֶכֶת

בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ

וּבֵרַכְךָ הוי' אֱ־לֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה

לְרִשְׁתָּהּ וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים

אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא תַאֲרִיכֻן

יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן לָבֹא שָׁמָּה

לְרִשְׁתָּהּ הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים

וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן

תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת הוי' אֱ־לֹהֶיךָ

לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ כִּי הוּא

חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל

הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע הוי'

לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

וּלְיַעֲקֹב לָתֵת

לָהֶם

נתבונן כעת במרכיבים המשמעותיים של הצורה. נתחיל עם המלים בפנות של שני המשולשים,

רְאֵה אֲחֵרִים תַּאֲרִיכֻן יָמִים שָׁמָּה לָהֶם ערכן שווה 1666 = 7^2 פעמים **טוב**

והנה, בפסוק האחרון המתחיל "לְאַהֲבָה" 25 (5^2) תבות ו־100 (10^2) אותיות ועל כן היחס בין התבות לאותיות הוא של 1 ל־4, מה שנחשב ליחס המושלם בתורה שכן זהו היחס המצוי בשם הוי' ב"ה (תבה 1 ל־4 אותיות), המכונה על שם כך "שם בן **ד**". בפסוק שלפני האחרון, בו מופיע הביטוי המיוחד "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים" יש 82 אותיות, וממילא בשני הפסוקים האחרונים ביחד יש 182 אותיות, אותם ניתן לצייר כיהלום של 13 (כלומר, פעמיים 13△ או פעמיים 91). 182 הוא גם 7 פעמים 26 (והוא עולה **יעקב** – שבו **ק**=100 ו־**יעב**=82 – הנקרא "הבחיר שבאבות" מלשון בחירה חופשית). אמנם, נשים לב שנעוץ סופן בתחלתן שכן המלה הראשונה של הפסוק האחרון, "**לְאַהֲבָה**" (התבה ה**א־להים** בפרשיה – **א־להים** שווה **ב** פעמים "**לְאַהֲבָה**" ואכן יש **ב** הופעות של "לְאַהֲבָה" בפרשיה!), ערכה 43, והוא מספר האותיות בפסוק הראשון של הפרשיה. אכן, המדה הראשונה והעיקרית של הלב היא מדת האהבה, בחינת החסד של הלב, עליו אומר הזוהר (על פי הפסוק "יומם יצוה הוי' חסדו") שהוא מלווה את כל שאר המדות שבלב ("יומא דאזיל עם כולהו יומין"), ולכן סיום הפרשה באהבה מדגיש את מטרת הבחירה לתקן את מדות הלב (וראו בראב"ע על "ובחרת בחיים למען תחיה... לאהבה" – "כי החיים הם לאהבה").

החיים בפרשת נצבים

בכל פרשת נצבים יש 657 תבות ומספר זה בעצמו הוא המכפלה של **הַחַיִּים** (**חכמה**) פעמים 9. והנה, בכל התורה כולה המלה "הַחַיִּים" מופיעה 9 פעמים! כלומר שבכללותה, פרשת נצבים כוללת את כל "הַחַיִּים" שבתורה.

בשאר הנ"ך מופיעה המלה " הַחַיִּים" עוד 18 פעמים (9 בנביאים ועוד 9 בכתובים). לפיכך כל ההופעות של "הַחַיִּים" בתנ"ך הוא 27 או 3^3. כלומר, בתורה 3^2 הופעות ובתנ"ך כולו עלית החזקה ב־1 ל־3^3.

7 פעמים מופיעה המלה "הַחַיִּים" בסמיכות בביטויים:

- עֵץ הַחַיִּים (בראשית ב, ט; ג, כב; ג, כד)
- מַיִם הַחַיִּים (ויקרא יד, ו; יד, נא; יד, נב)
- צְרוֹר הַחַיִּים (ש"א כה, כט)
- דֶּרֶךְ הַחַיִּים (ירמיה כא, ח)
- חֻקּוֹת הַחַיִּים (יחזקאל לג, טו)
- אוֹר הַחַיִּים (תהלים נו, יד; איוב לג, ל)
- אַרְצוֹת הַחַיִּים (תהלים קטז, ט; הכולל גם את אֶרֶץ הַחַיִּים – ישעיה לח, יא; תהלים קמב, ו; איוב כח, יג)

את 7 המלים הנסמכות ל"הַחַיִּים" אפשר להקביל לשבע מדות הלב, כפי שבארנו שתקונן הוא תכלית כח הבחירה החופשית בנפש, לפי הסדר: מַיִם־חסד, חֻקּוֹת־גבורה, אוֹר־תפארת, עֵץ־נצח, דֶּרֶךְ־הוד, צְרוֹר־יסוד, אַרְצוֹת־מלכות, ודוק.

והנה, בפסוק הראשון בפרשיה, "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע", **זה** תבות המתחלקות לפי הטעמים ל־3 קבוצות של 4 מלים. ממילא, אפשר לסדר את הפסוק הראשון כ־3 רבועים של 2. התבות הראשונות והאחרונות בכל רביעית מלים **רְאֵה הַיּוֹם אֶת הַטּוֹב וְאֶת הָרָע** עולות 1372, או 2 פעמים 686, שהוא כזכור ערך **וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים**!

ופלא, ששאר המלים בפסוק הראשון שוות בדיוק ל־7 המלים שבסמיכות ל"הַחַיִּים" למעלה:

עֵץ מַיִם צְרוֹר דֶּרֶךְ חֻקּוֹת אוֹר אַרְצוֹת שווה 8832 שווה **נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַחַיִּים וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת**

המוחין המחיים את המדות

עד עתה התמקדנו בכך שעיקר כח הבחירה נמצא בדעת, אחת משלש ספירות המוחין. אך לשלמות הענין ראוי להתבונן בשני הפסוקים האחרונים, בהם יש 4 לשונות של חיים: הַחַיִּים בַּחַיִּים תִּחְיֶה חַיֶּיךָ. כבר ראינו ש"**הַחַיִּים**" שווה חכמה. באופן נפלא, שאר שלש לשונות החיים: **בַּחַיִּים תִּחְיֶה חַיֶּיךָ** שווים **בינה־דעת** (שווים **ישראל**). נמצאנו למדים שהכח לבחור בחיים קשור עם המוחין בכללות (ובפרט עם ספירת הדעת). מבואר בקבלה שהמוחין בכלל הם המחיים כל פרצוף, ולפיכך, המוחין כולם יחד באים להחיות, או להכניס את ארבעת לשונות החיים הנ"ל אל תוך הלב ולתקן את המדות.

"ראש דברך אמת". זהו אחד הפסוקים שאנו אומרים לפני תקיעת שופר, לפני שאנו ממליכים את הקב"ה על כל העולם כולו. בחסידות אף מוסבר כי מדת ה"אמת" מאפיינת את כל עבודת חדש תשרי. עבודת התשובה השלנו היא לחזור אל האמת — אל "ה' אלקים אמת", אל "תורת אמת" וגם אל האמת הפנימית שלנו (שהיא השלמות העצמית של עולמנו הפנימי, והכח שלנו להגשים את עצמנו ולפעול במציאות החיצונית).

מקור האמת קיים עוד לפני שנברא העולם, לפני הצמצום הראשון, ומכח אותה אמת מוחלטת ועליונה נאמרים מחדש עשרת המאמרות והעולם נברא ומתחדש שוב. עבודתנו בהמלכת ה' — "בנין המלכות" של ראש השנה — היא לקחת את האמונה הפנימית שלנו, המאפיינת את עם ישראל לבדו (בעולם הזה, בו "הוי' אלקינו"), ולהפוך אותה ל**אמת** גלויה ומוחשית, שתתקבל כאמת היחידה המוחלטת על כל באי עולם (שאזי יתגלה כי "הוי' אחד"). עבודה זו, בה אנו עוסקים בימים הנוראים, היא גם תכליתו של בנין בית המקדש השלישי — להנכיח ולאמת את מציאות ה' בעולם כולו.

בנושאים אלו עוסקים שני שיעורים על מהותה של האמת בחוברת זו, שגם מעמיקים בתחום זה כפי שהוא מופיע בפילוסופיה הכללית, ומאירים את הדברים באור התורה (גם התוועדות ח"י אלול שמופיעה בחוברת נוגעת בדברים, מהזוית המיוחדת של היחס בין מורנו הבעל שם טוב לאדמו"ר הזקן), ואנו מקוים שמתוכם נאמר כולנו טוב יותר: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך".

פדיון כפרות: היו שותפים להפצת פנימיות התורה

תרמו עכשיו ל'ואביטה' - והשתתפו עמנו בזיכוי הרבים, "ותלמוד תורה כנגד כולם"!

בין כסה לעשור אנו פונים אליכם בהצעה מיוחדת

להיות שותפי-אמת במפעל הגדול של הדפסת והפצת 'ואביטה':

'ואביטה' מודפס מידי שבוע ומגיע לאלפי קוראים בכל רחבי הארץ,

העלויות גבוהות וכל אחד יכול לתרום את חלקו. כי את התורה הזאת אי אפשר להפסיק.

לתרומות: itiel@pnimi.org.il | אחיה 054-7827702

מעונין להצטרף לצוות המפיצים של **ואביטה**?

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח מייל לכתובת: **itiel@pnimi.org.il**

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון במספר **079-9211452**

לפניות בנושא העלון: **052-4295164**

pnimi.org.il